

Et dansk kajakroerkorps til brug i krigs- og fredstid

H.C. Glahn 200 år gamle forslag

Af Inge Kleivan

I foråret 2001 blev 200-året for slaget på Reden markeret med forskellige mindehøjtideligheder: gudstjenester, kranse-nedlægning, flådebesøg fra England og Norge og en rekonstruktion af slagopstillingen, fyrværkeri, særudstillinger, dokumentarfilm, og datidens og nutidens begivenheder blev vendt og drejet på tryk og i radio og tv. Det er velkendt, at Englænderkrigene, som slaget på Reden den 2. april 1801 var en del af, bl.a. havde den konsekvens, at skibsforbindelsen mellem Danmark og Grønland var utilstrækkelig, og at det medførte mangel på mange ting i Grønland. Men der er også en anden meget mindre kendt grønlandsk forbindelse. Stridighederne førte i 1801 til udgivelsen af:

Forslag til et Kajakroerkorps Oprettelse, til Nytte for Krigeren i Almindelighed, for Søekrigeren i Særdeleshed, og maaskee ogsaa for Postvæsenet.

Den kuriøse titel dækker over noget så usædvanligt som et forslag om at sende danskere på uddannelse til Grønland, hvor de skulle have grønlandske lære-

mestre. Forfatteren, H.C. Glahn, så nogle muligheder i kajakken, som næppe nogen før eller siden har overvejet for alvor. Ud fra sin specielle synsvinkel giver han et interessant tidsbillede af forholdene i Grønland, da han opholdt sig der, dvs. i 1760'erne, og af forholdene i Danmark i 1800-1801, da han skrev bogen. Den er ikke en reaktion på Slaget på Reden, for Werner H. F. Abrahamsons forord er dateret den 11. februar 1801, og Glahn indleder sit eget forord med at fortælle, at han gik i gang med bogen på grund af konflikterne med englænderne året før. Glahn fremsatte sit forslag om at oprette et kajakroerkorps på et tidspunkt, hvor mod-sætningerne til England truede med at udvikle sig til krig. Situationen var ny, for Danmark havde haft fred i 80 år, lige siden Den Store Nordiske Krig sluttede i 1720.

Inge Kleivan, f. 1931, mag.art. i eskimologi, fhv. lektor ved Københavns Universitet. Har skrevet om mange forskellige emner vedr. sprog, kultur og samfund i Grønland.

Freya-affæren var blandt »De Uroeligheder, Engelskmanden i forrige Aar foraarsagede Fædrenelandet,« som Glahn udtrykte det. Fregatten *Freya* skulle under ledelse af Kaptajn Peter Greis Krabbe (1755-1807) føre en konvoj med seks handelsskibe fra Kristiansand i Norge til Middelhavet og havde ordre til at modsætte sig visitation af konvojen. Den 25. juli 1800 mødte den ved indsejlingen til Den engelske Kanal en engelsk eskadre på fire fregatter og en lugger. Efter en halv times kamp med enkelte dræbte og sårede på begge sider, overgav *Freya* sig, og englænderne førte den stærkt beskadigede fregat og handelsskibene til den engelske havneby Deal (sortekunstblad efter gouache af T. E. Lønning, Frederiksborg, gengivet efter Feldbæk 1985: 34).

Tiden op til Slaget på Reden

Efter den franske revolution i 1789 og henrettelsen af Ludvig XVI havde England i 1793 erklæret Frankrig krig. Danmark var neutralt, og handelsskibe, der sejlede under Dannebrog, kunne opnå store indtægter. I foråret 1798 gik Danmark over til en offensiv neutralitetspolitik ved at lade orlogsskibe ledsage handelsskibene. Det betød, at man nægtede at lade skibene undersøge. Det førte bl.a. til, at der i juli 1800 blev udkæmpet et mindre slag i Den engelske Kanal mellem en dansk konvoj af handelsskibe ledsaget af fregatten *Freya* og en

engelsk eskadre, som endte med, at de danske skibe blev bragt til en engelsk havn.

I december 1800 dannede Rusland sammen med Danmark, Sverige og Preussen et væbnet neutralitetsforbund, og den engelske gesandt fik den 27. december bekræftet, at Danmark var medlem. Kronprins Frederik udsendte samme dag ordre om, at man skulle forberede forsvaret af København mod et engelsk flådeangreb, og man begyndte at samle fartøjer og besætninger i Kongedybet.¹ Tiden var præget af usikkerhed og frygt, men samtidig sluttede folk

også engageret og begejstret op om det patriotiske fællesskab.²

I 1800 var B.S. Ingemann (1789-1862) efter faderens død flyttet med sin familie til Slagelse, hvor han kom i den lærde skole. Han husker i sine barn-domserindringer i *Levnetsbog*, der er skrevet i hans sidste leveår 1860-62, tiden sådan:

»Efteraarslegene paa Kirkegaarden og Vinterkampen med Snebolde havde i den nye Discipels første Skoleaar (1800-1801) antaget en særdeles krigersk Karakter. Rygterne om Krig med England foranledigede her Rustninger³ og Øvelser, hele Feltslag og selv Søslag, hvori Drengene baade vare Ryttere og Heste, baade Skibe og Bomber. .. I ethvert Slag seirede naturligvis de Danske, medens Englænderne lede de frygteligste Nederlag. Den lille nye Rekrut var næsten altid saa lykkelig at høre til de Danske. Skoledrengene blev snart til Alvor baade for Store og Smaa.«⁴

Ingemann og Glahn kendte hinanden, for Glahn havde været præst i faderens nabosogn og en værdsat ven af huset.⁵ Glahn var et halvt århundrede ældre end Ingemann, men ligesom skoledrengen Bernhard havde også han sine drømme om at tilføje fjenden nederlag.

Missionær Henrik Christopher Glahn

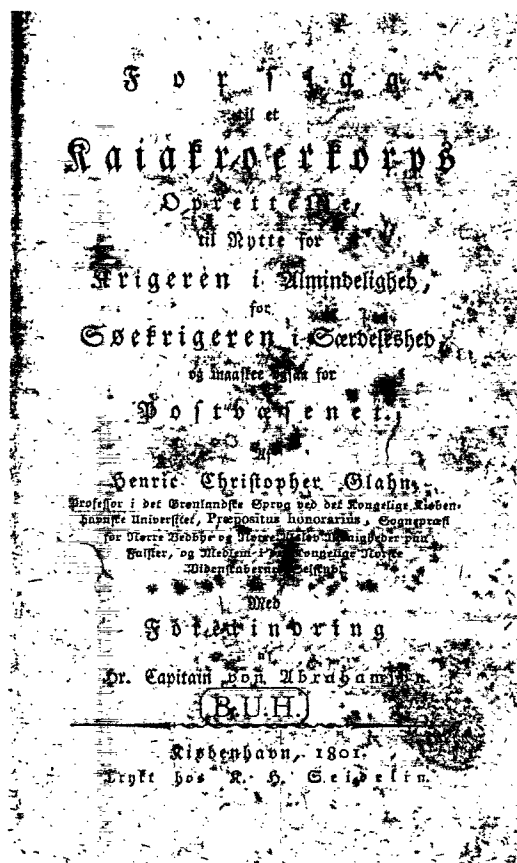
Kun en person med tilknytning til Grønland kunne komme på den idé at oprette et korps af kajakroere. Henric Christopher Glahn (1738-1804) var de første fire år af sin tid som missionær i Grønland (1763-69) bosat i hvalfangerlogten Amerloq ved Asummiut. Kolonien Holsteinsborg lå nord for Amer-

Henric Christoffer Glahn (1738-1804), ophavsmanden til forslaget om at oprette et dansk kajakroerkorps, malet i sin embedsdragt (gengivet efter Ostermann 1940: II, Pl. 64).

dloq-fjorden, men blev i 1764 flyttet til sin nuværende beliggenhed, og der boede Glahn de sidste to år.⁶

Efter at Glahn havde forladt Grønland, blev han i 1771, da han havde modtaget sin udnævnelse til sognepræst i Hardanger, gift med Poul Egedes datter, Gjertrud Kirstine Egede (1748-1816). I 1779 flyttede de til Danmark, hvor Glahn blev sognepræst i Tingsted på Falster. Glahn var anerkendt for sine gode grønlandskkundskaber, og efter ansøgning blev han samme år udnævnt til professor i grønlandsk sprog ved Københavns Universitet.⁷ I 1781 blev han udnævnt til provst, men frasagde

sig embedet, før han blev indsat, og han blev sognepræst i Nørre Vedby, også på Falster.⁸

Da Glahn i 1801 udgav det lille skrift om kajakroerkorpset, kunne han skrive på titelbladet:

Af
Henric Christopher Glahn
Professor i det Grønlandske Sprog ved
det Kongelige Kiøbenhavnske Universitet,
Præpositus honorarius, Sognepræst
for Nørre Vedby og Nørre Alslev
Menigheder paa Falster, og Medlem i det
Kongelige Norske Videnskabernes Selskab

Glahns virksomhed som skribent

For eftertiden er Glahn kendt for sine kritiske kommentarer til den herrnhutiske historieskriver David Cranz's bog: *Historie von Grönland* (1765). De udkom anonymt under titlen *Anmærkninger over de tre første Bøger af Hr. David Crantzes Historie von Grönland* i 1771, men han skrev dem, mens han endnu var i Grønland. De blev genudgivet i 1991 af Det grønlandske Selskab ved Mads Lidegaard under titlen: *Glahns anmærkninger. 1700-tallets grønlandere. Et nærbillede.*

Det grønlandske Selskab udgav allerede i 1921 de af Glahns dagbøger fra

årene i Grønland, der var bevaret i original eller i afskrift. Det var den tidligere Grønlandspræst, Hother Ostermann, der stod for udgivelsen, og som forsynede dem med et grundigt biografisk forord. Dagbøgerne indeholder også forskellige små afhandlinger, for Glahn var en sand repræsentant for oplysningstiden og var optaget af at registrere og systematisere viden inden for vidt forskellige områder. Han har senere revideret og udgivet enkelte af disse afhandlinger. Det gælder bl.a. *Om nogle af Grønlandernes Skikke ved Hvalfiskeriet*, der indgår i dagbogen under 6. juli 1767,¹⁰ og som han i 1784 fik trykt i Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter under titlen *Forsøg til en Afhandling om Grønlandernes Skikke ved Hvalfiskeriet*. Her finder man en association, som Glahn senere udbyggede til et regulært forslag om at bruge kajaker i krig:

»Ofte ligge ogsaa Kajakkerne ikke langt fra Konebaadene. Egentlig ligge de for at oppasse en Sæl eller Fugl; men bliver der i det samme stukket i en Hval, kunne de give Hvalfangerne god Underretning om, hvor den kommer op, hvorved Konebaadene des lettere kunde eftersætte, lendse og dræbe den. Der blive langt fleere Hvale dræbte, end der faaes til Land. En stærk Søedynning, en paakommende maadelig haard Landvind, en Modvind, og sligt, kan skille dem fra deres Rov. Fornødent er det derfor, at man strax faaer fleere Konebaade ud, der kunde hielpe at buxere Aadselet til Lands, førend Søen og Vinden det forbyder. Her gjøre atter Kajakkerne en herlig Tieneste, saasom de strax kunne jage til Land, og give de

hiemme værende Qvindfolk det lykkelig gjorde Bytte tilkiende, beordre dem at fare ud, og selv hielpe dem videre tilrette. De kunne altsaa i denne Strid med Hvalen ansees som de flyvende Tropper ved en Krigshær, hvilke ikke gjøre mindre, skjønt ei samme Tieneste, som de haardere Bevæbnede.«¹¹

Det er karakteristisk for flere af Glahns skriverier, at han lægger vægt på nytteværdien. Det kommer udpræget til udtryk i den første lille bog, som han fik trykt anonymt og på egen regning: *Forsøg til en Afhandling om Testamenter til Almindelig men i Særdeleshed til Grønlands Nytte* (1769). Foruden de Grønlandsrelaterede afhandlinger, skrev Glahn også: *Om Maaden i Norge, Island og Færøerne at overgiemme Kartofler om Vinteren* (1800), som han fik Det kongelige danske Landhuusholdnings-Selskabs tredje guldmedalje for, og *Råd mod Jordløpper* (1802).

Det var ikke bare i sit sogn i Norge, at Glahn blev kendt som en foregangsmand med hensyn til kartoffelavl og frugtræsdyrkning,¹² også på Falster virkede han for udbredelsen af kartofflen. Det foregik på den måde, at pigerne og senere også karlene fik lov til at smage på de kartofler, som blev tilovers fra præstefamiliens eget måltid. Når tjenestefolkene så bad om, at de også måtte få kartofler i kosten, lod han sig langsomt overtale. Derved blev kartofler gjort til noget attråværdigt.¹³ Det er en lignende metode, Glahn forslår brugt i forbindelse med den kajaktræning, som de kommende medlemmer af kajakroerkorpset skal gennemgå: »jo mere de i Førstningen ligesom bleve holdte til-

bage derfra .. med desto større Lyst gik de dertil« (§ 23).

Ligesom forslaget om at oprette et kajakroerkorps viser de nævnte artikler og hans foretagsomhed Glahns ambition om i tidens ånd at være en nyttig borger, der delte sin viden og idéer med andre til gavn for fædrelandet. I oplysningstiden var der stor tillid til, at det ved hjælp af oplysning skulle lykkes at skabe et bedre samfund med fornuftige og ansvarlige borgere.

Tale i anledning af Christiansborg slotsbrand i 1794

Det kan været relevant at gengive et uddrag fra et andet af Glahns mindre kendte skrifter. Det siger ikke bare noget om hans holdning til Gud, konge og fædreland, men også noget om, hvordan han så på krig.

Den 26. februar 1794 brændte Christiansborg slot, den enevældige konges store pragtfulde bolig, der var opført knapt 50 år tidligere.¹⁴ Det blev i datiden opfattet som en så gruopvækkende begivenhed, at der blev udsendt påbud om, at der skulle afholdes en særlig andagts- og bededag, hvor landets præster skulle prædike over Esajas 43, 1-3. I lighed med en del andre præster har Glahn fået sin tale trykt, og den viser ham som en meget veltalende prædikant:

».. da alle Landene i vor Europa udsende deres unge Mænd til Slagterbænken; da Krigen føres med usædvanlig Haardnakkenhed og uhørt Forbittelse; da nogle Steder plyndres, andre opbrændes og atter andre sprænges i Luften; da Krigerens Raab er Mord og hans Feldtskrig Brand og Ødeleggelse; – Paa

en Tid da Enkers og Faderløses Tal bliver uberegneligt, da Mødre i tusinde Tal berøves deres Børn, unge Piger deres Forlovede, gamle Mænd og Qvinder deres Støttestave, deres Alderdoms Trøst; paa en Tid, da Guddommen spottes, Øvrigheden haanes; tøilesløs Frihed og den tøilesløse Fritids vanartige Følger fremvelte sig, lig Snebolden paa Biergets Top. I sin Begyndelse er den liden, men den voxer i Nedrullingen til den uhyre Klump, som i det den adspredt sig, nedstyrter Husene, oprykker Træerne og udbreder Skræk og Ødeleggelse rundt omkring sig. – Paa en Tid da det overalt bløder af nyshugne Saar; da det synes, som Guds Vredes Domme ere komne over det før lykkelige Europa; da lader det til, at Raden¹⁵ er kommen til denne oplyste Verdens Port, at den for en Deel vil falde tilbage igjen til sit Fordums Mørke og Vilhed, – var vor Tvillingeriges Skiæbne saaledes, at dets Lykke tildrog sig Udlændinges Opmærksomhed og Beundring. – Vi sadde roelige, enhver i sit Huus. – Uden Frygt for fiendtlig Overfald aade vi vor Føde, som Gud af sin uendelige Miskundhed gav os. – Krigstrompeten lydede ikke. Blodflaget vajede ikke. Sværdet blev ikke uddraget for at dræbe. Bonden blev uforstyrret ved sin Ploug. Haandværkermanden blev ikke slæbt bort fra sin Haandtering. Den lærde kunde i Ro fortsætte sine Studeringer. Enhver kunde i Fred blive ved sin Næring og Viering¹⁶ – Vi vare frem for andre Landes og Rigers Indvaanere lykkelige; saa lykkelige, at vi næsten maatte frygte for, at Gud var bleven os saa vred, at han havde overladt os til os selv .. «

Men, fortsætter Glahn bl.a.: »Revselsen selv, skønt følelig og smertefuld .. skulde tiene til at gøre vor Lykke varigen og større. .. Men det var nu Herrens Villie, at vi skulde see hans mægtige Haand og erkiende, at al menneskelig Forsigtighed hielper Intet imod hans Almagt og at han kan gøre alt, hvad han behager. .. Midt i Angsten viste du Naade, i Forfærdelsen Trøst, i Kummeren, at du var vor Gud; kiendte dig ved os og vilde straffe, som en Fader, straffe med Æmhed og med Skaansel.«

Brevet til kadet Marcus

Glahn kunne ikke bare udmale, hvad krigens rædsler kunne føre til for et samfund. Han havde også fantasi og indlevelse nok til at forestille sig, hvad der kunne ske med det enkelte individ, når det deltog i krigshandlinger, tilmed når det drejede sig om hans egen søn. Det fremgår af et langt brev, som han i 1792 skrev til sin søn Marcus (1781-1868), da denne var elev på kadetakademiet.

Her fortæller Glahn sønnen, at denne er blevet rost i alle de breve, som han har fået fra København. En har skrevet, at han er en god dreng, en anden, at han er flittig, og en tredje, at han er en smuk kadet. Atter en, at uniformen klæder ham godt, og en anden, at det er behageligt at have med sådanne børn at gøre. Men, skriver faderen, man skal ikke tage det for bogstaveligt: »Jeg bør troe, at disse Lovtaler gøres af mine Venner for at fornøye Dine Forældre; thi med Ligeegyldighed kan man ikke høre sine Børn roeses.«

Han bekræfter dog, at sønnen ser godt ud:¹⁷

»Men vær ikke stolt af denne Gave, men tænk paa at det er en Gave, ikke nogen Fortieneste, og, dersom du kommer i Krigen; mister Du der et Øye, en Stump af Hagen: Tænderne stødes ind, Ansigtet faar nogle Skrammer; Munden vries om til den eene Side. – Faaer Du dette i Krigen, hvor du slog for Kongen og Fædrelandet, saa bliver Du meere smuk, end Du nu er med Dit glatte Ansigt ..«

Det kan godt være, at sønnen er en flittig og god dreng, men faderen fortæller ham, at det vil han ikke rigtig tro på det, før sønnen til nytår kommer hjem som en rigtig kadet. »Derefter kan jeg gøre Regningen, om Du vil blive en Dosmer eller brav Karl, om jeg kan vente en evig Lieutenant eller en General af Dig.«¹⁸

Det virker som en noget barsk måde at opdrage sin søn på, som tilmed var langt hjemmefra, men som det vil fremgå af forslaget til at oprette et jakroerkorps, var Glahn på ingen måde uden psykologisk indsigt i, hvordan drenge reagerede. – Marcus levede i øvrigt op til faderens forventninger om at gøre karriere, for han endte på chef-niveau som generalmajor.

Havde Glahn selv militære erfaringer?

Det er et åbent spørgsmål, om Glahn selv havde været i militæret. Ostermann omtaler i indledningen til sin udgivelse af Glahns dagbøger »en aldrig fuldt opklaret epoke i hans ungdomsaar,« som indebar muligheden af, at Glahn lod sig hverve som menig rytter til den hær, som under den preussiske syvårskrig var udstationeret i Holsten. Hans hensigt

»Leg i brændingen« ved Nuuk/Godthåb 1921. Foto: Kristoffer Lynge. © Arktisk Institut.

skulle »utvivlsomt« have været at »svinge sig op« til officer. Han skulle have taget dette skridt på grund af skuffelse over, at han i første omgang ikke var blevet optaget på Det grønlandske Seminarium,¹⁹ fordi han var for ung. Krigen udeblev imidlertid, og han vendte tilbage til København og fortsatte sine studier. At dette skulle være sket, bygger på hentydninger i breve fra Glahn og traditioner i familien, men om der ligger realiteter bag, er uvist.²⁰ Det kan have været noget, han som ganske ung drømte om at gøre.

Kajakroerkorpsets usårlighed

Det fremgår af Glahns forslag til oprettelse af et kajakroerkorps, at man kunne forvente, at sammenstød med fjenden kun yderst sjældent ville resultere i døde og lemlæstede blandt kajakroerne. I § 4

siger han, at så længe andre lande ikke har kajakroerkorps, er mændene næsten sikre på hverken at blive skudt eller taget til fange, og i § 12 hedder det, at »kun ved en særdeles ulykkelig Hændelse skulde et Skud ramme dem, der ligge som en Fugl og flyde paa Vandet.« Glahn synes at været af den overbevisning, at den eneste virkelige fare, der ville lure på kajakroerne, ville være den, som de udsatte sig for ved at ro i kajak, og at en fornyelse af korpset ellers kun ville blive aktuel på grund af alder. Også hvad tab angår, ville et kajakroerkorps i den danske flåde blive noget ganske enestående.

Glahns forudsætninger med hensyn til kajakroning

Glahns forudsætninger for at udtale sig om kajakroning bygger både på de iagt-

tagelser, han havde gjort i Grønland og på de beretninger, han havde hørt eller læst. Men det var først og fremmest af stor betydning, at han selv havde lært at ro i kajak.

Som andre europæere, der har haft lejlighed til at iagttage grønlandske kajakmænd, var Glahn fuld af beundring for deres kunnen. Det kommer bl.a. til udtryk i hans dagbog fra 12. april 1767, hvor der findes en beretning om to grønlændere, der havde dræbt en nyfødt hvalunge. De flænsede så meget af den ude på havet, som de kunne have på deres kajaker, hvorefter den sank:

»Det var, efter deres Beretning, 5 el: 6 Miile ude i den aabne Sø; et stort Beviis paa, at Grønl: ere de beste Søefolk, som Kongen af Dannemark eyer, siden de i saa liden en Baad, som en Kajak, tør vove sig saa langt ud i Søen.«

De to grønlændere kan ikke have haft samme klare opfattelse af, at de var den danske konges undersåtter og slet ikke af, at kongen herskede over et rige, der foruden to kongeriger også omfattede hertugdømmer, bilande og kolonier i flere verdensdele.

Glahn var selv begyndt at ro i kajak kort efter, at han var kommet til Grønland som 24-årig. Det fremgår af et brev dateret den 22. juli 1765, som han skrev til etatsråd Johannes Finckenhagen, inspektør ved Vajsenhuset og sekretær i missionskollegiet. Her fortæller Glahn, at han var begyndt at ro i kajak »deels for Fornøyleses Skyld, deels for derved paa en lettere Maade at komme til dem, som boe paa hiin Side Skibshavnbugten.« Han blev så god til det, at han både kunne foretage længere ture

og ro ud alene. Engang var han dog ved at omkomme i kajak: »thi da jeg engang roede fra Holsteinsborg, havde jeg det Uheld at kandre, men blev omsider ved en Grønlænders Hielp reddet.«²¹ I forordet i bogen om kajakroerkorpset fortæller Glahn mere detaljeret om dette uheld.

Som det vil fremgå af det følgende, fremhæver Glahn på den ene side, at det, at han selv har roet i kajak, giver ham specielle forudsætninger for at udtale sig om emnet, men på den anden side forsøger han på ingen måde at skjule, at han aldrig selv drev det særlig vidt i kunsten at ro i kajak. Det er der også en vigtig pointe i, for Glahn argumenterer nemlig for, at det vil være umuligt at danne et kajakroerkrops af danskere, som er vendt hjem efter at have arbejdet i Grønland – specialkorpset skal bygges op fra grunden på en helt anden måde.

Kærlighed til fædrelandet

Fravær af krige stod som idealet for Glahn. Det var kærlighed til fædrelandet, der fik ham til at udtænke sine planer. De synspunkter, han fremfører i talen i anledning af Christiansborg slotsbrand, er helt i pagt med tiden, hvor det var almindeligt at se forholdene i Danmark som en kontrast til forholdene i det øvrige Europa. Man støttede neutralitetspolitikken, der holdt Danmark uden for krig ved at lovprise freden, men samtidig gjorde man det klart, at man var parat til at forsvare fædrelandet, hvis det blev angrebet.²²

Tidens herskende ideologi var patriotismen, hvor der var fokus på begreber

som borger, handling, dyd og fædreland.²³ Glahn handlede som en god patriotisk borger ved at udtænke et forslag om at oprette et kajakroerkorps til alsidig nytte for fædrelandet både i krigs- og fredstid, skrive det ned, få en sagkyndig til at kommentere det og endelig sørge for at få det trykt forsynet med en velvalgt dedication.

Bogen med forslaget om at oprette et kajakroerkorps

Bogen er tilegnet kronprins Frederik (1768-1839), den senere Frederik den 6. Kongen, Christian den 7. (1749-1808), der sandsynligvis led af skizofreni, var ikke egnet til at regere landet. Kronprinsen var kongemagtens legitime repræsentant, efter at han i 1784 havde gennemført et statskup, så kongelige ordrer havde kun gyldighed, hvis også kronprinsen havde underskrevet dem. Efter udenrigsminister A.P. Bernstorffs (1735-1797) død fik kronprinsen afgørende indflydelse på udenrigspolitikken. Kronprinsen er blevet kaldt militærglad, hvilket dog ikke nødvendigvis var ensbetydende med, at han også var militærgal.²⁴ Det var altså ikke bare en formssag, at Glahn dedicerede kronprinsen bogen, han må også have haft begrundet håb om, at forslaget ville vække kronprinsens interesse.

Bogen er trykt i ottendedelsformat og består af »Forfatterens Fortale« (s. V-XII), »Foreindring«²⁵ af W.H.F. Abrahamson (s. XIII-XXXII) og selve bogteksten (s.1-109). Glahn har forsynet både Abrahamsons forord og sin egen tekst med en række fodnoter, hvoraf flere er meget lange. Mange af dem har

han sandsynligvis skrevet til efter at have afsluttet manuskriptet. Jeg har valgt at placere Glahns fodnoter der, hvor de hører hjemme i teksten. Teksten er inddelt i 32 paragraffer uden overskrifter og afsnit, men for overskuelighedens skyld har jeg forsynet de enkelte paragraffer med overskrifter og har også inddelt dem i kortere afsnit. Det er ikke hele bogen, der er trykt her; mindre dele er gengivet i referat både af pladshensyn og for at gøre teksten lidt mere læsevenlig. Endelig har jeg indflettet et begrænset antal kommentarer og anbragt litteraturhenvisninger og ordforklaringer i fodnoter.

Jeg har valgt at gengive citaterne, som de er trykt i bogen, bortset fra at der ikke benyttes den ældre gotiske skriftform, »krøllede bogstaver«. Hvis jeg havde ændret retskrivningen²⁶ og evt. også udskiftet ord og formuleringer, som sjældent eller aldrig høres i dag, ville citaterne være blevet lettere at læse,²⁷ men på den anden side ville de også have mistet noget. Ved at bevare Glahns egen skrivemåde kommer man tættere både på tiden og på forfatteren selv, og de historiske forskelle bliver ikke sløret. Selv om der er gået 200 år, siden bogen udkom, tror jeg ikke, at skrivemåden og sproget vil volde moderne læsere det helt store besvær, for som regel er det muligt at gennemskue ordene og udtrykkene. Afstanden i tid føles større, når det gælder indholdet i teksten bl.a. set på baggrund af de teknologiske kæmpeskridt, der siden er taget ved udvikling af isenkram til brug i krigs- og fredstid.

Glahn er præget af oplysningstidens

optimisme, men han er naturligvis klar over, at hans forslag er højst utraditionelt, og han prøver derfor at forudse læsernes eventuelle reaktioner. Han har også fundet det nødvendigt at rette indvendinger mod et par af den velmenende Abrahamsons forslag i forordet. I fodnoterne har Glahn både placeret en del uddybende bemærkninger og relevante citater fra andre grønlandsforfattere, der skal tjene som dokumentation. Der indgår også erindringer fra hans ungdomstid i Grønland, som er dukket op, mens han sad og skrev. Disse begivenheder lå mere end 30 år tilbage i tiden, så man kan ikke se bort fra, at der kan være sket visse erindringsforskydninger.

En bog uden billeder

Bogen er uden illustrationer, og det er en stor mangel. For 200 år siden kan de fleste danskere ikke have haft meget begreb om, hvordan en kajak så ud. Bortset fra de ganske få mennesker, der havde været i Grønland, var der ingen, der havde set en kajak i brug. Pooqs og Qiperoqs berømte kajakopvisninger i Esrum sø for Frederik den 4. oktober 1724 og måneden efter i Københavns kanaler lå 75 år tilbage i tiden. Der blev i samtiden lavet træsnit, der viste den sidstnævnte begivenhed,²⁸ men det ville være et rent tilfælde, hvis en af bogens læsere lå inde med et sådant. Illustrerede bøger om grønlandske forhold var der ikke mange af, og ingen af dem var udkommet inden for de seneste år.

Glahn var selvfølgelig selv klar over, at hans forslag ville have lettere ved at vinde gehør, hvis læserne kunne se bil-

Samtidigt farvelagt træsnit af »Det grønlandske Optog« den 9. november 1724, hvor man ser Pooq og Qiperoq i deres kajaker. Den ene skal til at kaste sit fuglespyd efter de ænder, der i dagens anledning er blevet udsat i Københavns kanaler (gengivet efter Traeger 1992: 128). Blodet drypper rødt fra de ramte fugle, også fra den, der ligger på den bageste kajakmands fordæk. Han ser ud til at være på vej hen for at hente sit fuglespyd, der flyder på vandet. Sidegrenene er markeret på begge fuglespyd, og man kan se, at manden med det hævdede fuglespyd anvender kastetræ. Men hvad er det, der stikker ud af to af de ramte fugle? Har tegneren alligevel ikke forstået princippet? Hver fanger har kun ét fuglespyd.

leder af en kajak m.m., men, som han forklarer i forordet, så ville det være blevet for bekosteligt at udstyre bogen med kobberstik. Det fremgår ikke, hvem der har finansieret udgivelsen, men det er sandsynligvis Glahn selv. Han har derfor måttet nøjes med at henvise til ældre bøger, hvor man kan se relevante illustrationer. Det har krævet en ekstra indsats af læserne at få fat på disse bøger, og der kan vel næppe være tvivl om, at en del har nøjedes med at danne sig et indre, ofte ikke særligt realistisk billede af, hvordan en kajak med udstyr så ud. Glahns beskrivelser af de fraværende billeder er her medtaget i billedteksterne.

*Drømmen om et kajakroerkorps
til gavn for fædrelandet*

Glahn indleder sit forord med at begrunde, hvorfor han har skrevet bogen:

»De Uroligheder, Engelskmanden i forrige Aar foraarsagede Fædrenelandet, gave den første Anledning til denne Afhandling. Et uvilkaarligt Ønske faldt mig ind: Gid jeg endnu var ung, tænkte jeg, havde en Kajak, kunde roe saa godt, som i Fordums Dage, og havde saa en halv Snees raske og veløvede Grønlændere under min Kommando, saa skulde vi dog gjøre Nytte, meere Nytte, end de fleste af vore Medundersaatte kan forestille sig. Naturligviis maatte jeg lee af denne Tanke, men nu var den der, kom oftere og blev saaledes ved. Tilsidst blev den alvorligere og jo meere jeg nu begyndte at kalde tilbage i Hukommelsen de mange glade Timer, Kajakken havde forskaffet mig,« – her har Glahn ment, det var nødvendigt med en forklarende fodnote, der siger noget om de forestillinger om Grønland, som han har mødt gennem årene:

»I Grønland kan man ogsaa have glade Timer, naar man haver Forstand til at forskaffe sig dem« – og han fortsætter:

– »de Farligheder, jeg ved Kajakroeringen havde været udsadt for, og som jeg eengang prøvede med Topmaal« – og her er det så, at han i en fodnote fortæller om den gang, han kæntrede:

»Jeg havde i Selskab med Kateketen og en Grønlænder roet et Par Timer i Kajak. Da de vare gangne paa Land, blev jeg liggende ved Strandbredden for at øve mig, thi jeg troede, saa nær Landet, at være uden Fare. Men den Reg-

ning var gjort uden Vert. Jeg kandrede, fik en Deel Søevand ind og kom i en hjælpeløs Tilstand, da Kateketen til min Lykke vendte sig om, saa Kajakken med Kiølen i Veiret og raabte til Grønlænderen, som kom mig betimelig til Hielp.«

Kateketen, Michael Hvidsted (1747-95) var dansker. Han var efter at have gået i skole i Det kongelige Vajsenhus som ganske ung i 1764 blevet sendt til Grønland for at arbejde som kateket. – Glahn fortsætter:

– »de adskillige raske, forvovne, til Deels utrolige Manøvres, jeg havde været Øjenvidne til, ofte med Ærgrelse over, at jeg her agerede Fusker og gjorde kun en slet Figur ved Siden af de veløvede Grønlændere; jo meere jeg kaldte dette og andet, denne Sag vedkommende tilbage i Hukommelsen, desto mere indsaae jeg, hvad Nytte duelige Kajakroere vilde gjøre vore Krigere i Almindelighed, men Søekrigeren i Særdeleshed.«

Han satte sig så for at udarbejde en plan om at oprette et kajakroerkorps. Men han havde ikke set en kajak, langt mindre selv været i en kajak i over 30 år, og han gik derfor i gang med at studere litteraturen. Først læste han Hans Egedes *Relation angaaende Den Grønlandske Mission* (1738) for at finde frem til de steder, hvor Hans Egede skriver om kajakken. Det bekræftede ham i, at han var på rette spor, og han fortsatte med at læse andre bøger om Grønland. Den plan, som han forelægger i bogen, har han, siger han, gennemtænkt og omarbejdet flere gange, for han anså det som sin pligt at gøre den så fuldkommen som muligt:

– »min Fryd vil blive stor, dersom den engang i sin Tid kan blive nyttig for Kongen og Fædrelandet, hvilket jeg saa meget meere tør haabe, da en Kriger af Profession, Herr *Kapitain von Abrahamson* haver ved sin *Forerindring*, som han har haft den Godhed at pryde mit Arbeide med, givet den sit Bifald.«

Glahn udtrykker ønske om, at:

– » Kyndighed, Erfaring og Redelighed maa besjæle den Mand, der skal bestyre denne Sag, og at mine Kajakroere, fra den Højstkommanderende af indtil den ringeste Lærling, vil viise sig, som brave Folk, bruge altid Forsigtighed, men aldrig skye Farer, naar det gielder, stræbe efter at blive duelige og derfor heller ikke nogen Dag ligge hiemme, men i Regn og Soelskin, i Storm og stille Veir, i Kulde og Varme, idelig flakke om paa Søen, hvorved de vil forbedre deres Kaar, i det de dagligen fortjene noget foruden deres Lehning,²⁹ blive vel imodtagne af deres Koner, Forældre eller Verter, naar de jevnlig bringe dem en vel smagende Ret Fisk og blive saa meget meere skikkede til Kongens og Landets Tieneste, ikke blot som Krigere, men og som Lodser, Søkurerer, Grundenes Opmaalere, Speidere, Kobbejægere³⁰ m. m.«

Glahn taler om »mine Kajakroere« og røber dermed, i hvor høj grad han har indlevet sig i sit forslag. Af titelbladet fremgår det, at et kajakroerkorps måske også kunne være til nytte for postvæsenet. Mens det ikke var relevant med kajaker til militært brug i Grønland, så var ideen om, at kajakmænd kunne fungere som postbude, gjort til virkelighed i Grønland, hvor grønlandske kajak-

poster lejlighedsvis påtog sig at bringe breve fra en europæer til en anden et andet sted på kysten, ligesom kajakmænd ved siden af deres hovederhverv som sælfangere ved sjældne lejligheder kunne have opgaver som lodser. Glahn nævner senere eksempler på begge dele.

Glahn slutter sit forord med at sige, at han vil være glad for at modtage kommentarer til forbedring eller udvidelse af forslaget, og de:

– »skal, om Gud vil, blive besvaret med al den Agt, som skyldes den tænkende Mand, og med al den Sandheds Kierlighed, Kongen og Fædrelandet har Ret til at vente af en gammel og tro Undersaat.«

Kaptajn Werner H. F. Abrahamson

Den sagkyndiges forord er ikke skrevet af en, der havde forstand på kajaker, men af en, der havde teoretisk indsigt i krigsførelse og meget andet. Werner Hans Frederik Abrahamson (1744-1812) var uddannet på Landkadetakademiet i København og blev i 1771 ansat på den nyoprettede Artilleriskole. Her underviste han på dansk, og det skal være første gang i militæretatens historie, at dansk blev benyttet som officielt sprog.³¹ Senere blev han også ansat på Landkadetakademiet, hvor han i 1799 blev inspektør. I 1786 var han blevet udnævnt til kaptajn, men havde fået sin afsked året efter af helbredsgrunde. I Den Store Danske Encyklopædi karaktereres han som en »begejstret og myreflittig skikkelse i Danmarks litterære liv som formidler, udgiver og kritiker.« Han var ligesom Glahn også medlem af

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab.

Det var Abrahamson, der skrev den måske mest populære af de patriotiske sange, der var fremme i tiden omkring Slaget på Reden: *Vi Alle dig elske, livsalige Fred!* Denne og andre af hans sange som *Retfærdig er den Strid vi stride, Fjende truer Stad og Land, Vi stride frem til blodigt Slag* og *Være Fred med Eder Alle* blev benyttet ved forskellige patriotiske arrangementer, og sangene indgik i populære sanghefter trykt til minde om den anden april.³² Ingemann mindedes tiden således:

»De nye Abrahamsonske Krigssange klang nu paa Alles Læber. Det allerførste Krigs-Opraab begyndte som et Afskedssuk til Freden:

»Vi Alle dig elske, livsalige Fred!

Du viser os Himmelen aaben!«

Det var som den sidste milde Efterklang af det forgangne Aarhundredes Stemning endnu svævede Krigsherolden paa Læben. Overgangen til den nye krigerske Opvækkelse var dog endnu ingen Ørneflugt, naar det hed:

»Men komme en Fjende og gjør os Fortred,

Saa kjække vi gribe til Vaaben« – men Øinene lynede dog allerede hos Ungdommen naar man kom til Enden af den første Strophe med Sangens raske Omkvæd:

»Vi spare ei Krud!

Men Skud paa Skud

Vi sende vor Fjende Dødens Bud!« Den brave *Capitain Abrahamson* gjorde ikke Fordring paa noget stort Digternavn.« Men »Den jævne Trofasthed og Djærvhed i hans Krigs-Sange fandt

Gjenklang i Folket og var saa stærkt et Udtryk for dets Stemning, som den temmelig udmattede Poesi efter Evalds Tid endnu formaaede at frembringe.«³³

Kaptajn Abrahamsons forord til Glahns forslag om at oprette et kajakroerkorps

Abrahamson begynder sit forord med at filosofere over vilkårene for opfindere og opfindelser. Ofte sætter samtiden ikke den pris på en opfindelse, som den fortjener, og når den så viser sig at være af stor værdi for eftertiden, kender man ikke opfinderens navn. Men det bekymrer ikke den, der opdager eller opfinder noget:

»Og Tak være denne Sielens uafhængige Dristighed. Ved den have vi faaet og faae vi det før Ubekiendte eller ej saaledes Bekiendte, ei saaledes Anvendte. Saaledes have vi da ogsaa faaet det Forslag, nærværende Skrift indeholder.«

Det er skjult i fremtiden, hvad der vil ske med Glahns forslag, men Abrahamson kan forudse, at der er folk, der helst vil lade alt blive ved det gamle:

»Dog vil endog de mageligste Nyhedshadere ikke kunde nægte, at hver nyttig Ting i hvert Fag, engang har været nye, og sin Nyhed uagtet, dog nu er almindelig og, for det meeste, uundværlig.«

Forslaget skal ikke vurderes efter forslagsstillerens stilling, for han er hverken i flåden eller i handelsflåden eller ved postvæsenet. Der kræves meget, før forslaget kan sættes i værk, men hvis det er »til virkelig Gavn, saa ere Tid, Umage og Bekostninger vel anvendte.«

»Har Frankerfolket et eget Telegraphkorps og atter et Arrostatkorps,³⁴ hvori

Werner Hans Frederik Abrahamson (1744-1812) forfatteren til »Forerindring« til Glahns bog, hvor han selv fremsatte flere forslag til brug af et kajakroerkorps (stik af G.L. Lahde gengivet efter Petersen og Andersen 1934: II, 513).

unge Mennesker oplæres og siden bruges til Telegraphens og Luftbalonens Behandling, hvi skulde den dansk-norske Stat ikke have et Kajakroerkorps? Da Skieløberkorpsen oprettedes, fandtes det maaskee ligesaa besynderligt.«

Abrahamson argumenterer her på baggrund af, at der var sket en stadig udvikling inden for europæisk krigsførelse. Franskmanden Claude Chappe (1763-1805) opfandt semafor-telegrafen i 1793, der kunne overføre alle skriftlige meddelelser, de første balloner blev opsendt i Frankrig i 1783, og balloner blev anvendt til militære formål første gang i 1794. Og endelig havde der siden Den store nordiske Krig, hvor

Sverige angreb Norge i 1716 og 1718, været skiafdelinger i de norske infanteri-afdelinger. Iøvrigt havde Abrahamson været medredaktør af *Det Danske Krigsbibliothek* 1794-1795, et tidsskrift med mange artikler om tekniske fornyelser, særligt fra Frankrig, bl. a. om telegrafer og balloner.

Abrahamson har selv et par forslag til, hvordan man kan få yderligere nytte af korpset.

Når man læser, hvor stor nytte grøn-lænderne har af kajakken til sælfangst, så kunne man forestille sig noget lignende i Danmark på baggrund af de mange klager over den store skade, som sælerne gør på fiskeriet. Hidtil har man ikke kunnet formindske bestanden hverken ved at udlove premier eller ved hjælp af de forskellige fangstmetoder, som er »opfundet og brugt mod disse Fiskeriets frygtede Fiender.« Hvis nu kajakroerkorpset samtidig med, at mændene lærte at ro i kajak, også lærte at harpunere sæler, så ville det være til den største fordel for fiskeriet. Jagten kunne betragtes som en fortsættelse af øvelserne, så den ville ikke forsinke mændenes uddannelse.

Her har Glahn fundet det nødvendigt at indsætte en næsten fem sider lang fodnote. Uanset hvor nyttigt det kunne være for fiskeriet, at der bliver nedlagt sæler, så kan han ikke tilråde, at kajakroerne skal beskæftige sig med sælfangst på grønlandsk vis. Det er simpelthen for farligt.

Glahn indleder argumentationen med at referere til Paul Egede, som i sin ordbog »under *Kamipok er udslukt*, sætter *Kamavok, er paa Sælbund-Fangst i Baad*,

saasom dens Liv staaer i Vove og derfor kan regnes for udsøgt.» Han fortæller, at Paul Egede selv havde roet i kajak og derfor vidste, hvor farligt det var, og at han regnede denne måde at fange sæler på for at være så farlig »at man kan ansee enhver den, som roer ud, for på denne Maade at fange Kobber, som næsten forloren.«

Her gentager Glahn, hvad Cranz i sin tid skrev. Men den gang kritiserede han i sine *Anmærkninger* Cranz kraftigt for at have misforstået, hvad der står i Paul Egedes ordbog, og han omtalte Cranz som: »Han, som maatte stave sig frem i det Grønlandske.« Glahn forklarede den gang: »Det sidste er kun som en Anmærkning, men F. (forfatteren) har taget det som en Fortsættelse af Oversætningen og har troet, at *kamavok* var både at fare på Sælfangst i Baad og tillige at udsøges.«³⁵ At Glahn nu selv argumenterer på samme måde, kan skyldes, at han netop har genlæst de relevante afsnit hos Cranz, og at det er begrænset, hvor meget han har beskæftiget sig med det grønlandske sprog, siden han forlod landet 32 år tidligere. Og så passer det også lige til det, han vil understrege, nemlig at sælfangst er alt for farlig til, at medlemmer af kajakroerkorpset skal beskæftige sig med det.

Det virker dog noget ejendommeligt, at Glahn tilføjer »Her er ikke Stedet at undersøge, om *Kamipok* er *Radix*³⁶ til *Kamavok*«, dvs. om *qamavog*, som det staves med den nugældende retskrivning, er afledt af *qamippog*. I sine *Anmærkninger* havde Glahn lagt direkte afstand til tanken, men nu ville det svække hans argumentation at gøre det. I den grøn-

landske ordbog, som få år efter afløste Paul Egedes, Otho Fabricius's fra 1804, er de to ord korrekt opført som uafhængige af hinanden: »*Kammavok* 1) ligger paa Udkik el. Luur efter et Dyr; ..« og »*Kamipok* 1) a) slukkes; er udsøgt. ..«³⁷

For at dokumentere at sælfangst er farlig, henviser Glahn yderligere til udtalelser af Cranz og Hans Egede og understreger, at det af den sidste dagbog fremgår, at sælfangst fra kajak er forbundet med en utrolig fare, og at det altid er de mest erfarne fangere, der bliver overrasket og omkommer, fordi det er dem, der mindst frygter faren.

»En anden Sag er det med Klapjagten, om jeg saa maae kalde den, der er den fornøieligste, som kan tænkes, men ikke meget indbringende, efterdi den kun har Sted, naar store Selskaber mødes paa Søen og en ung Sælhund lader sig tilsyne. Hvo der kiender Husarernes Manøvres kan og gjøre sig Begreb om denne Jagt.«

Man kunne tro, at Glahn har fundet på at sammenligne klapjagten eller fællesjagten, som den er blevet kaldt senere, med husarernes manøvrer, mens han var i gang med at skrive om brugen af kajakker i krigstid, men sammenligningen findes allerede hos Cranz. I sine *Anmærkninger* til Cranz kommer Glahn netop i denne forbindelse med en af sine forholdsvis få anerkendende bemærkninger: »Det er vist, at Klapjagten til Søes er et de fornøieligste Syner og lignes ikke ubeqvemmeligen af F ved *Husarernes Manøvrer*.«³⁸ – Om grønlandernes fællesfangst på sæler siger Glahn videre:

»Den behøver man ikke opmuntre unge, ja vel ikke engang de gamle Kajakroere til; thi den haver noget saa indtagende og moersomt ved sig. ... Men denne Fangst drives ei med den rette Harpun og til den behøver man ei Blæren og Kobberremmen men allene Kastepiilen (Agligak),³⁹ den er som sagt, ikke meget indbringende, uden *maaskee* paa enkelte Steder; hvor der løber lange og smale Sund ind i Landet. Mine Kajakroere ere Krigere og maa ingen Fare skye i deres Kald eller i Alt, hvad der kan gjøre dem duelige til deres Kald. Men de maa efter min Formeening, ikke heller udsættes for unødvendig Fare, efterdi en god Kajakroer er Staten alt for vigtig en Mand og hans Tab kan ikke saa let erstattes som en Soldats eller Rytters. Der udfordres meere end eet eller to Aar, inden en Kajakroer kan dannes og han dannes ikke fuldkommen, dersom han ikke er øvet fra Ungdommen.«

Glahn fremlægger i stedet for en anden idé til, hvordan medlemmer af kajakroerkorpset kan nedbringe antallet af sæler:

»Vil man ved Kajakroere see Kobberne ødelagte, kunde det, efter mine uforbegribelige Tanker, skee paa denne Maade, at man forsynede enhver af dem med en god og sikker Riffel som tillige med Krudt og Kugler kan ligge bag ved Manden inde i Kajaken. Saa kunde han, naar han var øvet i at skyde visse Skud, roe ud til de Steder, hvor Kobberne pleie at opholde sig og krybe op paa Land, hvor han kunde lægge sig og liste sig til at stæle Livet af en eller anden Kobbe. Lad være, at færre Kobber *maaskee* paa denne Maade bleve

dræbte, saa vandtes der derved, a) at Kaiakroeren forhvervede sig dog nogen Fordeel, uden at han vovede sig alt for meget og hvert Øieblik var i større Livsfare, end den, som er en nødvendig Følge af Kaiakroeningen selv, b) at han ved Buxeringen af en, *maaskee* svær Sælhund, blev mere øvet i strængt Arbejde, der blev ham let formedelst den dermed følgende Fordeel, og c) at han blev vant til at omgaaes med en Flint og skyde et sikkert Skud, hvilket *maaskee* kunde komme ham vel tilpas i Kaiakfægtninger, ifald andre Magter ogsaa efterhaanden oprettede slige Korps; thi blev en Kaiakroer forfulgt af en eller flere og han først naaede Landet, kunde han tage sin Flint ud af Baaden, da de andre ikke saa let vovede at gaae paa Land, efterdi de ikke kunde komme til deres Riffel, førend de vare komne ud af Baaden.«

Grønlandske fangere brugte på Glahns tid geværer på rensdyrjagt, men ikke når de var på kajakfangst, for et gevær ville blive ødelagt af saltvand, hvis det blev placeret på dækket. Senere begyndte fangerne at medbringe et gevær inde i kajakken dog ikke i bagerste del, som Glahn her foreslår, men i den forreste del. Det førte til en del ulykker, men efter at en fanger fra Uummannaq i 1860'erne havde opfundet en geværpose af afhåret sælskind, blev det almindeligt at anbringe geværet på for-dækket.⁴⁰

Ud over forslaget om at anvende kajakroerkorpset til at nedlægge sæler i de danske farvande, har Abrahamson også et forslag til militært brug. Hvis en fjendtlig flåde holder en havn spærret

eller lægger sig på »en Rheed som Kiøbenhavns, hvorfra den med Bomber kan ængste og ødelægge Staden,« så er det ikke nemt at fordrive den, hvis man ikke råder over en lige så stærk flåde. Med henvisning til en afhandling af professor Bøttcher i *Det danske Krigsbibliothek* om en kemisk ild, som kan ødelægge skibe, fremsætter Abrahamson følgende forslag:

— »de flydende Materier, af hvis Sammenblanding denne rædsomme Ild umiddelbar udvikler sig med Voldsomhed, indtage kun et lidet Rum og veie ubetydelig, kunne da af en Kajakroer føres oven paa Kaiakken, tillige med en læt udtænkkelig Anstalt til at hæfte de kombinerede Kar i en Hast til Skibssiden eller ved Roret eller under Forstavnen. Maaskee den behændige Kaiakroer kunde skyde dem ind ad en aabentstaaende Luge, et Spygat⁴¹ eller Stykport.⁴² Hvilken Virkning lod sig da ikke haabe af saadan en Anstalt?«

Abrahamson udvikler videre i detaljer, hvordan tre-fire kajakker skal sendes af sted til hvert skib, og når først én har sat ild på skibet ét sted, vil det tiltrække besætningens opmærksomhed, og de andre kan da sætte ild til skibet andre steder. De skal naturligvis være opmærksomme på vinden, og de skal straks stikke af, hvad enten deres forsøg er lykkedes eller ej og hurtigt forsøge at gøre det samme på et andet skib:

— »saa kunde det neppe slaae Feil, at jo Fienden bragtes i stor Skade og maaskee nødes til at forlade sin farlige Station. Kaiakroeren, vant til at kaste Piil og Harpun, kunde maaskee ogsaa uden stor Umage vænnes til at slynge de

smaa Brandere saa høit i Veiret, at han fik dem ind i en Stykport eller endog paa Dækket, hvor Faren blev meget større, end naar de anbragtes kun paa Siden.«

Glahn har forsynet det sidste forslag med en fodnote om, at ligesom en kajakroer ikke bør:

— »lægge ud fra Landet, uden at have sit Fiskesnøre med sig, ligesaa lidet bør han roe ud, uden at være forsynet med sin Fuglepiil (Nugit).⁴³ Den er baade hans Vaaben og hans Legetøj, om jeg maae bruge dette Udtryk, og at kaste med dem er alt for moersomt Arbeide, at han skulde forsømme det. Men derved faaer han uformærkt den Færdighed, som Hr. Kapitain Abrahamson kræver af ham til at kaste Branderne hvor det skal være.«

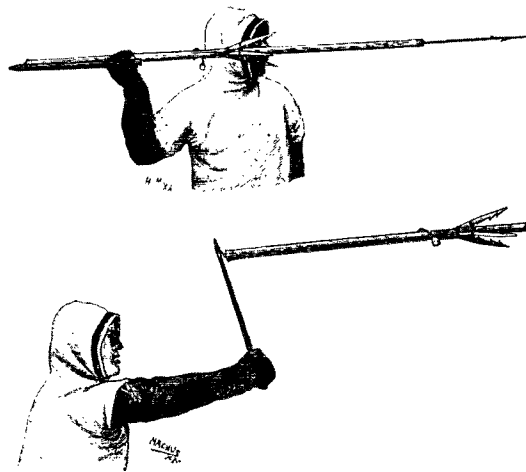
I betragtning af at Glahn adskillige gange i det følgende vender tilbage til fuglespyddet som uundværligt for kajakroerkorpset, er det mærkeligt, at han ikke beskriver det noget sted. Enkelt beskrevet består et fuglespyd af et træskaft med en lang jernspids med en modhage, tidligere benspids, og midt på skaftet er der anbragt tre små fremadrettede sidegrene af ben eller rensdyrtak med modhager på indersiden. Det blev brugt til søfugle, og hvis spidsen ikke ramte, ville der være mulighed for, at sidegrenene ville ramme og holde fast på fuglen. Fuglespyddet kastes med et kastetræ, der virker som en forlængelse af armen, så det kan kastes langt og med stor kraft. Det er tydeligt, at Glahn har bevaret et levende indtryk af, at det var morsomt at kaste med fuglespyd, men om han kun har været tilstede, når

På det kendte dobbeltportræt af Pooq og Qiperoq malet i 1724 af G. Grodtschilling, nu på Nationalmuseet, står Qiperoq til venstre med bue og pil og Pooq til højre med et fuglespyd med kastetræ. For at ingen skal være i tvivl om, hvad dette våben bruges til, holder han i venstre hånd et par ænder.

grønlænderne kastede med fuglespyd, eller om han også selv har været med til det, fremgår ikke direkte.

Abrahamson foreslår også, at en fregat medtager et antal kajakroere med kajakker og udstyr og brandere. I tåge eller om natten nærmer fregatten sig den fjendtlige flåde, som befinder sig i en havn, kajakkerne lister ind i havnen, anbringer branderne på vindsiden og smutter ud igen:

Den norske polarforsker Fridtjof Nansen (1861-1930) kalder kastetræet for »en overordentlig enkel og virksomhedsfuld opfindelse.« Kastetræet gribes:

»om haandgrebet og føres sammen med vaabnet i vandret stilling bagover til kast, men idet man nu med kraft atter fører det forover, skilles dets nedre ende fra pilen eller harpunen, mens man med den øvre ende, som fremdeles passer ind på sin tap .., slynger vaabnet afsted til en betydelig afstand og med stor sikkerhed.«

Af pladshensyn er skaftet på fuglespyddet »brækket af« på den sidste tegning. De to tegninger stammer fra »Eskimoliv«, som Nansen skrev efter at have tilbragt vinteren 1888-89 i Nuuk, hvor han selv og fire af de øvrige fem deltagere, der havde gennemført ekspeditionen over indlandsisen, lærte at ro i kajak.

De tre spidse sidegrene af rentak, der er forsynet med store modhager og fastgjort midt på skaftet af fuglespyddet:

»er beregnede derpaa, at hvis pilens forende ikke rammer fuglen, glider skaftet langs med denne, og en af disse udstaaende benspidse maa ramme og gjenembore den, hvilket da ogsaa er den almindeligste maade at træffe fuglen paa. En opfindelse, som ogsaa er saapas, at man nok kunde være bekjendt af at ha gjort den.«¹⁰⁶

»Hvo kan beregne den skrækkelige Virkning sligt et Manøvre kunde have? Enden paa en heel Krig og alle dens gruelige Følger kunde lettelig foranlediges derved, hvis Lykken kun nogenledes fœiede Foretagenets; thi det nægter vel ingen, at jo større og hastigere Ode-

læggelse kan anrettes blant de betydeligste Dele af Bevæbningen, jo lettere faar en Krig Ende.«

Abrahamson slutter med at sige, at man sikkert kunne finde flere anvendelser for et kajakkorps, men at det er en betingelse, at man nøje følger Glahns forslag, og man må under ingen omstændigheder lade en mand stå i spidsen for korpset, uanset hvor godt han kan snakke for sig, hvis han har sin »Kaiak-kundskab blot af Bog og Kobberstik.«

§ 1. – § 3. *Baggrundsstof*

Glahn indleder med at give læserne forskellige oplysninger om Grønland: om den historiske baggrund, om de produkter, der udføres fra Grønland, og om grønlandske sprogstudier. Derpå går han over til sit egentlige ærinde:

§ 4. *Oversigt over de store fordele man kan have af kajakken i krigstid*

»Men, i hvor store Fordele Riget end haver havt af Grønlands Opdagelse, haaber jeg dog, at man, ved at giennemlæse mit Skrift, vil erfare, at vi hidtil have forsumt at benytte os af en Grønlandsk Opfindelse, som, ret brugt, vil efter min Formening, være til en betydelig Nytte, helst i Krigstider. Er det Fordel i Krigen, at man med maaskee færre end 50 Mand kan daglig foruroelige de fiendtlige Søekyster saaledes, at disse ikke skal kunne vide sig sikre et eneste Øieblik; er det i Krigen en Fordel, at kunne indhente Efterretninger allevegne fra, endog de mest indespærrede Stæder, uden at Fienden skal faae Nys derom eller med al sin Magt, Kunst og Aarvaagenhed skal kunne forhindre det; at faae

sikker og paalidelig Kundskab om Fiendens Styrke og hvad han foretager sig, uden at han skal mærke det, naar ellers den behørige Forsigtighed bruges; er det Fordeel i Krigen at en eller to Mand kan udrette det, hvortil ellers mange udfordres; at disse ere næsten visse paa, saalænge andre Magter ikke kan benytte sig af samme Opfindelse, hverken at kunne skydes eller opsnappes; dersom dette er en sand Fordeel saa troer jeg, at jeg med al Rette tør paastaae, at vi endnu ikke have benyttet os af Grønlands Opdagelse saaledes, som vi burde og kunde.«

§ 5. *Størrelse og antal er ikke afgørende*

»Man tilstaaer mig dog vel, at den Sætning er rigtig, at i Krigen er den mindste Flintekugle til sit Brug lige saa nyttig, som den største Kanonkugle til sit. Det tilstaaer man mig vel ogsaa, at en Baad er ligesaa uundværlig, som det største Orlogsskib. Man nægter mig vel ikke heller, at, under visse Omstændigheder, kan en Haandfuld Husarer udrette mere, end det dobbelte Antal af det tunge Kavallerie. Ere vi heri eenige, saa tvivler jeg ikke heller paa, at man, naar man har læst mit Skrift til Enden, bliver eenig med mig i Henseende til den gior-te Paastand, at *Grønlands Opdagelse er endnu ikke benyttet, som den kunde, og vor Monark haver, fornemmelig i Tilfælde af Krig, en Fordeel, som hele Jordens Konger og Regenter ikke kan have, før end de først har lært den af os.*«

§ 6. *Kajakkens enestående egenskaber*

»Der er intet Fartoi under Solen, der haver alle disse Egenskaber forenede: at

det kun behøver en eneste Mand; kan gaae der, hvor det største Orlogsskib gaaer og ogsaa der, hvor endog den mindste Baad ikke engang kan flyde; kan gaae ubemærket, uden at gjøre Opsigt og uden at vise sig over Vandets Overflade og det saaledes, at Intet sees oven for Vandet uden Manden — og det endda kun oven for Beltestedet og — hans Aare; at det kan holde sig baade tæt inde under Landet og nogle Mile ude i den aabne Sø; at det kan bruges i godt og ondt Veir, naar der gaaer liden og naar der gaaer stærk Søegang; at det leer ad Stormen og spotter Modvinden; at det skyder en stærk Fart og paa en Dags Tid lægger sikkert en halv Snes Mile paa Bagen; at det kan komme ud fra Landet og lægge igien til Landet, uden at noget Menneske kan blive det vaer; at det til at udspeide en fiendtlig Flode eller til at udspeide langs med Strandkanten ikke har sin Lige; at det er næsten ingen Fare i Verden underkastet, naar dets Skipper er en *vel øvet og duelig Mand* og ikke giver sig saa langt ud fra Landet eller fra Skibe, at han skulde tabe sine Kræfter eller ikke skulde kunne komme til sin Proviant; at det, i Tilfælde af et Søeslag endog i den rumme Søe, kan uden Fare, i største Tryghed og med den utroeligste Hurtighed sendes med mundtlige eller skriftlige Befalinger og Efterretninger fra et Skib til et andet; at det, som hastigt Bud fra et uden for Landet liggende Fartøj, kan sendes i Land og v. v.;⁴⁴ at det langs Kysterne kan bruges som Brevpost; at det, under visse Omstændigheder, kan bruges som Lods; at det, endog imellem Iisen, stunddom kan liste sig frem; at det al-

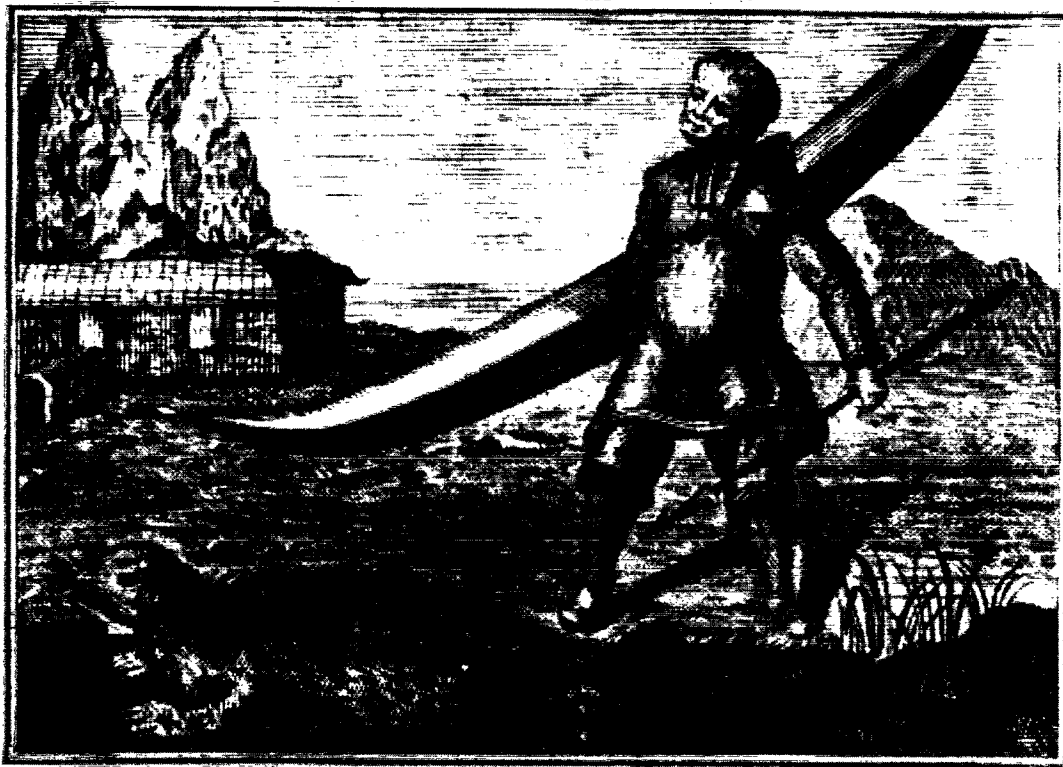
drig af nogen Fiende kan indhentes eller opbringes, og at det ikke er tungere, end at dets Skipper bærer det, uden fremmed Hielp og uden Møie, baade til Søes og igien op paa Landet. Intet Fartøj, siger jeg, forener alle disse Egenskaber uden den Grønlandske Kajak, den jeg kender af Erfaring, der selv har været Kajakroer, saaledes som en dansk Mand i Almindelighed er det.»

§ 7. *Andre kilder om kajakkenes fortræffelighed*

For at understrege troværdigheden af sine ord anfører Glahn nogle citater. Først et kort uddrag af Hans Egedes optegnelse om ankomsten til Grønland den 3. juli 1721, hvor han fortæller, at omtrent to mil fra land, »kom en Del Grønlændere ud til os i deres Smaae Baade.« Det skal bevise, at grønlænderne i deres kajaker vover sig ud på det åbne hav.

Det samme skal et længere tysk citat fra den 20. maj 1733, hvor der fortælles, at da skibet nærmede sig Grønland og var fire mil fra kysten, kom en grønlænder skibet i møde, og da det kom lidt tættere på kysten, kom fire andre mænd roende. Den første grønlænder lodsede skibet sikkert i havn. Ud fra datoen kan man regne ud, at den, der har skrevet disse iagttagelser, må have været en af de tre første tyske herrnhutiske missionærer, der ankom til Grønland. Citatet skal også bekræfte, at grønlænderne er velegnede som lodsere:

— »naar man træffer paa dem, *som ere opdragne paa det Sted*, hvor man vil lande, da de naturligvis kiende alle Skiær og Grunde meget nøie.«

Glahn skriver i fodnoten i § 7, at man på dette kobberstik hos Cranz (1770: I, Pl. III) kan se »en Grønlænder uden Soepels bærende sin Kajak paa Armen, hvilken han stikker ind i Aabningen af Kajakken.«

Det andet citat fra Hans Egede er hentet fra hans *Det gamle Grønlands Nye Perustration eller Naturel-Historie* trykt i 1741, efter at Hans Egede i 1736 havde forladt Grønland efter at have opholdt sig der i »i fulde 15 Aar. Nu maatte han dog vel tilgavns kiende Kajakken.« Glahn gengiver Hans Egedes beskrivelse af kajakken og dens egenskaber og citerer bl.a. følgende:

»Med disse Fartøier kan de *gesvindt og udi en utrolig Hastighed komme fort*, ja ere vel capable paa een Dag at roe 10 til 12 Mile, hvortil de betiene sig kun af een Aare, som haver Blad paa begge Ender og er en god Favn lang. Med disse

Smaae Baade fare Mændene allene ud paa Sæle- og Fuglefangst, hvilke de, *ligesom stælendes*⁴⁵ og *letteligen skyde*, da derimod vi med vore Baade, *sielden kan komme dem saa nær, at de kan træffes*. De frygte ikke for at begive sig ud paa Søen med dem *i den allerstærkeste Storm*; thi de, *ligesom Fugle, letteligen flyde oven paa Bølgerne*, for naar en stor Bølge reiser sig og vil slaac over dem, lægge de sig paa Siden mod Søen og lader den slaac over sig, uden Fare af den at blive kastet i Grund og omkomme. Og, skøndt det kan hænde sig, at de blive slagne omkuld, kan de strax reise sig op igjen med deres Aare. Men skeer dette uforseendes, at de kul-

ler om,⁴⁶ som det og ofte skeer, og de ikke ere vel tilsnørede, da kan de lettelig komme i Ulykke og omkomme.«

§ 8. *Kajakpelsen*

»Af foranførte sees, at disse smaae Baa-de roes ikkun af een Mand af Aarsag, at Baaden er gandske tillukket og haver ingen Aabning, det Hul undtagen, hvori Manden sidder, og omendskiønt Kaiakken gaaer, saa at sige, mere under end over Vandskorpen, og Søen, ved ethvert Aaredrag, Manden gjør, naar han roer hurtig, gaaer ham midt op paa Livet, i hvor stille Veiret end er, saa kan dette dog ikke gjøre ham vaad, efterdi han er forsynet med en *Søpels*, som er gjort af Kobbeskind, hvoraf Haarene ere aftagne, og hvorved er en *Hætte*, der er syet til Peldsen. Denne rækker ham til midt paa Livet, strammes ud over Kaiakringen, som er det Been eller det Træ, som udgjør Rundingen af Hullet, hvori Mennesket sidder, og haver Løbebaand, ved hvilke Søpeldsen snøres fast omkring Kaiakringen, og saaledes flyder Vandet ligesaa hastig ned fra Skipperen, som det kommer op paa ham, og, da Kaiakken selv allevegne, undtagen Aabningen, hvilken Manden med Søpeldsen udfylder, er overtrukken med Skind, saa kan intet Vand trænge sig ind i Baa-den.«

Glahn har koncentreret sig om at forklare, hvordan den eneste åbning i kajakken er tildækket, men får ikke fortalt, at kajakpelsens hætte- og ærmeåbninger også snøres til, så vandet ikke kan trænge ind den vej. I den foregående paragraf har han dog citeret Hans Egede for, hvor farligt det er, hvis kajakmæn-

dene ikke er »vel tilsnørede«, og i § 30 omtaler han, at hættten kan snøres tæt til om ansigtet.

§ 9. *Kajakken kan opnå stor fart*

Ved hjælp af diverse citater fortæller Glahn, at kajakker kan skyde en forbavsende fart. I den forbindelse citerer han sig selv, idet han henviser til en bemærkning i sine *Anmærkninger*: »Vi kiende en Mand, som omtrent i 24 Timer roede over 40 Mil.«⁴⁷ Nu benytter Glahn lejligheden til at fortælle historien:

»Ved Amertlok, hvor jeg boede, levede der endnu i min Tid en gammel blind Mand, der lod sig kalde *Janersoak*. Baa-de han selv og andre fortaalte om ham, at han som Expresse eller Post, som de i Almindelighed kaldes, naar de sendes med Breve fra en Kolonie til en anden, var engang lejet fra Amertlok til Sukkertoppen og havde tillige faaet Løfte om en overordentlig Belønning foruden den aftalte Betaling, hvis han skyndte sig, at han kom i omtrent 24 Timer med Svar tilbage og havde altsaa i et Etmaal⁴⁸ roet over 40 Mile. Men dette var ogsaa et Exempel uden lige og noget Grønlænderne selv undrede sig over og ansaae som et sandt Mesterstykke. Her-ved maae ogsaa lægges Mærke til, at det var om Sommeren, da der paa de Høider er ingen Nat og det traf saa hældigt for ham, at Veiret var ganske stille.«

§ 10. *Kajakken er næsten lydløs*

Hans Egedes bemærkning om at grønlænderne i deres kajakker i modsætning til europæerne i deres både kan snige sig lydløst ind på byttet, viser, siger Glahn, at de små fartøjer let kan smutte forbi

Kobberstik fra *Nachrichten von Island, Grønland und der Strasze Davis* udgivet af Johann Anderson i 1747. Glahn henviser til det i fodnoten i § 7 med ord, der viser, at hans respekt for bogens forfatter var begrænset:

»et Tittelkobber, som, i hvor uefterrettelig og mangestæds fabelagtig han ellers er, dog alligevel giver en god og rigtig Forestilling om Grønlændernes Levemaade og Haandtering. Der finder man i Soen en Mand i sin Kaiak og paa Landet en, som bær sin Baad paa Hovedet.«

I § 3 omtaler Glahn Hans Egedes første udgave af *Det gamle Grønlands Nye Perustration*, som blev udgivet af Jakob Gelmuyden i 1729 (tysk udgave 1730), og siger i den forbindelse, at fordi Anderson havde læst den:

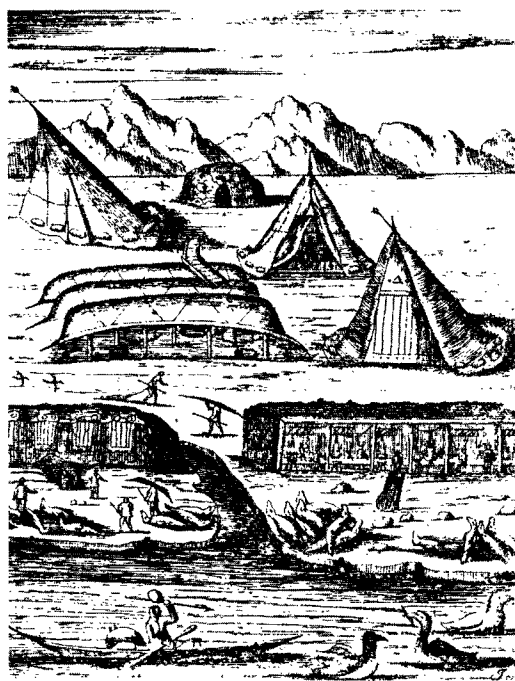
»blev hans Efterretninger om Grønland mindre fabelagtige, end de om Island; thi hvor han haver fulgt den, eller selv er Oienvidne, er han fuldkommen paalidelig, men hvor han haver fulgt Skipper-Efterretninger, er han aldeles upaalidelig og ubrugbar for enhver, der ikke selv haver været i Grønland og kan skielne imellem det sande og falske.«

der, hvor man ville lægge mærke til andre fartøjer:

»Kajakken sees næsten ikke over Vandskorpen. Naar den roes stærk eller der gaaer stærk Søedynning, er den næsten gandske under Vandets Overflade. Mandens Underdeel er skiult i Baaden og det lige til *næsten Midt paa Maven* eller som Crantz udtrykker sig *indtil Hofterne*. Kommandeuren i Kajakken er Kommandeur, Kaptain Liutenant, Baadsman og Matros. Med faa Ord: Han er *Alt* og sig selv *Nok*; thi han er alene i Fartøjet, behøver ingen flere og kan ikke gjøre noget med flere. Der er altsaa ingen Snak, ingen Støjen, ingen Allarm fra den Side af. Han roer kun med een Aare, som har Blad paa hver Ende. Dette, paa hver Ende af Aaren værende Blad er ikke bredt og Manden, som roer, har Aaren saa fuldkommen i sin Magt og han raader for, hvor stor eller liden Allarm han vil gjøre med den. Denne Roelighed og Stilhed gaaer endog saavidt, at en af Missionenes Grønlændere ved Amertlok stjal sig i sin Kaiak til en levende Hvalfisk og skar et Stykke af dens Svær, hvilket vi alle tilhobe ansaae for et blot Pralerie og en ilde opfunden Usandhed, indtil han viste os sit Sejerstegn, da vi maatte beundre baade hans Mod og hans Behændighed.«

Når Glahn i en fodnote fortæller, at manden, der gjorde dette kunststykke, hed Auakkiak, er det ikke bare af respekt for den grønlandske fanger, men også fordi det styrker troværdigheden, at manden navngives. Glahn er klar over, at nogle læsere vil være skeptiske, og han fortsætter derfor:

»Mueligheden deraf vil enhver ind-

Glahn henviser tidligt i sin bog i en fodnote i § 7 til dette kobberstik i Hans Egede: *Det gamle Grønlands Nye Perustration eller Naturel-Historie* fra 1741 (1971: overfor s. 62). Tegneren har søgt at vise et større udvalg af kulturelementer på ét billede: sommer- og vinterboliger, diverse transportmidler og fangst. Det er øjeblikket lige før det dramatiske højdepunkt, hvor kajakmanden kaster blærespyddet mod de intetanende fugle. Blærespyd blev ellers fortrinsvis anvendt til små, sky sæler og til fællesjagt på sæler, klapjagt, som Glahn kalder det. Han bemærker i sin beskrivelse af billedet, at der:

– »sees en Grønlænder i sin Kaiak med sin Aare i den ene og Pilen i den anden Haand. Derved er begaaet den Feil, at han har Pilen i venstre Haand, da den bør være i den høire og Aaren i den venstre.« Ud over den nærliggende forklaring, at manden kan have været venstrehåndet, kan der, som det fremgår af billedteksten til den anden planche hos Hans Egede, der gengives her, også tænkes en anden, mere sandsynlig mulighed.

Glahn gør endvidere opmærksom på, at der: »Paa samme Kobberflade sees et Par Grønlændere, som gaae op fra Stranden, hver med sin Kajak paa Hovedet.« Dermed har Glahn dokumenteret, at en kajak er så let, som han hævder (kobberstik signeret Jo F = Johanne (Marie) Fosie (1726-64) efter forlæg sandsynligvis af Poul Egede).

Formålet med denne planche hos Hans Egede (1741) (1971: overfor s. 56), er at give et indtryk af grønlændernes hvalfangst fra konebåde. Glahn henviser ikke til den, og de skitse-mæssige små tegninger af kajakmænd på sæl- og fuglefangst viser heller ikke noget nyt, men der er grund til at lægge mærke til, at også de har harpunen i venstre hånd. Desuden holder manden, der støder den store hvalharpun i hvalen fast på skaftet med venstre hånd placeret højere oppe end den højre. På det oprindelige forlæg har alle mændene sandsynligvis brugt højre hånd, men billedet, og det gælder også det med kajakmanden med blærespyddet, må være blevet spejlvendt i forbindelse med fremstillingen af kobberstikkene (kobberstik signeret Jo F = Johanne (Marie) Fosie (1726-64) efter forlæg sandsynligvis af Poul Egede). I øvrigt er det ikke alle plancher i Hans Egedes bog, der er spejlvendte; på illustrationen af sælfangst på isen, bruger mændene højre hånd. Finn Gad gør i sin efterskrift til genudgivelsen af Hans Egedes skrifter opmærksom på, at der til den engelske (1745) og den nederlandske (1746) udgave blev benyttet »piaratstik«, dårligere tegninger, ofte spejlvendte i forhold til originalerne, hvorfra de blev kopieret.«⁹⁷ Det må betyde, at de førstnævnte illustrationer i disse udgaver er blevet vendt rigtigt, så fangerne bruger højre hånd!

see, som veed 1) at den rette grønlandske Hval er undertiden meget spag, helst naar den gaar, saa at sige, i sin

egen Tommerumme i godt Veir og æder. 2) At den ikke følger noget, saalænge der skæres eller stikkes blot i Sværet og Spækket, uden at Kiødet naaes. Dersom dette ikke forholdt sig saaledes, vilde det være umueligt, at nogen Grønlandsk Konebaad kunne stikke i en Hval; thi Grønlænderne, naar de drive Hvalfangsten paa deres egen Viis, kaste ikke, som Hollænderne, deres Harpun i Hvalfisken, men roe lige oven over den, dog at de ei med Baaden berører den og derpaa trykke de med Magt Harpunen i den.«

§ 11. Grønlandske kajakmænds færdigheder i stormvejr

Efter at Glahn har refereret både til Hans Egedes og Cranz's udtalelser om grønlandske kajakmænds evne til at klare sig i den stærkeste storm, fortsætter han:

— »det maae de kunde, thi ellers kunde de ikke fare ud paa deres Fangst med deres smaae Baade i det aabne Hav, hvor de ikke kan bestille got Veir og stille Søe. Imedens jeg endnu boede paa Amertlok, var jeg Oienvidne til et Mesterstykke af to Vovehalse, der vare komne paa Besøg til os. Allerede førend de kom, var Veiret haardt, men, medens deres Besøg endnu varede, tog Veiret saaledes til at storme og Søen saaledes til at rase, at den kastede Vandet, som en Støvregn op over vor Bolig, som dog stod et temmeligt Stykke fra Strandbredden. Vi raadede dem fra at reise, men i dets Sted bade de os følge med ned til Vandet, da vi skulde see ret store Løjer. Da de vare uovertalelige, saa, i hvor ubehageligt end Veiret var, og

Anton Levisen, Poul Salomonsen og Adolf Adolfsen fra Nanortalik giver opvisning ved Kronborg i august 1938. Politikens Pressefoto.

omendskiønt det stormede saa haart, at vi neppe kunde trænge os frem mod Vinden, fulgte vi dog med dem, bevægede dertil, mere af Skræk over deres, efter vore Tanker, uundgaaelige Død, end for de Løiers Skyld, de havde lovet os at faae at see; men de vidste saaledes at holde deres Baade og saaledes snoe sig i dem, uagtet Vinden og Bølgerne stode lige ind paa Landet, at de kom got ned i dem og fik deres Søepeldse i behørlig Orden og derpaa roede de fort i en Søgang, som hvert Øieblik forekom os, som den kastede dem dybt ned paa Havets Bund.

Da Vejret igien havde lagt sig, kom de og viste sig levende for os, som ikke noksom kunde beundre deres kiække, dristige og forsigtige Manøvrering. Vel sandt. De bedste og meest øvede Kajakroere døde sielden Straaedød, men finde gemeenligen⁴⁹ deres Grav i Søen.

Vel er det saa, at naar de er ret øvede og har opnaaet den største Fuldkommenhed i Kajak, bør de ikke allene kunde reise sig med deres Aarer, men og, ifald de miste Aaren med deres Harpunskift, Fuglepiil og i Nødsfald med

Kastetræet, og om ogsaa alt dette kommer fra dem, da endog med blotte Hænder, men, naar de nu have skudt i noget Søedyr og Kobberemmen, der ligger paa deres Kaiakstoel for ved dem i samme Orden, som et Ankertoug paa et Skib, kommer, i det den løber ud, uforvarendes omkring en Arm, eller omkring Halsen, da skal der meget til, naar Baaden nu er kantret, og Hovedet ligger under Vandet, og Mennesket trækkes bort af det iskudte Søedyr, da skal der, siger jeg, meget til at kunde have Sindsroelighed, Aands Nærværelse, Eftertanke og Held nok til at finde den, for paa Kajakken liggende Kniv, og Kræfter efterat have lagt saaledes en Tid lang med Hovedet ned i Søen, at kunde reise sig igien med blotte Hænder, da al Redskabet i den Hurlumhei er ganske tabt og om han end kom igien, da *med blotte Hænder*, at kunde roe omkring, lede efter sin Aare og finde den. Enhver indseer lettelig, at dertil udfordres overmenneskelige Kræfter, en udmærket stor Øvelse og en særdeles Lykke. De slette Kajakroere ere ikke denne Fare underkastede. De vove sig ikke saa me-

get, eller og tage de ikke ud uden Selskab, som kan komme dem i Nødens Tid til Hielp.»

Glahn bemærker i en fodnote, at en øvet kajakroer overgår alt, hvad man kan forestille sig, når man ikke har set det, og han gengiver derefter Cranzes detaljerede beskrivelse af de mange forskellige måder, en kærtret kajakroer er i stand til at rejse sig på. Fodnoten fylder fem sider og på tysk. Det har ikke været nogen hindring for de læsere, som Glahn henvendte sig til. For dem var tyskkundskaber en selvfølge.

§ 12. *Nytten af kajakroere i Danmark-Norge i freds- og krigstid*

Efter at Glahn have givet læserne et indtryk af, hvad grønlandske kajakroere formår, fortsætter han:

»Naar man nu lægger alt dette tilsammen, som her ovenfor er anført, saa tvivler jeg ikke paa, at jo gode og veløvede Kajakroere ville i *Fred*, men fornemmelig⁵⁰ i *Krigstider*, gjøre *Dannemark* en betydelig Tjeneste, efterdi dets Lande bestaae af Jylland, der næsten er omflydt, og for det øvrige af lutter Øer, og *Norge*, der ligger med sine hele vestre Side langs mod Nordsøen. Vilde man i *Fredstider* have en Kureer eller Post sendt fra et til andet Sted langs med med Søekanten, over til Skaane eller andetsteds hen, saa var ingen bedre skikket dertil end Kajakroerne. Behøvede man en Lods, Kajakroerne kunde komme, endog naar de andre maatte blive tilbage.« – Her har Glahn indskudt en fodnote:

»Deres Duelighed som Lodser, kommer for det øvrige an paa Deres Kund-

skab om Grundene. Her tales blot om deres Bekvemhed⁵¹ til at komme ud til Fartøiet.« – Og han fortsætter:

»Vilde man have Grundene uden for Landet undersøgte; Kajakroerne kunde ogsaa her gjøre en god Tjeneste. Skulde et hastigt Bud sendes ud f. Ex. paa *Rheden*, Kajakroerne skulde da være paa *Vandet* det, *Løberne* er paa *Landet*; og derved maae ogsaa dette komme i *Betragtning*, at paa en kort *Vei* i got *Veir* behøvedes *ikke uden een eeneste Mand* og paa en længere *Vei*, eller, naar det enten var ondt *Veir* eller man befrygtede det, da *kun to Mand*, istedet for at man ellers maa ofte sende *4 til 8 Mand* i een *Baad* og dog kan *Vinden* være saa haard og *Søen* saa oprørt, at de ikke engang kan komme fort, men maa, med uforrettet *Sag*, vende tilbage igien og tøve, til *Veiret* bedager sig.⁵² Over *Belterne om Sommeren*, naar *Modvind* indløb, kunde de roe med *Breve*, som det hastede meget med og *om Vinteren*, naar der laae *Driv-is*, kunde det maaskee være muelig at slippe igiennem *Iisskodserne*, naar det for ethvert andet *Fartøi* vilde være en blot *Umulighed*.«

I en fodnote fortæller Glahn, at det har han været ude for, da han boede i *Amerloq* og ved en højtid skulde til *Holsteinsborg*, hvor *Handelens folk* boede alene, for at holde gudstjeneste for dem. Efter en tidlig gudstjeneste for grønlanderne i *Amerloq*:

– »gik vi ud for at see efter *Baaden*, som skulde hente mig, men saae da, at hele *Bugten* var belagt med *Driv-is*, som gjorde det umueligt for noget *Dansk Fartøi* at komme ud. Jeg sadte mig derfor i min *Kajak* og i Selskab med en Grøn-

lænder listede vi os igiennem Isskodserne. Det gik ganske got for Grønlænderen, som maatte hugge os med sin Aare igiennem et Stykke tyndt og sammenhængende Iis tæt ved Landet. Men da jeg i den Mellemtid sad stille og ikke brugte Hænderne, gik der Frost i mine Fingre, som jeg indtil denne Dag bær Minde af. Jeg anfører dette, blot for at vise Muligheden af at slippe igiennem Isskodserne med en Kajak, hvor ingen anden Baad kan komme.«

Efter disse bemærkninger om nytten af kajaker i fredstid går Glahn over til sit egentlige ærinde, nemlig at forelægge sine ideer om nytten af kajaker i krigstid:

»Vilde man i Krigstider have et hastig Bud ud paa Rheden ved Kiøbenhavn, eller til hvilket andet Sted ved Søekanten, saasom fra Kiøbenhavn til Kronborg, hvilken Fiende skulde vel forhindre saadant et lidet Fartøi, som Kajakken er, at løbe ud og ind, frem og tilbage og det ganske ubemærket og det om endog begge Stæderne vare indsluttede? Ingen Speider til Lands skulde vove sig saaledes ind i den fiendtlige Leir, som disse i den fiendtlige Flode og — i det fientlige — Land, saavidt Søekysterne strække sig. Imellem dette og *Skaane* kunde de løbe, uden at de agtede det. En heel Landstrækning paa en halv hundrede Miile kunde bestandig foruroeliges med en halvhundrede Mand, delte i tvende Dele. I Dag vare en Snes Mand her og Dagen derpaa 2, 6, 10, 12 til 16 Miile borte paa et andet Sted og saaledes den anden Snes Mand paa en anden Side. Fem Mand eller saa omtrent af disse tvende Afdelinger holdt ude paa

Søen i deres egne og *med* de øvrige Kajaker, for i Tilfælde af, at Fienden havde faaet Øie paa dem, som dog ikke kunde skee, uden ved en lastværdig Uforsigtighed fra Kaiakroernes Side, da at forhindre, at Kaiakkerne ikke skulde blive tagne og de, i Land værende, ikke skulde blive berøvede det eneste Redningsmiddel de havde. I et Søeslag kunde de roe fra Skib til Skib og bringe Befalinger fra og Efterretninger til Admiralen .. «

Her indskyder Glahn en fodnote:

»Jeg veed vel, at man til Søes har sine Signaler, ved hvilke man kan give mangfoldige baade Befalinger og Efterretninger. Jeg, som er i sligt en læg Mand og ikke indviet i disse Hemmeligheder, forestiller mig dog, at der kunde gives visse Omstændigheder, der gjorde det ønskeligt for en Admiral, at give Befalinger til og faae Efterretninger fra de underhavende Skibe.«

Og han fortsætter:

— »og kun ved en særdeles ulykkelig Hændelse skulde et Skud ramme dem, der ligge som en Fugl og flyde paa Vandet. Kom nogen paa Jagt efter dem. Velan! Jeg vover mine Kaiakroere! De roe om Kap med den beste Baad, og naar saa en Fregat eller et Orlogsskib eller endog den hele Flode lættede Anker, kom paa Jagt efter dem; og ved god Vind naaede dem; dersom de vare kun vel øvede, de vilde drille endog Admiralen selv, lige indtil Raseri; thi om de endog kunde have disse smaae Krabater bestandig i Kikkerten, saa naar de saae, man nærmede sig dem alt for meget, vendte de om igien, stak lige op imod Vinden og lod den hele Flode bande

dem saa meget, den vilde, eller de krøb tæt ind under Landet og spottede Baadene, Fregatterne, Orlogsskibene og alt deres Mandskab fra den Søevandte af, lige indtil den Høistkommanderende. De kan altsaa bruges til Alt, naar de ikkun ere saa nær Landet eller andre Skibe, at de kan gaae ud af deres Kaiaker, naar Naturen kræver det; at de kan faae fat paa deres Mad og Drikke, som ligger indpakket i Bagdelen af Baaden,« – her kommer en forklarende fodnote:

»Kajakroeren skal nødvendig have Land eller Skib under Fødderne, naar Naturen kræver at han skal kaste sit Vand m. v. og ligeledes, naar han skal have lidt Mad eller Drikke. Hans Fødevare kan han have i den bagerste Ende af Baaden, ligesom hans Been og Fødder ligger i den forreste. Men han selv er i en vis Maade Dør, Laas og Nøgle for alt det, som er i Baaden. Han kan altsaa ikke paa nogen Maade komme dertil, uden at han skal ud af den, men ud af den, kan han ikke komme, uden at han haver Land eller Skib at træde op paa.« – Og Glahn fortsætter:

– »og at de kan faae den fornødne Søvn og Hvile.« – Her er tilføjet endnu fodnote:

»Medens en Mand er i sin Kajak, er han i bestandigt Arbejde. Her er ingen, som kan løse ham af. Han er selv Alt og sig selv nok, saalænge hans Kræfter varer og han kan holde det ud.«

»De ere altså brugelige i Fred og Krig, nær ved Landet og i den aabne Søs« – Fodnote:

»Dog, som sagt, med de Vilkaar, at de have Skibe i Nærheden, som de kunde

træde over paa, naar Naturen kræver Hvile eller andre Fornødenheder.«

– »og derfor troer jeg, at det kunde være nyttigt og ikke saa bekosteligt at oprette et Korps Kaiakroere.« – Ny fodnote:

»Uagtet jeg tør paastaae, at ingen før mig har betragtet Kajakkerne fra den Synspunkt, som jeg i dette Skrift betragter dem, troer jeg dog, at den, der er indviet i Krigens Hemmeligheder vil finde alt flere og flere Dyder ved den.« Ved at læse om en episode i Hans Egedes journal, hvor to grønlændere reddede en dansker på en øde strand ved at tage ham med bag på deres kajaker, har Glahn fået den idé, at kajakroerkorpsset måske også kan gøre nytte ved en landgang:

»Naar man nu tillige veed, at Grønlænderne, *skiondt meget sielden og aldrig uden i got Veir*, føre, endog paa en enkelt Kaiak, undertiden en Kone eller Pige, *paa et kort Stykke Vei* fra et til et andet Sted, saa vil jeg give dem, som forstaae Sagen bedre, end jeg, at betænke, om disse Kajaker ikke, i Tilfælde af Landgang, kunde bruges til at føre nogle af Landgangstropperne til Landet?»

Efter bemærkningen om at han tror, at det kunne være nyttigt og ikke særligt bekosteligt at oprette et kajakroerkorps, fortsætter Glahn:

»Men dette er snarere sagt end gjort, forudsadt Regieringen fandt det rigtigt; thi der spørges naturligviis først: *hvorfra Kajakroerne skal komme?* og dernæst: *hvor disse skal faae Kaiakker fra?* Begge disse Spørgsmaal vil jeg i det følgende stræbe at besvare saa got, som jeg kan, og omendskiøndt jeg ikke troer, at jeg kan be-

svare dem i alle Dele, som de bør besvares, har jeg dog alligevel den Tanke, at de Forslag, Indvendinger og Vink, jeg giver, ikke ere aldeles at foragte, da ikke blot Læsning ved Kakkellovnen, men Erfaring fører min Pen, efterdi jeg selv har været i Grønland paa syvende Aar, var der ikke blot som Tilskuere, og har selv været Kaiakroer saaledes som en dansk Mand kan være det, det er med andre Ord: jeg fuskede paa at roe i Kaiak og gjorde det saa got, som jeg kunde, skjønt jeg aldrig naaede nogen Fuldkommenhed deri.«

§ 13. *Hvor skal kajakroerne komme fra?*
Folk, der ikke selv har været i Grønland, eller som kun har været der i nogle år, og som ikke har gennemtænkt sagen, vil sige, »at man kan tage dem, *enten af de fra Grønland hjemkomne Danske eller af Grønlænderne selv.*« Hvad de første angår, bemærker Glahn:

»at der er meget faa Danske, som lære at ro i Kaiak; thi nogle ere saa fattige, at de, skjøndt de kunde have Lyst, ikke formaa at skaffe sig Kaiak med Tilbehør.«

I en fodnote forklarer Glahn, at en kajak med tilbehør ikke er det samme for en grønlandsk og en dansk bruger:

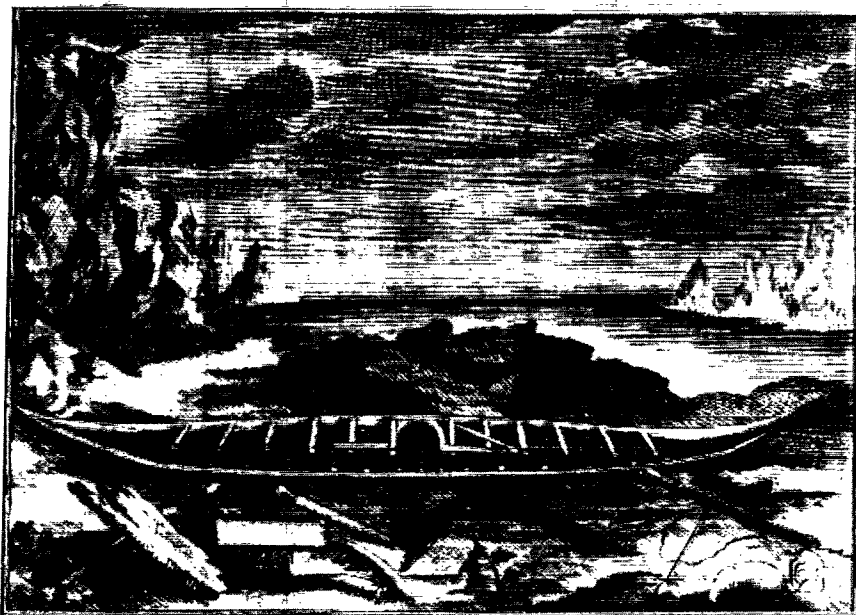
»Kajak med Tilbehør er for en *Grønlænder* a) Kajak, b) Aare, c) Kajakstoel, d) Harpun med Harpunstok, e) Blæren, som er gjort af et helt Kobbeskind og ligger opblæst paa Kajakken bag ved Manden, f) Kobberemmen, som er en lang Rem, skaaren af Kobbeskind, ligger paa Kajakstolen for ved Manden. Den forener Harpunen med Blæren, saa at naar Harpunen er skudt fast i en

Kobbe og Blæren udkastes, saa er det, ved Hielp af Kobberemmen, at Blæren slæber i Vandet efter den saarede Kobbe og hjælper til at trætte den, g) et par Landser, h) en Kastepil, paa hvis Skaft er befæstet en liden Blære, i) en Fuglepiil, k) Kastetræet, l) Fiskesnøre af Barder, m) Kniv o.a. smaae Ting.

En *dansk Kajakroer* behøver a) Kajak, b) Aare, c) Fiskesnøre af Barder, d) Fuglepiil, e) Kastetræet, f) Knive o. fl. smaat, g) istedet for Grønlænderens Blære bag paa Kajakken *maaskee* en liden vandfrie Pakke, hvori lidt Mad og Drikke, dog dette kommer an paa et Forsøg. Inden i Kajakken *maaskee* en Sabel, et par Pistoler, et Par lette Støvler at bruge paa Landet. Dog dette vilde komme an paa Forsøg. Jeg frygter at de vilde være til Hinder, *dels* ved at gjøre Baaden for tung, *dels* i Tilfælde af, at Baaden kandrede, om den da ikke *maaskee* vilde blive vanskeligere at faae reist igien, helst om disse Ting laae løse i dem og altsaa i forbemeldte Tilfælde, kastede sig nu til en nu til en anden Side.«

Glahn fortsætter med at forklare, hvorfor der er så få danskere, der lærer at ro i kajak:

— »andre saa gamle, at de ikke skiøtte om at lære denne Øvelse; andre saa dør-ske, helst naar de tillige angribes af Skørbug, at de ikke gide været over at lære det; atter igjen andre saa frygt-somme, at de ikke tør vove sig ud paa et Fartøj, som saa let kan kandre og Kølen komme i Veiret; andre saa stive og ube-vægelige i Leddemodene,⁵³ at de neppe kan komme i Fartøiet, langt mindre taa-le at sidde i den Stilling, som udfordres

Glahn karakteriserer i fodnoten i § 7 dette kobberstik hos Cranz (1770: I, Pl. VII) som »et godt Kobber baade over Skroget af en Kajak og over en Mand, som roer i den.« Der er noget galt med størrelsesforholdet, for kajakåren er alt for kort på begge billeder, men Glahn kommenterer det ikke. I en fodnote i § 11 beskriver han, hvad man ser på det nederste billede:

»For paa Kajakken staaer Kajakstoelen. Den sees temmelig got hos Crantz Tab. VII. *Grønlænderen* sidder der i sin *Kajak*. I den høire Haand haver han sin Harpun og i den venstre sin *Pautik*⁹⁸ (Aare). For ved ham Lit.⁹⁹ a sees *Kajakstoelen*. Bag ved ham Lit. b. *Blæren*.«

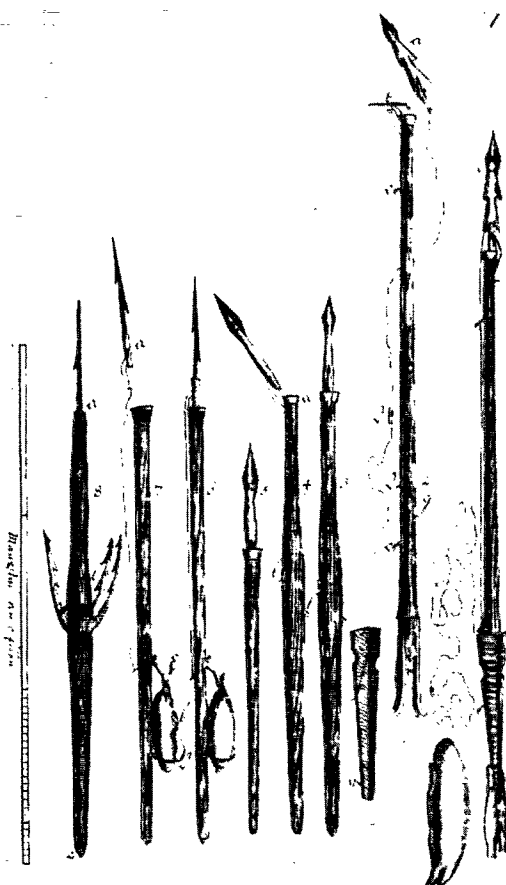

af en Kaiakroer;« – her indskyder Glahn en forklarende fodnote:

»En Kajakroer maae altid sidde med Benene lige ud, hvilket er en trættende Stilling, naar det varer længe. Man forsøge kun at lægge Benene udstrakte op paa en Stoel og blive saaledes, uden at bevæge dem i nogen Maade, siddendes kun i en 5-6 Timer.« – Glahn fortsætter opremsningen:

– »andre ere aldeles uskikkede til at gjøre fremgang i Kaiakroningen; andre gifte, hvis Koner neppe tilstæde dem at komme i slig Baad, der vist nok er farlig, helst for uøvede. Man kan deraf let skionne, at af Danske ere meget faa, som gjøre sig ret Umage for at blive duelige Kaiakroere og af disse saa endda færre, som opnaae deres Ønske.

Jeg var selv i min beste Alder, da jeg kom til Grønland, og ugift, anskaffede mig, saasnart skee kunde, Kaiak, roede tit og ofte med Grønlænderne, men var og blev en stor Fusker imod Landets Indfødte, skønt jeg, som dansk Mand

Om dette kobberstik i Cranz (1770, vol. I: Pl. V) oplyser Glahn i fodnoten i § 11: »Paa Kobberpladen V sees No. 1 en Harpun med Harpunskaft, Kastetræ, Blære og Kobberremmen, som forbinder Harpunen med Blæren. No. 2 Harpunen med et Stykke af Kobberremmen samt Harpunskaftet selv: Imellem No. 2 og No. 3 f. g. er Kastetræet. Kobberremmen er en af Kobbe- (Sælhunde) Skind, helst af Uksuk¹⁰⁰-Skind (Skindet af den største Kobbe) skaaren Rem, der ligger paa Kajakstolen i samme Orden, som Ankertouget ligger paa et Skib; ligeledes ligger ogsaa for ved Kajakroeren oven paa Kajakken hans Kniv, Kastetræ (det Bræt, hvorpaa han lægger sin Harpun eller Pål, for dermed ved Kastningen at give den Fart) og andre smaa Ting, Paa det at disse Ting ikke skulle tabes, er Kajakken strax for og bag Kajakroeren forsynet paa dens Overtræk med nogle Remmer, alle af Kobbeskind, som ere strammede tvers over dette lille Fartøj. Det er ved Hjælp af disse Remmer, at Grønlænderne sikkert kan føre deres smaa Redskaber oven paa Baaden, uden at de skal tabes eller af Søen bortskylles.« Desuden ses kajaklanser, blærespyd og fuglespyd.

Det er en stærk forenkling, når Glahn kalder kastetræet for et bræt. Det er forsynet med en rundet længdefure, der passer til det runde skaft, og der er indsnit i den brede ende, hvor man holder det med hånden. Enderne er forstærket med ben eller rentak. Den type kastetræ, der var i brug til fuglespyddet på Glahns tid, var i den smalle ende forsynet med en lille benkrog, som passede ind i en lille fordybning på en benknap, der var anbragt i enden af spyddet. Det var muligt for fangeren at sikre, at hans fuglespyd ramte mest muligt præcist ved at ændre på fordybningen. Hvis hullet var for dybt, gik fuglespyddet for meget til højre, og hvis det var for lille, drejede fuglespyddet for meget til venstre.¹⁰¹ Fuglespyd og blærespyd blev kastet med det samme kastetræ,¹⁰² men fuglespyddet blev kastet med en kurve, der var højere end den, harpunen¹⁰³ og blærespyddet blev kastet med.¹⁰⁴

betragtet, ikke roede med de sletteste. Endog min Kateket, et ungt Meneske fra Weisenhuset paa 15 til 16 Aar og strax forsynet med Kajak, bragte det ikke videre end jeg; men han var og af Naturen dorsk og idelig plaget med Skiørbug, der forøgede den naturlige Dorskhed.«

Den måde, Glahn omtaler kateketen på, stemmer ikke med, hvordan Ostermann karakteriserer ham i sin bog *Danske i Grønland i det 18. århundrede*: »Hvidsted var en særdeles dygtig kajakroer og rejste da om sommeren rundt om til teltpladserne.«⁵⁴ Ostermann bygger sin udtalelse på de bemærkninger, som Glahn selv har gjort om ham i sine dagbøger. 29. marts 1767 fortæller Glahn således om en stærk storm, hvor kajakkerne måtte lægge sig i vindsiden af konebådene for at bryde bølgerne:

— »det (var) ikke meget fornøylegt for mig paa Landjorden at ansee dette fæle Syn, hvorefter jeg gjerne havde ønsket, at de ikke havde vovet sig ud.

Det haarde Veyr forvoldte dog nogen Betænelighed hos dem, om de turde tage ud eller ikke, hvorefter Kateketen, som en stærk Kajakroere foer i Kajak herover, men havde det Uhæld, at, da han paa en lisskode vilde gaa i den, kandrede Skoden under ham, og han kandrede og. Dog reddede han sig selv ved Guds Forsyn (og) kom vel over.«⁵⁵

Når Glahn flere årtier senere generelt har reduceret Hvidsteds kajakfærdigheder, kan det hænge sammen med, at han vil overbevise læserne om, at kajakroer-korpsets medlemmer ikke skal hentes blandt danskere, der vender hjem fra Grønland:

»Jeg tør derfor frit paastaae, at om der end blandt de, fra Grønland hjemkomne Danske, kan findes en enkelt Mand, der kan roe Kaiak og gjøre Under med sin Kaiakroning *her i Landet, hvor man kiender saa saare lidet til disse Fartøier og til de Øvelser, som der fordres af den udlærte*, saa vilde han dog af Grønlænderne ansees, som en nybagt Svend imod en Mester eller som en ung Fendrik imod en øvet og prøvet General.«

Glahn underbygger sin påstand med et citat fra Cranz om, at nogle europæere ror i kajak for deres fornøjelses skyld, når det er stille vejr, men det er meget sjældent, at de fisker eller kan hjælpe sig selv ved den mindste fare. Glahn henviser også til, at Hans Egedes to sønner ikke opnåede nogen større færdighed i kajak. Han kan godt forstå det, når det gælder hans egen svigerfar Poul Egede, for han skulle jo hjælpe sin far med missionsarbejdet, men han synes, at det er ubegribeligt, at Niels Egede, som kun var 8-9 år gammel, ikke blev bedre til at ro i kajak. Glahn mener, at forklaringen skal findes i en episode, som Hans Egede omtaler i sin dagbog for den 4. juli 1724. En dreng, som Hans Egede havde taget til sig både for selv at lære grønlandsk og for at undervise ham, druknede, da han kæntrede i sin kajak i en sø, mens han legede sammen med en kammerat:

»hvilket formodentlig satte saadan Skræk i Biskoppen, at han ikke tillod sine Sønner den idelige Øvelse, som udkræves af dem, der skal blive Mestere i denne Kunst.«

Der findes i øvrigt kun meget få oplysninger om europæeres brug af kajak-

ker i Grønland i det 18. århundrede. Glahn kan fortælle om to danskere, som skulle være blevet meget dygtige til at ro i kajak, men han gør det samtidig klart, at han ikke kan stå inde for historierne:

»Jeg erindrer, at det første jeg kom til Grønland, blev der talt meget om en Matros, der havde bragt det saa vidt at han lod sig forlyde med, at han, naar Expresser bleve sendt til nærmeste Koloni, der laae en Snes Mile eller noget længere fra det Sted, hvor han opholdt sig paa, vilde han følges med, men jeg husker ikke, om han foretog slig Reise. Vist nok er det, at han af alle blev anseet, som en god Kajakroer og dog kunde han ingenlunde sættes i Ligning med Grønlænderne.«

»Expresser« eller som de senere blev kaldt, kajakposter, bragte som tidligere omtalt post fra et sted til et andet.

»En eneste dansk Mand har jeg hørt fortælle om, at han naar Tiden tillod ham det, laae idelig paa Søen i sin Kaiak og fik tilsidst saadan Færdighed, at han fangede sin Sælhund, ligesaa got som en Indfød. Mandens Navn erindrer jeg ikke nu, og jeg indestaaer ei heller saa ganske for Fortællingens Rigtighed. En Svale gjør desuden ingen Sommer, saa at man af det anførte seer at iblandt de hjemkomne Danske neppe vil findes een eneste, som kunde antages til Kaiakroer.«

Glahn vil dog ikke helt udelukke muligheden af, at man kunne begynde med tre-fire mand for at se, hvad der kunne komme ud af det. Det bedste ville nok være at skrive til alle kolonierne i Grønland og give tilladelse til, at enhver matros, tømrer, bødker eller kok, som

havde nogen øvelse i at ro i kajak, og som kunne undværes på stedet, kunne rejse hjem forsynet med kajak, åre, kajakpels, fuglespyd og to fiske snører, som skulle være af barder, en til små fisk og en til store fisk. Glahn kommer ikke ind på, at en dansk kateket eventuelt kunne være kvalificeret, hvilket sandsynligvis skyldes, at han ikke vil berøve missionen en medhjælper. Han var næppe klar over, at muligheden heller ikke forelå, for siden 1796 havde alle kateketembeder været besat med grønlændere.⁵⁶ Hvis en mand fra en af de ovennævnte kategorier:

– »viste en sikker Prøve paa sin Duelighed, ikke allene inden for Bommen, men og ude paa Rheden, ikke allene i stille Veir, men og i nogen Søegang,« foreslår Glahn, at han får det halve af de fødevarer, han fik udleveret i Grønland og en halv gang så meget i løn, som han havde fået i Grønland. I en fodnote understreger Glahn, at man ikke skal vente, at der vil komme meget ud af at rekruttere danskere:

»Store Ting maate man ikke forlange af disse. Det er kun Mestere dette er forbeholden.«

Den bom, som Glahn taler om, spærrede det inderste af havnen af, mens reden var ankerpladsen uden for havnen, hvor der kunne være helt anderledes bølgegang.

For at finde ud af om der var danskere, som havde lært at ro i kajak, ville det være bedst at spørge de danskere, som samme år ville komme hjem fra Grønland. Så kunne man skrive til det pågældende steds købmand, og hvis han var overbevist om, at manden var

egnet, kunne han fortælle ham om vilkårene. Hvis manden så havde lyst, skulle han forsyne ham med en ny kajak m.v. Det fremgår dog med al tydelighed, at Glahn ikke har nogen tro på, at det er den rette fremgangsmåde, for han konkluderer:

»Men at bruge slige Fuskere til Stammen for et Korps, der skulle gjøre Landet Ære og Tjeneste, det kan vel ingen klog Mand falde paa. Jeg vilde i det mindste ikke gjøre et, efter min Indsigt, saa afsindigt og for Landet saa skadeligt Forslag.«

§ 14. Grønlændere som kajaklærere i Danmark?

Glahn diskuterer så spørgsmålet, om man få grønlandere til Danmark for at undervise i kajakroning:

»For at besvare dette Spørgsmaal, vil jeg ikke engang nævne den Omstændighed, at Lærlingene ikke forstode deres Læreres Sprog og denne Sag burde dog vel ogsaa komme i Betragtning.« – Efter på den måde at have gjort opmærksom på den vanskelighed, det medfører for enhver undervisningssituation, når lærere og elever ikke taler samme sprog, fortsætter han:

»Men jeg vil allene anmærke, at, dersom man fik en Dreng, saa forstod han ikke Kunsten til Gavns og med Fuskere bør man ikke befatte sig, og fik man en giftefærdig Karl, saa vilde han snart blive kied af et Land, hvor han ikke saa strax kunde oplede sig en Brud, men fik man en gift Mand, han længtes formegget efter Kone og Børn, men havde han dem med sig og nogen døde, enten af Børnekopper, der ere næsten altid dødelige for Grønlænderne eller af nogen

anden Sygdom, saa var al Lyst hos den Efterlevende borte.

Foruden dette ere Grønlænderne, ligesom Nordmænd og Schweitzere og andre Fieldboere, der ere saa lykkelige at indaande en sundere og renere Luft, plagede af Hiemvee, som ikke Letteligen tillader dem at blive ret længe borte fra deres Fædreland. Levede nu end Grønlænderen i nogle Aar, saa var dog Modet tabt og Arbeidet blev gjort med Ulyst. Hvordan det end gik, vare saadanne Grønlændere tabte baade for deres Fædreland og Dannemark, og saa gik det hele Anlæg for den Gang over Styr, eller, hvilket endnu er værre, blev maaskee fortsat af Mestere udi deres egen Indbildning, som, jo større Fusker de vare, jo høiere Tanker havde de om sig selv og om deres egen Duelighed og Fortienester.

Men om man endogsaa med et Penestrøg, hvilket er snart gjort, slaæ Stræg over alle disse Betæneligheder, saa tør jeg dog vel spørge, hvad Agt Lærlingerne vilde her i Dannemark have for deres Lærer, der var en Grønlænder og som de gandske oversaae? Desuden troer jeg, at naar Stammen skulde dannes her, vilde Peer og Paul, den Sagkyndige og ikke Sagkyndige, den Fornuftige og Ufornuftige blande sig i Sagen og, i det de fleste ikke forstoede den, vilde deres Skrig faae Overhaand og fordærve Alt. Efter min Overbevisning kunde jeg altsaa ikke raade til at faae nogen Grønlænder herved for at oplære nogen i Kajakroeningen.

Skulde man endelig vilde have Grønlændere herved, saa vilde jeg raade, at man dertil udvalgte Blandinger, det er

saadanne, som ere avlede af en Dansk Mand og en Grønlandsk Moder. Men de Børn, der avles af sligt Ægteskab, opdrages mere til at tiene enten ved Missionen eller Handelen, end til at søge deres Føde paa Søen, dog kunde det maaskee være mueligt, at man fandt en eller anden af disse, som just ikke vare slette Kajakroere. Saa vidt jeg er bekiendt i Grønland, var der dog ingen af disse Blandinger, som kunde ansees for ret gode Kaiakroere, uden det skulde være Præsten, Hr. Bertel Lassens Sønner: Disse, om de endnu leve, ere aldrende Mænd, men siden 1769, da jeg forlod Landet, kan maaskee andre være opdragne til duelige Kajakroere.«

Berthel Laersen (1722-82) var den ene af de første drenge fra Vajsenhuset, som i 1739 blev sendt til Grønland for at hjælpe til med missionsarbejdet som kateketer. I 1744 blev han gift med Susanna (c. 1728-79) fra Ny Herrnhut. Deres tre sønner blev alle kateketer, der var anerkendt for deres dygtighed: Joseph Berthelsen (1745-1800), Frederik Berthelsen (1750-1828), der som den første grønlander blev præsteviet i 1815, og Jacob Berthelsen (1759-1811).⁵⁷

Efter at Glahn har diskuteret de alternative forslag, som folk kunne finde på at stille, og påvist, at man ikke kan forvente at danne et kvalificeret kajakroerkorps på den måde, fremsætter han sit eget forslag. Han kommer slet ikke ind på muligheden af at sammensætte et kajakroerkorps udelukkende af grønlandere. Han må have anset det for urealistisk bl.a. af de grunde, som han nævner i forbindelse med at få en grøn-

landsk kajaklærer til Danmark. I § 25 vender han dog tilbage til spørgsmålet, om det alligevel skulle være muligt at få en eller flere grønlandere med i kajakroerkorps

§ 15. Forslag om at uddanne danske drenge til kajakroerkorps

»Er det Regieringen om at gjøre at faae duelige Kaiakroere, vover jeg at gjøre følgende Forslag, den første Stamme skulde bestaae af tretten Danske, mindre kunde den ikke være; thi man maae gjøre Regning paa, at en eller anden af de Valgte vil blive uskikket til denne Øvelse og at maaskee nogle torde⁵⁸ sætte Livet til ved et Haandværk, der for Begyndere medfører saa stor Farlighed. Man udvalgte da til dette Arbejde tre unge Mennesker, der, fra deres første Barndom af, havde faaet en god Opdragelse. Disse skulde strax ansees som Kadetter og af dem skulde Korpsets første Officerer tages. Ligeledes udvalgte man 10 andre drenge, som i sin Tid skulde være Korpsets Underofficerer.«

§ 16. De vordende officerers og underofficerers baggrund

De drenge, der udvælges skal have ganske særlige forudsætninger, som gør dem velegnede til at gennemføre uddannelsen:

»Hvad Kadeterne angaaer, da burde man helst udvælge saadanne, som vare fødte paa Landet og opdragne ved Søekanten, hvor de fra den spædeste Alder havde havt Leilighed til at ligge og pladske paa Søen og havde faaet Smag paa Fiskerie, der giver Lyst til Søen, gjør duelige Kaiakroere, forskaffer sande

Fornøielser og kan ogsaa give en Hielp til Husholdningen. Forresten maatte de være uforkiælede, og ikke vante til Lækkerier. De maatte være Børn, som vare ubekymrede om, hvad Mad de fik, naar de kun fik Mad, som vare friske, sunde af Naturen, haardføre, vilde og forvovne, som glædede sig ved Farer og vidste ikke af Frygt at sige og dog med alt dette, efter deres Maade, forsigtige. For det øvrige maatte de være fromme og uvante til Drillerier og at gjøre Fortred. De maatte got kunne regne og skrive og havde de de allerførste Grunde inde af Mathematik og Tegning, saa var dette saa meget desto bedre. De maatte ingenlunde være over 12 Aar gamle, naar de gik til Landet, thi man kan ikke med Vished vente, at de kunde begynde med Kaiakroeningen, førend de havde været en Vinter over i Grønland.«

Her forklarer Glahn i en fodnote, at man kan ikke være sikker på, at det med det samme vil være muligt at skaffe de skind, der er brug for til kajakkerne.

»De Dreng, som skulle opdrages til Underofficerer, maatte ligeledes helst tages fra Landet, hvor Sæderne ere mere ufordærvede, og allerhelst fra saadanne smaae Øer, hvor Mandfolkene lægge sig blot efter Søefarten og Fiskeriet og hvor Fruentimmeret bestyrer Landarbeidet, thi der opdrages det unge Mandkøn saa at sige, ligesaa meget paa Vandet, som paa Landet og der ere de i en vis Maade fødte Fiskere, efterdi de see intet og vide af intet Arbeide for deres Kiøn, uden blot at roe, seile og fiske.«

I en fodnote refererer Glahn til den tidligere nævnte bemærkning af Cranz

om, at det er sjældent, at europæere kommer så vidt, at de kan fiske i en kajak, og han forklarer, hvorfor det er sådan:

»Aarsagen er, at naar en Fisk, liden eller stor, bider paa Krogen, gjør den naturligvis større eller mindre Modstand, eftersom den er større eller mindre. Ligeledes gjør ethvert Slags Fisk ikke Modstanden paa en og samme Maade, men nogle gjøre Modstanden jevn og stedse omtrent lige stærk, andre derimod i Rykkeviis. Her faaer altsaa Kaiakroeren Leilighed til at øve sig i at passe paa, ballancere og holde sig, uagtet den forskellige Modstand, i Ligevægt. Men Fiskeriet giver tillige Lyst til at ligge paa Søen. For den Unge er enhver Fisk, som fanges, et Seierstegn, og for den Ældre en behagelig Ret og en Hielp i Husholdningen, og for den, der er Fisker af Profession, den Næringsvej, hvorved han skal opholde sig, Kone og Børn. At fiske med de af os brugelige Snører, bør aldrig tillades en dansk Kaiakroer, men deres Snører bør være af Barder (Fiskebeen) ligesom Grønlændernes, a) fordi de fiske bedre, b) fordi de i sig selv ere lettere og c) fordi de altid beholde eens Tyngde, da derimod Fiskesnører af Garn tage til i Tyngden, eftersom de blive alt mere og mere vaade. Det er Letheden, som udgjør Kaiakroernes Fortrin. Den maae først og sidst holdes over, ellers duer alt det øvrige intet.«

Derefter fortsætter han med kort at opremse, hvilke krav man skal stille de kommende underofficerer:

»De maae for det øvrige være, ligesom Kadetterne, vilde, forvovne og dristige Krabater, allerede noget fortrolige

med Farer, vide, efter deres Alders Maa-
de, at omgaaes med dem og glæde sig
meest da, naar de, efter de Forkiæledes
Tanker, lide meest Ont.«

Til slut kommer Glahn ind på en me-
get speciel kvalifikation, som medlem-
merne af det kommende kajakroer-
korps gerne skulle have, nemlig små
fødder:

»Den, der kunde formodes at faae de
korteste Fodblade, skulde, naar for Re-
sten det øvrige var lige, have Fortrinnet
for dem, med de længere, og denne Sag
er ikke saa ganske uvigtig, som man
maaskee skulde forestille sig; thi jo kor-
tere Fodbladene ere, jo mindre høi be-
høves Kaiakken at være, deslettere stik-
kes Fødderne ind og desto bedre Skik-
kelse og Skabelon kan Baaden faae. Just
denne Omstændighed, at det hele grøn-
landske Folkeslag har i Almindelighed
mindre Fødder end vi, kommer dem
ved Kaiakroeningen vel tilpas.«

Glahn siger ikke, hvem der skal ud-
vælge drengene. Sandsynligvis har han
forestillet sig, at det skulle være præster-
nes ansvar, for datidens præster havde
mange embedspligter, også verdslige.⁵⁹
Der står ikke noget om, at drengene
fortrinsvis skulle udvælges blandt foræl-
dreløse, så man må gå ud fra, at børne-
nes forældre skulle give deres samtykke.
Det fremgår senere i § 26, at forældrene
kunne gøres positivt stemt ved, at de tre
kadetter skulle være sikre på at have of-
ficersrang, når de vendte tilbage til Dan-
mark.

Det var ikke usædvanligt, at officers-
elever fik deres livsbane fastlagt i meget
ung alder. Peter Willemoes (1783-1808),
den 17-årige søløjtnant og helt fra slaget

på Reden, var 11 år, da han bestod ad-
gangseksamen til Søkadetakademiet i
København, og året efter kunne han
iføre sig kadetuniformen. Hans far
havde allerede, da sønnen var tre og et
halvt år, indsendt ansøgning om få ham
optaget som søkadet med begrundelser
som: »Peters sind står til søen« og »hans
fysik synes at love, at Peter vil blive i
stand til at tåle sølivets strabadser«.⁶⁰
Glahns egen søn, Marcus Glahn, der
var født i 1781, skal have begyndt sin
militære løbebane allerede i 1789.⁶¹ Der
var mange børn, særligt drenge, der blev
sendt tidligt hjemmefra for at arbejde
bl.a. som skibsdrenge og vogterdrenge.

De tre kadetter, der skal uddannes til
kajakroerkorpset, må under ingen om-
stændigheder være fyldt 12 år, siger
Glahn, men han nævner ingen nedre al-
dersgrænse. Drengene skal kunne
skrive, hvilket forudsætter, at de kan
læse, og regne, og det er også ønskeligt,
at de som vordende officerer har ele-
mentære kundskaber i matematik og
tegning, og det sætter naturligvis visse
grænser for, hvor unge de kan være. I og
for sig kunne nogle drenge godt opfylde
disse krav i 8-9-årsalderen, men i § 29
taler Glahn om en kajak til en dreng på
10 år i modsætning til en til en voksen
mand, og det kan betyde, at Glahn fore-
stiller sig 10 år som den optimale alder.
Det fremgår senere, at de ti kommende
underofficerer, matrosdrene, som
de kaldes, ligeledes skal kunne skrive og
regne, før de rejser til Grønland.

Man havde allerede en beskeden erfa-
ring med at sende ganske unge menne-
sker til Grønland, nemlig udvalgte Vaj-
senhusdrenge. De var dog nogle år æl-

dre, men de skulle også efter at have modtaget mere undervisning på stedet både i kristendom og i det grønlandske sprog optræde som lærere for grønlænderne. Grundideen var den samme som bag Glahns forslag, nemlig at deres ungdom ville gøre det muligt for dem at tilegne sig færdigheder, som de allerbedst kunne skaffe sig i Grønland, og som ville være vanskelige at lære, hvis de først kom i gang med det som voksne. For Vajsenhusdrengene drejede det sig først og fremmest om at lære grønlandsk. Hertil kom en tilpasning til grønlandske forhold. Den første kateket, som Glahn arbejdede sammen med, C.F.A. Wulff (1736-1809) var sammen med tre andre drenge blevet sendt til Grønland i 1751, før han var fyldt 15 år. En af dem døde snart af skørbug, mens en anden året efter blev sendt hjem, fordi han var ikke var egnet som kateket og iøvrigt havde lidt stærkt af skørbug i vinterens løb.⁶² Man kunne altså ikke udelukke en vis spildprocent, hvad Glahn også var inde på i § 15. Den tidligere omtalte kateket Michael Hvidsted var kommet til Grønland i 1764, hvor han blev konfirmeret af Glahn året efter.⁶³

Da nogle af de første Vajsenhusdrenge, der var blevet udtaget til tjenesten i 1737, efter nogle måneders uddannelse på skolen forlangte at blive fritaget, måtte Missionskollegiet erkende: »Er de ey at overtale, saa kand de ey tvinges.«⁶⁴ Glahn nævner ikke i sit forslag noget om, at drengene til kajakroerkorpset først skulle gennemgå en vis uddannelse i Danmark, og at de eller deres forældre skulle have mulighed for at

fortryde i denne periode. Den tanke, at drengene skulle have lov til at komme hjem på ferie i de fire år, uddannelsen varede, har næppe strejft ham. Et afbræk i kajaktræningen ville ikke være hensigtsmæssigt, og i øvrigt tog udsendte ikke på ferie til Danmark.

§ 17. De tre kadetter skal have deres egen lærer

For at de tre kadetter kan vedligeholde de kundskaber, som de har med fra Danmark, og lære mere, må de have deres egen lærer. Glahn understreger, at han lægger meget vægt på dette:

»Jeg anseer ham for saare vigtig, aldeles uundværlig og værdig til Belønning og dog troer jeg ikke, at han behøver at foraarsage Regjeringen den mindste Bekostning.«

Glahn regner ikke med, at det vil blive svært at skaffe en lærer, man skal bare bekendtgøre det i aviserne og slå det op på Regensen, det gamle studenterkollegium. Og så opstiller han en række kvalifikationer, som en ansøger skal opfylde. Han skal have teologisk embedseksamen og være kendt for sine evner og gode opførsel. Han skal have nogen indsigt i matematik og regning og lære mere af disse fag. Endvidere skal det være et krav, at han er gift. Glahn tilføjer i en fodnote, at han ellers ikke går ind for, at missionærerne er gifte, før de rejser til Grønland, men at det er nødvendigt i dette tilfælde. Foruden at være almindelig missionær skal han nemlig også have opsyn med de tre drenge. Efter at være blevet eksamineret af professorer i matematik ved universitetet og af lærerne i matematik og teg-

ning for søkadetter og for artillerikorpset med tilfredsstillende resultat skal han optages på det grønlandske seminarium i København for at blive undervist i grønlandsk. Før han skal rejse til Grønland, skal han til eksamen igen.

I § 18 understreger Glahn, at missionæren ikke skal have højere løn end andre missionærer, men som belønning for sin indsats skal han, når han vender tilbage, få et af de bedste præstekald i Danmark eller i Norge, hvor han nu har lyst til at være. Glahn har også forudset den situation, at der ikke skulle være et ledigt embede i Grønland, når den pågældende missionær er klar til rejse. Hvis det skulle være tilfældet, må man hjemkalde en præst. Denne kunne ikke være utilfreds med, at han fik tilladelse til at rejse tilbage til Danmark før tiden, særlig ikke hvis han fik et godt embede.

Personligheden skal spille en væsentlig rolle ved udvælgelsen af læreren, for »et ungt Menneske af en blid, munter og levende Karakter« bør foretrækkes, hvis han ellers er lige så kvalificeret som de øvrige. De tre kadetter skal også være under opsyn af hans kone, som skal forsyne dem med »Mad og Reenlighed, hvilket sidste er i Barnealderen, ligesaa vigtigt, som Føde og Klæder.« Glahn benytter lejligheden til slå et lille slag for betydningen af reenlighed på baggrund af, at der netop i slutningen af 1700-tallet var opstået en fornyet interesse for sammenhængen mellem levevis og helbredstilstand.

Om vinteren skal kadetterne undervises om aftenen, for der bliver ikke meget tid til undervisning om sommeren undtagen det første år:

— »thi saasnart de havde lært at roe nogenlunde i Kaiak, maatte de ligge paa Søen, naar de vilde, efterdi Hensigten af deres Ophold i Grønland var mere at blive duelige Kaiakroere end Videnskabsmænd. Desuden maatte det ikke nægtes dem at følge Grønlænderne om Sommeren op i Fiordene og hvor de ellers reise hen, altid jo mere, jo bedre, dog i Begyndelsen, men ogsaa kun i Begyndelsen, om det kunde saa skee, under deres Læreres Opsigt.«

I dette afsnit har Glahn tilføjet et par oplysende fodnoter:

»Saasnart Foraaret begynder, flytte Grønlænderne ud af deres Huse i deres Telte og forlade saaledes deres Vinterboliger, somme for at sætte sig paa Steder, hvor Kobbefangsten slaar bedre til, andre for at reise til deres Venner i og uden for Distriktet, derpaa op i Fiordene for at fange Angmakset (Lodder), saa paa Rhenjagt, saa atter igien ud i Fiordene og til Havkanten og saaledes gaaer hele Sommeren bort under bestandige Reiser og Forandringer.«

I en anden fodnote forklarer Glahn, at det vil være for farligt for drengene ikke at være under opsyn af deres lærere, når de roer i kajak, og han refererer til Hans Egedes omtale af en kajakulykke.

»De første Reiser paa egen Haand, maatte kun være korte, paa det at disse unge Mennesker lidt efter lidt kunde af egen Erfaring lære, hvad der kunde møde i Tilfælde af, at deres Proviant gik op⁶⁵ for dem; og hvad Sparsomhed de burde bruge, for at forebygge Mangel, samt vænne dem lidt efter lidt, til at tage i Nødstilfælde til Takke med Grøn-

landsk Kost, som vilde saa meget mindre smage dem ilde, som Hungeren og deres egen Bevidsthed, at de havde holdet slet Hus, vilde sætte Kryderi paa den.«

Her viser Glahn, at han går ind for de opdragelsesmetoder, som vandt indpas i de sidste årtier af 1700-tallet, nemlig at børn selv skulle gøre deres erfaringer. Når de opdagede konsekvenserne, ville de også forstå, hvad der var hensigtsmæssigt, og hvad der ikke var det.

»Jeg har allerede erindret, at Præsten, om det kunde skee, skulde følge dem paa deres første Reiser, dog ikke i Kaiak. Dette var ikke at forlange, og det vilde kun give Anledning til at Kadetterne kom sieldnere til at roe. Men naar de droge i Kaiakker med Grønlænderne i Fiordene, var det godt om Præsten fulgte med enten i Konebaad eller i dansk Fartøi. Dog maatte dette ikke være noget slavisk.« – I en fodnote forklarer Glahn:

»Naar Grønlænderne flytte fra et Sted til et andet, roes Konebaadene, hvorpaa deres Telte, Husgeraad og Fruentimmer og Børn ere af Fruentimmerne. Mændene og deres voxne Sønner ere ved og hos Baadene i deres Kaiakker, om de maaskee paa Veien kunne finde en Kobbe, Fugl e. fl.⁶⁶ Kadetterne maatte paa denne Maade følge Grønlænderne.« – Og han fortsætter:

»Jo mere Frihed at reise efter eget Hoved og jo flere Ubehageligheder og Farer, der mødte dem paa Reiser, foretagne paa egen Haand, jo bedre var det. De fik derved Anledning til at lære sig selv og fortælle andre deres Bedrifter og Heltegierninger, hvorved de vilde finde

utallige moersomme og uskyldige Fornøielser i et Land, hvor Tiden ellers vilde maaskee falde dem lang, og i det de snakkede op og ned af Væggene om de Ubehageligheder, der mødte dem, men nu vare overstandne, bleve de opmuntrede til nye Foretagender, mere dristige end de forrige, Lysten holdtes vedlige og Forvovenhed omdannedes til Forsigtighed og sandt Mod, og de til duelige Kaiakroere.«

Til sidst kommer Glahn med nogle overvejelser, der viser, at han er klar over, at hvis projektet skal blive en succes, er det langt fra ligegyldigt, hvordan præstens kone er. Præsten skal ansættes for sine faglige og menneskelige kvalifikationers skyld, men hans kone skal også meget gerne have de rette kvaliteter:

»Tog Præsten selv Deel i deres Moerskab paa Vandet og Landet, var det saa meget bedre, og var Præstekonen af Naturen munter, kunde tage Deel i deres Løier, kunde paa en fornuftig Maade, ved at gjøre brav Nar af dem, undervise dem, da vilde hun vinde deres Fortroelighed, og ved at give sin Mand Nys om et eller andet, give ham Leilighed til at raade Bod paa, ja vel og forebygge Ubehageligheder, Uorden og maaskee Ulykker.«

Det er tydeligt, at det er Glahns indstilling, at det skal være lysten, der driver værket, og at man skal undgå tvang. Der er ikke et eneste ord om disciplinære straffe.

§ 18. Kosten

»Iblandt de Egenskaber, der burde findes hos Præsten og hans Kone, burde

være en *stor Grad af Sparsomlighed, som dog ikke maatte udarte til Gnieri*, saa at de holdte saaledes Huus fra Begyndelsen, at dem ikke skulde mangle, i det mindste det nødtørftige, i Tilfælde af at Skib forliste, eller blev, om Krig paakom, kapret op af Fienden. Brød, Gryn, Erter, Smør, Kiød, Flesk, Malt, Humle, saavelsom Brænde er det, som uomgiængeligen er fornødent til Livets Op- hold, og med disse Ting maatte ikke ødsles, ligesom Forraad af Forfriskninger maatte stræbes altid at have, saavidt skee kunde.«

Det er ikke meningen, at kadetterne bare skal leve af madvarer fra Danmark, der kunne være både et og to år gamle. Med »Forfriskninger« menes grønlandske råvarer, grønlandsk proviant, som det også er blevet kaldt. At det ikke altid var let at skaffe for danskerne i Grønland, fremgår af måden, Glahn udtrykker sig på.

§ 19. *Mere om kosten*

Under uddannelsestiden i Grønland skal drengene, »mine Kajakroere«, som han kalder dem flere steder, behandles bedst muligt. Glahn giver derfor en instruks, som ikke ville være en selvfølge for alle:

»Kadetternes Kost, saavel den fine, som den grove, bør være i alle Dele, som Præstens.«

Ved hjælp af et citat fra sine egne *Anmærkninger* til Cranz anfører Glahn, hvor meget af de enkelte importerede vare-sorter præster, købmænd og assistenter fik tildelt, da han var i Grønland, men han slutter fornuftigt nok med at sige, at der sikkert er sket mange ændringer i

dette, siden han rejste fra Grønland, og det skal der tages hensyn til.

§ 20. *Kadetternes påklædning*

I sine bestræbelser på at forudse hvad der eventuelt kunne hindre projektet i at komme godt fra start, diskuterer Glahn kadetternes påklædning. Erfaringerne har vist, at man ikke altid kan regne med at kunne skaffe skind, når man har brug for dem. Det vil derfor være sikrest at medbringe skind, og Glahn foreslår alternative skindsorter. Selv om de skal sys i grønlandsk snit, ville materialet have fået kadetterne til at tage sig noget afvigende ud.

»Kadetterne maatte, før deres Afreise hjemmefra, forsynes med Skind til 2 Dragter. Vist nok er det, at *Fuglepelse* (Tengmirset)⁶⁷ ere af alle, de varmeste, blødeste og letteste. Kan man faae dem af Skarveskind, ere de tillige temmelig stærke. Men disse sidstnævnte ere sieldne. *Overpelse* af de smaae spragledede Kobber ere de almindeligste. *Under* og *Overpeldse* af Reensdyrskind ere i Grønland det samme, som en Fløjelskiøle⁶⁸ her. Men da det skeer ofte, at ingen af de opregnede Skind ere at faae i en Studs og just strax, naar man behøver og vil have dem, saa tror jeg, at Kadetterne burde udredes⁶⁹ med noget, som kunde erstatte Mangelen af de til *Under-* og *Overpeldse* nødvendige Ting. De burde derfor efter min Formening have Skind her fra Dannemark med sig til toe Klædnings, eller med andre Ord, til 2 *Under-* og ligeledes til 2 *Overpeldse*. Til *Underpeldse* kunde man give dem Russisk Lammeskind, som er let og varigt. Til *Overpeldse* vilde jeg forslaae

*vel beredde*⁷⁰ røde Kalveskind *med Haarene* paa, hvilke kunde erstatte Mangelen af Rensdyr eller Kobbekind, vare lige saa bløde, som de første og reenligere end de sidste. Til Bræmmer paa Underpeldsens Hætte fik hver af dem have et sort vel beredet Hundeskind, jo mere langhaaret, jo bedre, og tillige et ligesaaledes beredet hvidt Kalveskind til Bræmmen unden om Peldsen. Jo mere korthaaret dette var, jo bedre. Saa burde og hver af dem have en god Islandsk Trøje og et Dusin gode Islandske uldne Strømper til at skifte paa.«

Man får indtryk af, at Glahn dermed har redegjort for det udstyr, som kadetterne har brug for, undtagen kajakpelsen. De skal altså gå klædt i skind, når man ser bort fra den uldne trøje og sokkerne. Desuden havde de deres rejsetøj, men det ville de snart vokse ud af. Undertøj nævnes ikke, men det er ikke så mærkeligt, for det var først i det 19. århundrede, at det blev almindeligt at bruge underbukser i Danmark.

»Af Skoe⁷¹ behøvede de ikke flere end de, som behøves til Reisen og saalænge til de kan faae Grønlandske, thi de danske Skoe ere lidet bruglige i fieldede Lande, undtagen i Husene og paa Sletterne og aldeles ubrugelige for Kaiakroeren.«

Hvorfor europæisk fodtøj er ubrugelig i lande med fjelde, forklarer Glahn i en fodnote:

»Det er i Grønland og andre fieldede Lande, at man lærer at indsee den fulde Nytte af de Tæer, Gud haver forundt os. De stivsoledede Skoe ere derfor ubekvemme til at klattre med. Derimod ere Grønlændernes Skoe, hvor Solerne ere

tynde og bøielige, desto mere bekvemme; thi kan man bare med en Taae faae Fodefæste paa en Uievnhed i Klippen, saa kan man derved hielpe sig høiere op og da Skoesolerne ere myge, saa gjør de Tæerne ingen Forhindring i at udføre den Hensigt, hvorfor Skaberen gav dem.«

Glahn nævner ikke, at der mellem sålen i skindstøvlen og sålen i skindstrømpen, anbringes et isolerende lag tørret kamikhø. Læsere, der aldrig havde set en grønlandsk kamik, kunne derfor få en overdreven forestiling om tærnes frie bevægelighed. Hvorfor dansk fodtøj er ubrugeligt for en kajakroer, uddyber Glahn i en anden fodnote:

»Vore Skoe kunde Kajakroeren aldrig bruge i *Tjenesten*. Hælene under dem vilde alt for meget hindre fra at komme i Kaiakken og dens Indtømmer, som i Grunden er dog Intet uden Pindeværk, vilde staae Fare for at beskadiges. De ere ogsaa alt for uforbøielige. Desuden tage de formeget Rum op. Jo mindre Fodbladene af Naturen ere jo bedre og de maa ikke forstørres af Skoene. Vore Støvler ere desuden for stive.«

§ 21. *Hvad kadetterne skal bruge deres løn til*
Efter Glahns opfattelse skal kadetterne ikke have under 8 rigsdaler om måneden:

»Deraf skal de maanedlig aflægge 1 Rdlr. til Præsten, at han derfor kunde indkiøbe Forfriskninger af Rensdyrkiød, Hærer, Ryper, Snepper, Søfugle o. a. fl.⁷² Hvad Forfriskninger af Havet angaaer, da bør de selv forskaffe dem til Bordet, ifald de ere paa et Sted, hvor der er noget betydeligt Fiskerie. Er der end

ikke anden Slags Fisk, saa er der dog altid Ulker, som i Mangel af bedre, lade sig gandske got spise, helst naar de tillaves af et dansk Fruentimmer, som forstaaer at kaage og stege dem paa den rette Maade.«

Glahn begynder med at nævne landpattedyr og fugle, der lever af planteføde, og som giver det kød, der er mest værdsat af danskere. Så kommer havfuglene med deres mere eller mindre trannede smag og endelig fiskene. Bemærkningen om, at ulke helst skal koges og steges »paa den rette Maade«, dvs. på dansk manér, skal ses på baggrund af grønlændernes store forkærlighed for kogt mad.

Det er ikke nogen tilfældig forglemmelse, at han ikke nævner havpattedyr, sæler og hvaler. Det var kød, som datidens danskere så vidt muligt ikke satte til livs. Men det er ikke en fuld liste over, hvad danskerne spiste af grønlandske madvarer, for Glahn har glemt planteverdenen. Senere er han dog kommet i tanke om nytten af at spise en bestemt grønlandsk plante og har placeret sine erfaringer i § 27. Han fortsætter med at redegøre for, hvad kadetterne skal bruge deres løn til:

»Kadetterne bør holde sig selv med Kaiak og Tilbehør, med Grønlandske Klæder, Skoe og Strømper, betale hver sin Opvarterske,⁷³ der skal sye deres Klæder, tørre dem og holde dem rene m. m. Deres Lærer i Kaiakroeningen, og de andre Grønlændere, som de roe ud med, maae have jevnlig smaae Foræringer, nu af noget Brød, nu af Tobak, nu af et Pilejern,⁷⁴ nu lidt til deres Korer og Døttre, alt for at holde dem i god

Lune, hvilket alt bestrides af Kadetterne selv med Præstens Raad. Ligeledes hvad de Grønlændere bør have, i hvis Huse eller Telte de stundom i kort eller længere Tid opholde sig.«

Til bemærkningerne om foræringer til kajaklæreren og de andre grønlændere, der er sammen med kadetterne i kajak, har Glahn knyttet følgende fodnote:

»Grønlænderne skal ikke have Betaaling, men Foræringer. Der kan ikke tænkes daarligere, end at ville gjøre en ordentlig Akkord med en Grønlænder for at undervise dem. Den, som ville tilraade dette, har vist ikke udstuderet Grønlændernes Karakter. Derimod, naar de havde været ude paa Søen med Kadetterne, da ved Hiemkomsten at give dem et Stykke Brød, lidt Tobak, o. f. T.⁷⁵ Dette ville holde Grønlænderne altid i god Lune. Dog maatte man ligesaalet gøre formeget, som forlidet af disse Foræringer. Det kunde snart blive daglig Vane, og der vilde maaskee kræves alt for meget.«

§ 22. Kadetternes kajaker og træning

De unge mennesker skal straks få en grønlænder til at lave skelettet til deres kajak af det træ, som de har medbragt:

– »efter enhvers Størrelse, Førlighed⁷⁶ og Fodblades Længde, og derpaa, saasnart mueligt, at faae dem overtrukne med Skind. De maatte nu ogsaa faae Kaiakaaren fuldfærdiget, og en Fuglepiil og Kastetræ giort, til hvilke Ting de fik af den fineste og rødeste Fyr med sig fra Dannemark, paa det at de ikke i Begyndelsen skulde blive forlegne⁷⁷ i et Land, hvor man agter et godt

Stykke Aaretræ o. sl.⁷⁸ langt høiere end Guldet, som der ikke haver den mindste Værdie. Saa maatte de og strax have et Fiskesnøre af Barder«. — Her følger en fodnote:

»En dansk Kaiakroer skal ikke for-tiene sit Ophold ved Kobbefangsten, der desuden kun vilde give lidet af sig her i Landet og er overalt forbunden med alt for mange Farligheder. Han behøver altsaa ikke at have Harpun og alle de øvrige Redskaber, som høre til Kobbefangsten. Derimod bør han have Fiskesnøre af Barder, ikke alleneste fordi han ved Fiskeriet faaer mere Lyst til at ligge paa Søen og desuden jevnlig en god Ret Mad, men fornemmelig fordi de smaa Farligheder, som ere forbundne med Snørefiskeriet gjøre ham mere skikket til sin egentlige Bestemmelse. Fuglepiil og Kastetræ bør han altid føre med sig, først for Morskabs Skyld og dernæst ogsaa, at han, som en Art af Krigsmand, bør dog have noget Vaaben, da han ikke oven paa sin Baad kan føre Kaarde, Skydegevær eller sligt, thi man erindre sig, at Baaden gaaer mere under end ovenover Vandskorpen.«

Desuden skal kadetterne have:

»Søepelds og saaledes udrustet, maatte de, saasnart skee kunde, begynde at roe, i Førstningen aldrig, uden at en voxen og veløvet Grønlænder var med dem; siden i de 3 første Aar, i Selskab med Grønlændere og i det sidste dog altid i Selskab med hverandre, thi i hvor øvede de end ere, kan dem dog altid tilstaaes megen uventet Fare, hvorfor ogsaa Grønlænderne, skjønt de ofte ere eene paa Fangst, hvor de dog ere meest

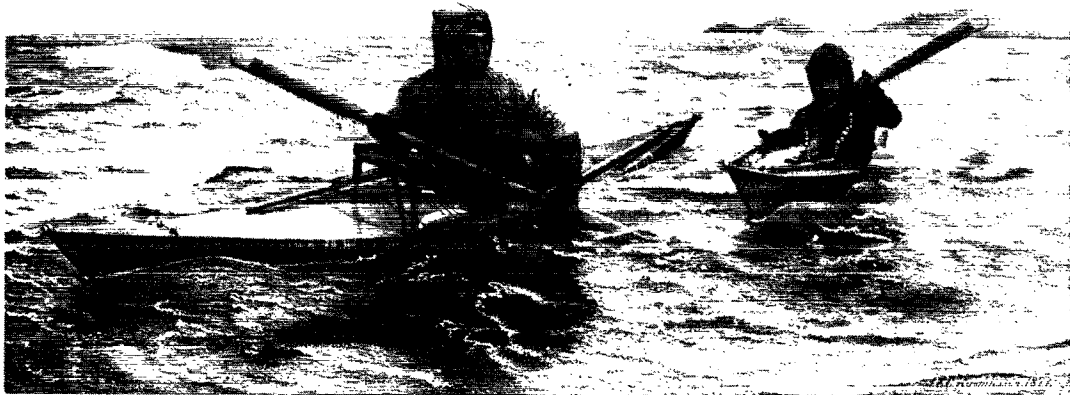
Fare underkastede, roe sielden *som Post* allene, men altid i det mindste 2 tilsammen.«

Efter først at have tænkt på sikkerheden giver Glahn en opskrift på, hvordan man skal sikre sig, at kadetternes uddannelse bliver lystbetonet, så den næsten ligner en leg:

»Naar de først vare lidt øved, maatte de daglig ligge paa Søen, og i det de toge Del med Grønlænderne i deres smaae Fiskeri og Søfuglefangst, vilde Arbeidet blive saare behageligt. Man maatte vel vogte sig, at drive dem ud, helst⁷⁹ i alt for haardt Veir, hvilket kunde være farligt, og i alt for koldt Veir, hvilket kunde være for ubehageligt, og gjøre deres Forretning til et Trældoms Arbeide. Jo mere de saa Arbeidet moersomt, jo mere de i Førstningen ligesom bleve holdt tilbage derfra, jo flere Forandringer, der indløb ved deres Forretning, jo moersommere blev det for dem og med desto større Lyst gik de dertil. Kunde Præsten og faae Lyst til at tage Deel i Kaiakroeningen vilde det være en stor Opmuntring, allerhelst naar de saa, hvor langt han altid stod tilbage for dem.«

Når drengene kommer hjem, skal der ogsaa tages godt vare på dem:

»Naar de kom hjem om Vinterafte-ner, maatte de, om Hænderne og Ansigtet vare forfrosne, ikke strax komme ind i et varmt Værelse, men efterat de havde optøet Hænderne først fuldkommen i Sneen og Ansigtet ved at holde Sne paa det, indlades de i et koldt Kammer, og siden i et luunt Værelse, da de derefter, naar de vare vel optøede, havde Lov at gjøre det saa varmt, som de vilde. Det er

Noget lignende som på billedet her må Glahn have forestillet sig, at det ville tage sig ud, når drengene, der skulle udgøre kærnen i kajakroerkorpset, begyndte deres træning under opsyn af erfarne grønlandske kajakroere. Ojenkontakten røber både koncentreret opmærksomhed og tillid. Bortset fra at det er en grønlandsk dreng, så ser han også ud til at være yngre end de ca. 10 år, som de danske drenge ville være, men de skulle også have en række boglige kundskaber, før de rejste til Grønland for at lære at ro i kajak. Drengen roer i en særlig barnekajak. Bag ham under hans løftede arm ses en lille udbygning på kajakken, der må have gjort den mere stabil for den lille nybegynder. Billedet af drengen, som lærer at ro i kajak af sin far, er malet af Carl J.E. Rasmussen (1841-93) efter en studierejse til Grønland i 1870. Det blev udstillet på Charlottenborg i 1874, og det rørende motiv var så populært, at det blev fremstillet som litografi af Ad. Kittendorff. Det er det sidstnævnte, der gengives her.

noget, som Erfaring har lært at være nyttigt i de kolde Lande. Derfor seer man den samme norske Bonde, som om Dagen gaaer med sit aabne, ofte snebelagte Bryst, at sidde i en stærk Hede om Aftenen i sit Høisæde, og den samme Grønlænder, der leer ad 20° Kulde om Dagen, at gabe om Aftenen i Huset af den umaadelige Varme, som der findes. Jeg har brugt og bruger endnu tildels samme Maade og finder mig vel derved. Den stærkeste Kulde haver ikke trykket mig, og den største

Varme ikke forulejliget mig, saalænge der endnu var nogen Ungdomsild tilbage.»

Glahn ligger under for den sejlivede myte, at forfrysninger skal tøs langsomt op. Den bedste behandling anses i dag for at være det modsatte, nemlig at tø forfrysninger hurtigt op.

Glahn gengiver derpå et brev i form af et digt, som han skrev til en norsk ven, efter at han var kommet tilbage til Danmark, hvor han skildrer sit liv i Grønland. Bl.a. forekommer linien:

»Naar jeg krøb i en Hule giort af Snee«, som han har forsynet med følgende fodnote:

»Engang maatte jeg med en Deel Grønlændere ligge ude om Natten. Vi grove en Hule i Sneen, hvelvede Konebaaden over den og krøbe derpaa ind i Hulen. Uden at faae Mad eller noget at lædske mig ved, end Snee, som maatte optøes i Munden, maatte jeg om Morgen gaee tre Mile, inden vi naaede Kolonien.« – Efter dette sidespring fortsætter han:

»Førend de tage ud, skal de dagligen i koldt Veir en halv Times Tid forud have Mad og et Glas skikkelig got, iskoldt Øl at drikke. Det kiølner strax, men siden varmer det, da derimod varmt Øl eller Brændevin i Kulde varmer strax, men kiøler siden, og det sidste kan endog være dødeligt for dem, som ikke ere vandte dertil.« – Han uddyber sin opfattelse af tilpasning til kulde i en fodnote:

»Kunde de, førend de tage ud, løbe i et koldt Værelse og lege, var det meget nyttigt. Den Varme, som Legemet om Morgen faaer ved Bevægelse, varer længe ved. Dog maatte Præsten have Tilsyn med dem, at de ikke bleve alt for hede, paa det at den iskolde Luft, de siden skulde indaande, ikke skulde blive dem skadelig, ikke heller at de skulde blive for meget afkiølede, imedens de samlede deres Redskaber, bar Kaiakken ned til Søen, lagde Redskaberne til rette og satte sig i Baaden.«

Og Glahn fortsætter med at skitsere, hvordan den ideelle aften skal forløbe for kadetterne:

»Efter Hiemkomsten om Aftenen skulde de have et got Maaltid varmt

Mad og naar de ret havde lidt ondt og vist sig, som brave Karle, da et eneste Glas Punsch, hvilket altid skulde synes at komme fra Præstekonens Haand. Naar de saa havde sadt og moret sig lidt, skulde de hver Aften, saalænge Vinteren varede, have en Times Tid Undervisning af Præsten, hvilken ligeledes ingenlunde maatte forsømmes nogen Dag, naar de ikke vare paa Søen.«

Det er i overensstemmelse med tidens skik og brug, at der skal serveres øl for drengene. I § 19 nævner Glahn malt og humle til at brygge øl af blandt de ting, som det er helt nødvendigt at få tilsendt fra Danmark for at kunne opretholde livet i Grønland. Men hvad spiritus angår, går Glahn ind for mådehold. Der skal kun serveres spiritusholdig punch for kadetterne under særlige omstændigheder, nemlig når de har klaret store anstrengelser uden at klage, og så skal det ene glas, de får, drikkes på fyldt mave efter et varmt måltid, og de skal heller ikke selv øse punchen op, det skal præstefruen stå for. De skal ikke få indtryk af, at de bare kan tage for sig af de stærke sager.

§ 23. Kadetternes træningsture i kajak

»Saa ofte Præsten reiste kort eller langt ud paa Embedsvegne, skulde de altid roe omkring hans Baad i deres Kaiaker. Naar Handelsbetienterne toge ud paa Togt, maatte dem ikke nægtes Tillaelse at følge med, men alt i Kaiak. Naar Grønlænderne om Foraaret flytte i Telt og fare nu hid, nu did, maatte de have Lov at følge med dem, dog at Præsten aftalte med en gammel fornuftig og skikkelig Grønlænder, at han ikke

vilde lade dem roe allene. Ved saadan Leilighed var det best, at de ikke alle foere med een og samme Grønlænder, ikke heller alle til eet Sted. Deres Sammenværelse ude vilde give Anledning til Spetakler, og deres Fraværelse fra hinanden vilde gøre dem indbyrdes kjærere for hverandre, naar Sammenkomst igien skeete, og give Emne til tusinde moersomme Samtaler, ved at fortælle hverandre deres Eventyrer, som det ikke vilde mangle paa.

Saasnart de reiste ud, bliver dem deres Mad tilveiet efter Spisetaxten⁸⁰ efter den Tid, de formodes at blive borte, heller noget over end under, da de dog altid vil komme til kort, efterdi de, fornemmelig fra Førstningen af, ikke have Erfaring nok til at holde til Raade,⁸¹ hvorfor deres første Udreiser bør være korte. Af den finere Kost faae de paa Reiser aldeles intet med sig. *Disse Reiser, foretagne meest efter deres egen Begjæring, bør være Skolen, hvori de skal lære Haardførhed, at taale Mangel og andet, som kan møde dem i deres Forretninger, som Mænd.*«

§ 24. *Handelens ansatte bør opmuntres til at støtte kadetterne*

Man må sikre sig, at de ansatte i Den kongelige grønlandske Handel støtter kadetterne bedst muligt. Derfor vil det måske være nødvendigt, at de:

– »efter Kongl. allernaadigst Befaling, blev af deres Foresatte tilskrevet om denne Sag, tilligemed *udtrykkelig kgl. Løfte*, at eftersom de viste sig dristige og virksomme med Raad og Daad at understøtte Kadetterne tillige med deres danske Lærer i Alt, hvad der sigter til at

opnaae den Hensigt, hvorfor de vare udsendte, skulde deres Redebonhed og Flid Paaskjønnnes og *enhver af dem kunde gjøre sig Haab om saadant Kgl. Embede, som de kunde attraae og have gjort sig skikkede til.*«

§ 25. *Kan en af kadetternes grønlandske venner overtales til at følge med til Danmark?*

»Idelig Øvelse i tre Aar, thi det første Aar gjør jeg ikke stort Regning paa, men jeg, vilde gøre de Herrer Kadetter til duelige Kaiakroere. Dog ønskede jeg nu, da de forstode noget af Sproget, at de kunde overtale en eller anden af deres unge Venner iblandt Grønlænderne, at følge hjem med dem .. .«

Glahn giver derefter en detaljeret opskrift på, hvordan han forestiller sig, at en grønlænder vil trives bedst mulig i Danmark. Det indbefatter en høj grad af frihed, også til at rejse hjem igen, så snart der er skibsforbindelse. Han skal have løfte om:

– »at han skulde faae Lov til at roe i Kaiak saameget han vilde, skulde have Frihed til at fange saamange Sælhunde, han kunde overkomme, skulde uden Indskrænkelse skyde, hvad Fugl han fandt paa Søen, maatte fiske, hvor han vilde, skulde reise vidt og bredt omkring med dem langs Landet, og faae der mange nye Ting at see; skulde være deres Lærer i det, de endnu ikke vidste, og skulde faae Lov til at reise til sit Fædreland igien, saasnart han vilde og Skib gik. Nu troer jeg, at en Grønlænder daglig iblandt Venner, som levede i Danmark selv, næsten paa sin Grønlandsk, ikke indskrænket inden Kiøbenhavns kvalme Mure, men nu hist, nu her, men

som kunde ved første Skibsleilighed fortrække, nu, siger jeg, troer jeg at saadan en Grønlænder blev ikke saasnart plaget af Hiemvee; og kunde man faae ham til at gifte sig her, med Vilkaar, at hans Kone vilde følge ham til Grønland og han fik en anstændig Pension for sig, hende og Børn, var Spillet vundet. Han maatte endelig kunde skrive got, paa det at han ved hver Skibsleilighed kunde skrive til sine Beslægtede og Venner, at de kunde af hans egenhændige Breve erfare, at ham ingen Overlast skede her.»

Bemærkningen om København er helt i tidens ånd, hvor man var begyndt at opfatte byen som en modsætning til natur og sundhed.

§ 26. *Forestillinger om de tre kadetters videre karriere*

De tre første kadetter skal tilbringe så meget tid på havet, at de ofte vil være væk fra deres lærer, men det er heller ikke meningen, at de nogensinde skal lære at føre et orlogsskib:

»Deres Bestemmelse var Kaiakroeringen og at manøvrere med Kaiakken enkelte og i samlede Hobe. Mere maatte man ikke forlange.»

Grundlaget for at kunde manøvrere ville de lære i Grønland ved at deltage i grønlændernes fællesfangst på spraglede sæler og ved at være tilstede i kajak, når grønlænderne drev hvalfangst fra deres konebåde. Her gentager Glahn, hvad han har skrevet i sin afhandling om hvalfangst, som han da også henviser til:

»Der gjøre Kaiakkerne i en vis Maade samme Tieneste, som de lette Tropper ved en Krigshær.»

Når kadetterne først er kommet tilbage til Danmark, skal de nok lære den eksercits, som er passende for deres korps. Der bliver ikke meget tid til at undervise dem i Grønland, så man skal være tilfreds med, at de holder deres kundskaber vedlige. De skal dog have så meget religionsundervisning det sidste år, at de kan blive konfirmerede.

»For at opmuntre dem til Flid og indbyrdes Kappen, og Forældrene til at give deres Børn bort til et saa uroeligt og vovelig Haandværk i et haardt Land, maatte dem loves, at de i det Oieblik, de stege i Land paa Kiøbenhavns Rhed, vare Officerer.»

Den bedste kajakroer skal straks blive premierløjtnant i Søetaten og være leder af korpset. Hvem, der var den dygtigste, skal afgøres af:

– »Præsten, Handelsbetienterne paa Stedet, Grønlænderne og Folk i Kiøbenhavn, som havde i lang Tid været i Grønland.»

I en fodnote foreslår Glahn, at denne afgørelse eventuelt kan træffes på en alternativ måde nemlig af drengene selv et års tid før hjemrejsen:

»De kiende best hinandens Dulighed og hvo, der haver Agt paa Drengene, som lege med hinanden, vil have erfaret, at der gemeenlig er een iblandt som gjør Udslaget, hvad Leeg der skal leges og hvorledes enhver skal forholde sig. Ved aftalt Slagsmaal har hvert Parti gemenlig deres Anfører, hvis Befalinger de uden Modsigelse lyde, fordi de kiende dennes Fortrin og derfor valgte ham.»

De to andre kadetter skal være sekondløjtnanter. De tre skal senere, når det bliver deres tur i rækken af søoffi-

cerer, avancere til kaptajner og kommandører. Når de ikke længere er egnede til det omflakkende liv eller forstive til at komme ind og ud af kajakken, skal de få en anden passende stilling. Glahn understreger, at hans forslag kun gælder de tre første, som man ikke kan opmuntre nok. I en fodnote forklarer han, at der ikke er grund til at have for mange officerer:

»De kunde vel til Stads og for Fornøjelses Skyld bruges i samlet Korps, men i den egentlige Tieneste altid to og to, uden i enkelte Tilfælde, og de ringeste kunne udrette alt det samme, som Officiererne, naar de vare kun troe og paalidelige. Naar Korpset havde naaet nogen Styrke, maatte paa ethvert Orlogsskib eller Fregat, som gik Søen, altid være 4 eller 5 Kaiakroere. I got Veir eller naar Skibet havde Modvind maatte de daglig roe en Times Tid i deres Kaiakker, thi *den daglige Øvelse gjør her Mesteren*. For det øvrige maatte de bruges til at reise alle de Ærinder, den Høistkommanderende fandt for Got.«

§ 27. *De ti andre kajakroeres uddannelse. Supplerende oplysninger om kosten og om i hvilke kolonier de 13 drenge skal bo*

Glahn har koncentreret sig om at udtænke uddannelsesplaner for de tre kadetter. Kajakroerkorpsets fremtid ville afhænge af, hvor gode de officerer blev, der skulle stå i spidsen for korpset. Om de andre drenge siger han:

»De ti Matrosdrenge skulle alle, som sagt, kunde regne og skrive og blive fordelte 2 og 2 omkring paa Kolonierne.«

Med denne plan sikrer Glahn, at ingen af drengene, i hvert fald ikke i star-

ten, kommer til at være alene blandt voksne danskere og grønlandske familier. Hvis der er en præst paa stedet, skal han undervise dem i religion. Købmanden og assistenten skal undervise dem i regning og i regnskabsførelse, og de skal hjælpe til med at renskrive journaler, regnskaber og breve, for at de senere kan blive brugbare underofficerer. Så snart de kommer til Danmark, skal de have kost, logi og løn som underofficerer, mens kosten i Grønland skal være den samme som matrosernes. Handelsfolk skal både være ansvarlige for, at de får kajakker og udstyr, og det skal være lige så godt som kadetternes, og for at de øver sig flittigt. Drengene skal mindst have 6 rigsdaler i løn, for de vil ikke kunne klare sig for mindre.

Der står ikke noget om, hvordan Glahn har tænkt sig, at de skal bo. De er i hvert fald ikke sikret den samme tryghed som kadetterne, der skal placeres hos en præstefamilie, hvor manden er udvalgt til at tage sig af dem. Men med følgende bemærkning gør Glahn det klart, at mange af hans betragtninger om kadetterne skal overføres til matrosdrengene, de vordende underofficerer:

»For det øvrige samme Omhyggelighed for dem, som for Kadetterne.«

I § 18, 19 og 21 hvor Glahn redegjorde for sine ideer om kadetternes kost, var han slet ikke inde på, at det også ville være relevant at udnytte Grønlands planteverden. Det er han nu kommet i tanke om, for han skriver:

»Dette vil jeg allene lægge til, hvilket jeg ovenfor har glemt ved Kosten, at man maatte sildig om Efteraaret samle Kokleare, nedlægge det i Tønder lagvis

med Sne, og saaledes hele Vinteren igiennem have det til Brug. Ved hvilken Leilighed jeg vil til Nytte for dem, som opholde sig i Grønland, anmærke, at de, isteden for den møisommelige og ofte forgæves Koklearesamling, udvalgte sig et Stykke Jord i Nærheden af Kolonien, indgrøftede det vel, gjødede det stærkt, helst med Menneskemøg, og saaede det. Det er utroeligt, til hvilken Størrelse man kan drive Koklearen. Jeg taler af Erfaring.«

Europæerne i Grønland anvendte kokleareblade som kål, fordi de modvirkede den undertiden dødelige mangelsygdom skørbug. Man har senere fundet ud af, at det skyldes, at de kødfulde blade har et højt indhold af C-vitamin. Men det var ikke bare den vilde kokleareplante, Glahn dyrkede, i sine dagbøger fortæller han nærmere om sine forskellige forsøg med at dyrke grøntsager og korn.⁸² Her beretter han også om bær. De gav en velsmagende variation i den ensformige kost, og så var der også glæde forbundet med at plukke dem. Glahn skrev således i sin dagbog, efter at han den 30. august 1763 havde gået en aftentur med kateketen, Chr. F. A. Wulff:

»I Andledning af den Fornøjelse vi fandt i at sanke nogle Krækkebær⁸³ og nogle faa Blaabær⁸⁴ som her falde, kom vi uformærkt til at tale om Skaberens Godhed og Visdom, som giver et hvert Land ey allene det nødvendige, men ogsaa noget som fornøyer. .. De Bær som her falde, give ogsaa, naar de er ret modne Smagen noget, som vel ikke kan lignedes med Frankeriiges eller andre Landes Produkter, dog noget ret behageligt.

Med faa Ord. Vi fornøiede vores Syn og vores Smag og takkede Gud.«⁸⁵ Men Glahn huskede ikke på bærrerne, da han skrev om kadetternes kost.

I forslaget skriver han videre, at han vil have, at kadetterne skal bo i Holsteinsborg. Det er ikke, siger han, fordi han har været præst der, men fordi der er gode grunde til det:

a) Der er bedre boligforhold end ved de andre kolonier.

b) Det er midt i landet.

c) »Her drives Hvalfiskeriet i Januari, Februari og Martii Maneder, altsaa om Vinteren i den allerkoldeste Tid; men da dette naturligvis maatte interessere Børn, saa var dette et Middel til, endog i den største Kulde, at faae dem ud uden Tvang. Der gaae Hvalfiskene udenfor i tusinde Tal og medens jeg boede paa Amertlok, kunde jeg daglig i stille Veir i fornævnte Maaneder, see dem flokkevis staae med deres Haler i Veiret, som Skibsmaster, og undertiden at lette sig over Havbrynen⁸⁶ saaledes, at jeg mægtig kunde see imellem deres uhyre Kroppe og Søen.

d) Her ere Faar, saa at Kadetterne altid kunde vente sig nogen sand Europæisk Forfriskning.

Matrosdrengene ønskede jeg paa de sydligere Kolonier, Julianeshaab, Fridrikshaab, Fiskernæsset, Gothaab og Sukkertoppen fordelte. Længere Nord troer jeg ikke de burde være, allermindst i Diskobugten, hvor Isen om Vinteren meget hindrer Kaiakroeningen.«

§ 28. *Sønner af danskere i Grønland som mulige medlemmer af kajakroerkorpsset*
Da Glahn nærmer sig slutningen på sin

bog, overvejer han endnu en mulighed for at skaffe medlemmer til kajakroerkorpset:

»Men foruden de tre Kadetter og de 10 andre unge Mennesker, kunde man vel med Tidens Længde engang imellem faae en duelig Kaiakroer fra Grønland selv, som dog er det Land, hvor Kaiakroeningen har sit rette Hiem og hvor denne Konst er bragt til den høieste Grad af Fuldkommenhed.«

Bortset fra det tilfælde, som er nævnt i § 25, ønsker Glahn ikke »virkelige Grønlændere« som medlemmer af korpset, men han tænker på sønner af europæere gift med grønlandske eller europæiske kvinder. Det er særligt børnene i de sidstnævnte ægteskaber, der kan være relevante, for de forlader alligevel Grønland. Kunne en mand:

»overtales til at opofre en Søn til Korpset; vilde han lade Drengen fra den spædeste Barndom af opdrage til Kaiakroer saaledes, at han opnaaede Grønlandsk Færdighed i at roe, kantrø og reise sig igien; forskaffede han tillige de fornødne Færdigheder i Læsning, Skrivning og Regning; var det mueligt at bibringe Barnet de første Grunde i Tegning og Mathematik, saa kunde man paa en Maade, som kostede lidet eller intet, hver tredie eller fiende Aar, oftere behøvedes det vel ikke, forskaffe Korpset en duelig Officier, eller efter Omstændighederne en duelig Underofficer eller Matros, som ved sine Færdigheder vilde holde Korpset bestandig i Aande og befrie det fra at forfalde.«

Hvis man, siger Glahn, også sørger for, at de præster, der skal til Grønland, har en god håndskrift, regner godt og

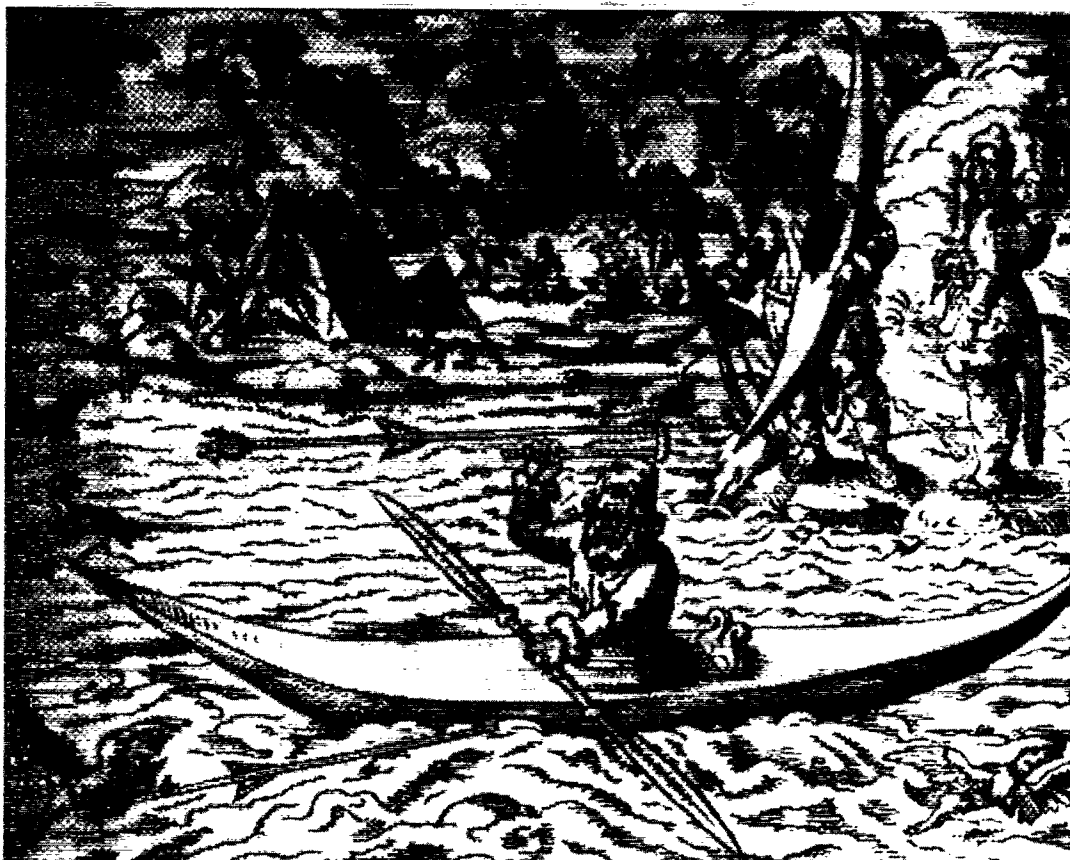
kender noget til tegning og matematik, så har man altid lærere til kajakroerkorpset. For at give egnede mænd lyst til at tage til Grønland, skal de som nævnt være sikre på at få et godt embede, når de kommer tilbage igen.

Man får det indtryk, at Glahn forestiller sig, at alle kommende medlemmer af kajakroerkorpset skal uddannes i Grønland. For at kajakroerkorpset kan nå op på de ca. 50 mand, som han har nævnt et par gange, må han derfor forudsætte, at der sendes nye hold af drenge på uddannelse i Grønland.

§ 29. *Hvor skal man få kajakkerne fra?*

I forbindelse med dette spørgsmål diskuterer Glahn kajakkens alder i en næsten tre sider lang fodnote. Den første, som han kender til, der har brugt kajak, skal være islændingen Thorgil, som var rejst til Grønland med hele sin familie i nordbotiden. Men kajakken må være en »ældgammel Opfindelse,« meget ældre end både skrællingernes og islændernes bebyggelse af Grønland. Man ved nemlig, siger Glahn, at eskimoerne, og hermed mener han inuit i Canada, og grønlænderne er det samme folk, for de har samme sprog og samme erhverv, og begge folk har kajaker. Opfindelsen er derfor ældre end Grønlands bebyggelse, ræsonerer Glahn, for grønlænderne må være kommet fra Amerika.

»Mærkværdigt er det, at Grønlændernes Kaiakker og øvrige Redskaber ere nettere, lettere og bedre end Eskimoernes. Man skulde næsten heraf formode, at ved Islændernes og de Norskes udryddelse ere mange blevne sparede,

»Dersom den Tegning er rigtig, saa vil man finde, at disse Folk have baaret Skiæg, hvilket Grønlænderne derimod omhyggeligen rykke af med Roden, at deres Pile have været noget anderledes end Grønlændernes, og at deres Kaiakker have ligeledes været plumpere. Mon man da bør søge Forbissersstraat, hvor man i Almindelighed søger det?« Det er Glahns kommentar i § 29 til en illustration, som han har set i en bog om Martin Frobishers (c. 1535-94) rejse *Histoire Navigationis Martini Forbisseri* trykt i Hamburg 1675. Ligesom i de andre tilfælde, hvor Glahn henviser til et billede, har læserne måttet nøjes med hans verbale beskrivelse. Illustrationen her er sandsynligvis en version af det billede, der var grundlaget for Glahns teori om, at grønlændernes kontakt med nordboerne kunne have haft betydning for deres mere avancerede udformning af kajakken.

Fuglespyddene med tre spidser og sidegrene, alle med modhager, er usædvanlige, men der kendes lignende eksempler fra arktisk Canada. Derimod er kastetræet, kajakkerne, mandens skæg o.a. ikke gengivet særlig realistisk (stik i den tyske og latinske udgave af Dionyse Settles beretning om Frobishers rejse i 1577, trykt i Nürnberg 1580; her gengivet efter Sturtevant and Quinn 1987: 87, fig. 8a).

Glahns bemærkning om Forbissersstraat refererer til, at der på nogle ældre Grønlandskort var tegnet to sunde tværs over Grønland, Forbissers-Strat og Bear Sound, men Hans Egede havde allerede i 1723 fundet ud af, at de ikke fandtes. Han havde ikke set dem på sin rejse sydpå langs Grønlands vestkyst, og ingen grønlændere havde kunnet bekræfte deres eksistens.¹⁰⁵ De to sunde er heller ikke tegnet ind på Grønlandskortet i Hans Egedes *Det Gamle Grønlands Nye Perustration eller Naturel-Historie* (1741), og der er således ikke noget nyt i Glahns skepsis. I dag bærer den store bugt på SO-siden af Baffin Island i Canada navnet Frobisher Bay.

som have blandet sig med de Indfødde
og lært dem den Konst at arbejde saa

got i Træe, hvori Nordmændene have
en naturlig Færdighed.«

Glahn har ikke haft lejlighed til at se canadiske inuits kajakker i virkeligheden, men henviser til et kobberstik i en bog om Martin Frobishers rejse i 1577 trykt i Hamborg i 1675. Glahns teori om at når grønlændernes kajakker er af bedre kvalitet end inuits i Canada, skyldes det, at grønlænderne i sin tid har lært at arbejde i træ af nogle af de overlevende nordboer, er ikke holdbar. Man kan ikke udelukke, at enkelte nordboer er blevet optaget i grønlandske samfund, men det kan ikke have været »mange«, for så ville de have efterladt flere forskellige spor. Glahn erkender da også selv, at sammenhængen er usikker.

Hovedforklaringen på nordboernes forsvinden blev på Glahns tid og længe efter anset for være den, at grønlænderne havde udryddet dem. Teorien om at en del af nordboerne havde blandet sig med grønlænderne, var dog også fremme. Hans Egede, som Glahn havde genlæst i forbindelse med, at han skrev om kajakkenes muligheder, regnede således med den mulighed. I dag menes der at have været flere forskellige årsager til, at nordboerne forsvandt, og at bl.a. klimaforandringer har spillet ind. De elegante grønlandske kajakker må anses som et resultat af en tilpasning til de forhold, de skulle bruges under.

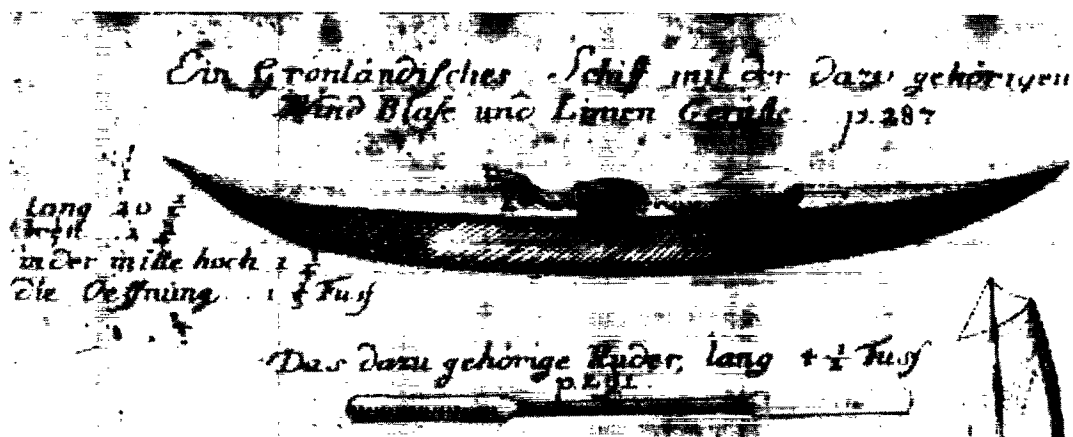
Men lad os vende tilbage til Glahns spørgsmål om, hvor man skal få kajakker fra. Han besvarer det ved at sige, at det ikke er vanskeligt at få lavet skelettet, når man har godt træ og dygtige håndværkere, for de vil snart få lært at lave kajakker efter individuelle mål, når de har en god model at gå ud fra. Ka-

jakken skal, som Glahn tidligere har forklaret, ligesom skræddersys til den, der skal bruge den. Og der skal være:

– »den nøjeste Opsigt, at man aldrig afviger fra den uforbederlige grønlandske Kajak, under Paaskud, at den ikke saa let skulle kunde kandre. Naar Grønlænderne gjøre Kajakker til de Danske, gjøre de dem gierne mere fladbundede, end deres egne. Men det giver og tilkiende, at de giøres for saadanne, der ere og skal være Fuskere i Kajakroeningen. Jo bredere og mere fladbundede de ere, jo tungere at roe, jo vanskeligere at rejse sig i, og jo mere uskikkede til at skyde en stærk Fart, og lægge den længst muelige Vej i den korteste Tid tilbage.

Alle Kajakker kan vel ikke være lige store; thi der maae være Forskjæl paa en Kajak til en 10 Aars Dreng og til en fuldvoxen Karl. Men Forholdet mellem alle Kajakkenes Dele bør være den samme. Hvad Overtrækket af Kajakken angaaer, da er det i Grønland af Kobbeskind. Der er det overmaade godt, thi da ethvert Fruentimmer, enten de er henne eller hiemme, forstaaer at afhielpen en eller anden Meen, som Skindet kan faae, ligesaa let, som hos os at sye en Knap i en Kiøle, eller stoppe et Hul paa en Strømpe, saa kan en Grønlænder aldrig blive forlegen der. Men i Danmark og Norge er det anderledes beskaffen, og en Forlegenhed kunde her ikke saa let afhielpes. Desuden vilde det og være vanskeligt, at faae Skindene her godt beredede paa den rette Maade, dog dette kunde snart læres.

Seener, som de syes sammen med, og som til dette Arbejde er bedre end

I fodnoten i § 7 omtaler Glahn også dette kobberstik i Andersons bog (1747: overfor s. 286) og kalder det »et meget got Kobber over en Kaiak og den dertil hørende Aare, m. m.« Glahn synes, at de mål på kajakken, som Anderson opgiver, er vel store, men, siger han, enten afviger måleenheden, hamborgske fod, fra danske fod, eller også er der tale om en kajak lavet til en dansker:

»thi de fremmede, som slette Kaiakroere og uvante til at være pressede i saa trangt et Rum, lade dem gjerne gjøre baade mere fladbundede og mere rummelige.«

Glahn kan ikke huske, at han selv har målt en kajak, og han kan heller ikke finde noget om det i sine papirer. Efter at have nævnt de mål, som Hans Egede og David Cranz opgiver, konkluderer han:

»Da Kaiakken maae gjøres større eller mindre efter Mandens Størrelse, gjør det altid nogen Forskiel paa Maalet.«

Traad, kunde man sagtens faae, men at have altid Forraad nok af ufordærvede Skind til et Korps af nogen betydelig Størrelse, det vilde være det vanskeligste, og man vilde udsættes alt for meget for Bedragerier. Desuden aabne Sømmene sig, naar de ligge nogen Tid lang i Tørre. Skindet bliver ogsaa igiennemvaadt, naar de ere længe paa Vandet og deraf følger Tyngde ved Baaden og en Slags Fugtighed for Manden«. — I en fodnote fremhæver Glahn en af kajakkens vigtigste kvaliteter:

»Letheden er dette Fartøis Fortrin. Alt hvad der kan gjøre det, om mueligt, lettere, end det er, er en sand Vinding. Alt hvad der i mindste Maade forøger dets Tyngde, en sand Skade«. — Og Glahn fortsætter:

»Ved vore lave og sandede Strandbredde vilde og Skindet udsættes langt mere for Slid og Gniden, end ved de højere grønlandske Strandbredde, hvor der strax er dybt Vand. Jeg har derfor troet, at man maatte være betænkt paa at skaffe Kajakken en Overklædning, der var ligesaa let, som den grønlandske af Skind, men stærkere og kunde ligesaa godt baade taale Tørke og Væde. Men da dette er noget, jeg ikke forstaaer, overlader jeg det til Sagkyndige. Jeg har ellers tænkt paa, om man ikke kunde give Kajakken en Overklædning af godt, stærk fiint Lærred eller Sejldug, og naar det var paasyet, da overmale det nogle Gange med en god og standhaftig Oliefarve, da jeg troer at slig Kajak vilde endog blive lettere at roe og at bære

frem og tilbage fra Søen, end den, der er betrækket med Skind. Men, som sagt, jeg forstaaer ikke den Sag ret, og derfor skriver ikke heller mere derom, undtagen dette, at Kajakkens Farve maatte være søegrøn, sort eller brunrød, fordi at den ikke skulde falde for meget i Øinene, naar den skulde bruges i Krigstider. Ved andre Lejligheder kunde det være ligegyldig, hvad Farve Kajakken havde. Dog troer jeg, at den brunrøde og sorte, var den, jeg vilde give Fortrinnet, først fordi de koste mindst, dernæst fordi de ere de standhaftigste Farver.«

Her fremsætter Glahn i al beskedenhed som den første idéen om at beklæde en kajak med stof og derefter male betrækket. Der skulle gå mere end 100 år, før de første kajaker i Grønland blev betrukket med sejldug. Det skete, fordi der blev mangel på sælskind, og kajakerne blev som regel malet med hvid fernismaling for at gøre dem vandtætte.⁸⁷ Men også skindkajaker blev undertiden malet. Kaj Birket-Smith skrev efter et besøg på den nordlige del af Vestgrønland i 1918, at man af og til kunne se kajaker malet med hvid-grå oliemaling, som beskyttede skindet og bevirkede, at kajakken ikke så let blev opdaget.⁸⁸ Forskellen i opfattelsen af, om lyse eller mørke farver ville gøre kajakerne mindre synlige, må bero på, om de skulle bruges i Grønland eller i Danmark.

§ 30. Grønlændernes kajakdragter

»Naar en Grønlænder roer i sin Kajak, er han om Vinteren saaledes paaklædt: Han har en Underpelds, enten af Fugleskind, hvorpaa Fierene vende ind til

Kroppen eller og af andet Skind med Haarene ligeledes til Kroppen.« – I en fodnote forklares:

»De Fugleskind, som ere bestemte til Fuglepeldse krænkes altid af Fuglen. Skindene af Edderfuglen ere de almindeligste til dette Brug. De af Skarven ere de stærkeste. Svaneskind hvoraf Fierene vare afplukkede og som ikke havde andet end Dunene tilbage, vilde efter min Formening, af alle være de stærkeste, varmeste og blødeste.« – Og Glahn fortsætter:

»Oven paa Underpeldsen haves gemeenlig⁸⁹ en Kobbесkinds Overpelds med Haarene ud efter. Baade Under- og Overpeldsen drages paa under eet, paa samme Maade, som man drager en uop-skaaren bunden⁹⁰ Nattrøje paa. De ere begge forsynede med Hætter, og den underste haver allene en Bræmme om Hætten af tyk loddet Skind. Om Sommeren kan de være tyndere klædte.« – At det er nødvendigt at forklare, hvordan man tager en grønlandsk pels på, og at den sammenlignes med en nattrøje, der ikke er klippet op foran, viser, at anorakken (og med den betegnelsen) ikke havde vundet indpas i Danmark endnu.

»Saasnart en Grønlænder vil ud paa Søen i Kajak, det maae være Sommer eller Vinter, han maae have sin Vinterdragt paa eller være tyndere paaklædt, ifører han sig altid sin Søepelds, der er af Kobbесkind, hvoraf Haarene ere aftagne, har Hætte, som de andre Klæder, men ere kortere.« – Efter oplysningen om at hårene er fjernet på skindet, oplyser Glahn i en fodnote:

»Eller med andre ord, paa samme

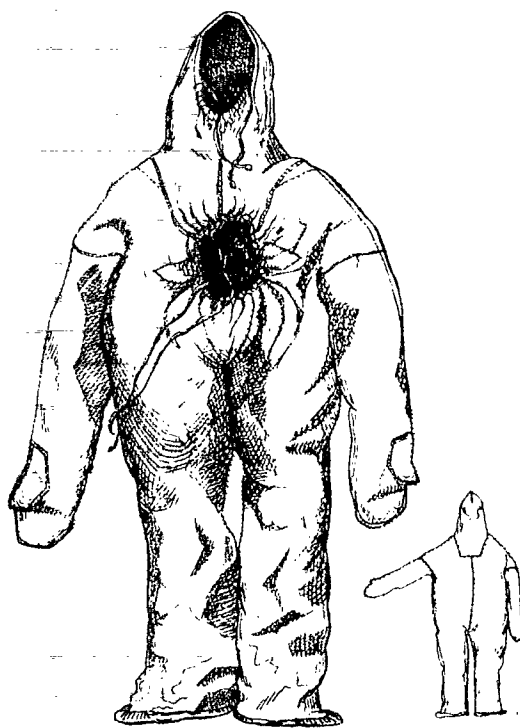
Maade beredte, som Skindene til deres Springpels.»

Man kan undre sig over, at han har taget denne oplysning med uden at forklare nærmere, hvad han taler om, for uhyre få af hans læsere ville vide, hvad det drejede sig om. En springpels er syet ud i ét, pels, vanter, bukser og støvler, så kun ansigtet er frit. Man kommer i den ved at stikke benene gennem et hul foran, og dette hul snøres til sidst til, og dragten er vandtæt. I afhandlingen om hvalfangst forklarer Glahn, at grøn-lænderne ifører sig »et Slags Svømme-redskaber, som vi kalde Springpelse, i hvilke de kunne gaae i Vandet. Med samme ligge de og i Vandet og flendse Spekket, Kiødet og Barderne af Hvalen.«⁹¹ Det var luften inden i springpelsen, der holdt manden oppe.

Glahn havde særlige forudsætninger for udtale sig om tilberedning af skind, for han havde studeret emnet nærmere. I dagbøgerne har han indflettet en lille afhandling om, hvordan man behandler sælskind, der skal afhåres og bruges til forskellige formål. Skind til kajakpelse, helpelse, eller som Glahn kalder dem, søpelse, blev behandlet på samme måde som skind til halvpelse,⁹² og skind til springpelse. Skindet:

– »skal skaves⁹³ tyndt, legges i Urinballien, og Haarene, efter at de ere løsnede, aftages. Derpaa lægges det toe til tre Dage i Luften for at fryse. Naar det derpaa er spillet ud i Rammen, og begynder lidet at tørres, overstryges det atter paa samme Maade; og naar det er fuldtørret, er det færdig til Brug.«⁹⁴ – Tilbage til beskrivelsen af kajakpelsen:

»Den nederste Rand af Søpeldsen er

Springpels på Nationalmuseet i København tegnet af Emilie Demant-Hatt omkring 1914.

forsynet med Løbebaand. Saasnart han har skuppet sig ned i Kajakken, trækker han Søpeldsen ud over Kajakringen og trækker Løbebaandet fast til. Naar han nu roer frisk til, gaaer Baaden for det meste under Vandskorpen, ligeledes naar der er nogen Søgang, da Vandet altid overskyller Baaden og gaaer langt op paa Livet af Manden; men da Baaden er overalt tillukket og Søpeldsen gaaer ud over Kajakringen, saa kan intet Vand trænge sig ind i Baaden. Men Manden vilde, dette uagtet, blive vaad over hele sin Krop, dersom Søpeldsen ikke var forsynet med en Hætte, der ligeledes har Løbebaand, saa at han kan snøre den tæt til om Ansigtet, paa det at,

naar Søen slaar ham over Hovedet, eller han bliver kastet om, intet Vand da kan trænge ind til ham.

Og denne Sag maae vel lægges Mærke til, ifald nogensinde et Korps af Kajakroere bliver her oprettet, og Mundering for dem indrettet. Deres Sømundering maatte have et grønlandsk Snit, være til at trække over Hovedet, og have Hætte i enhver Pelds, Trøje eller hvad man vil kalde det. Maaskee man synes, at 2 eller 3 Laug Hætter er for meget. Men Grønlænderne slaae Hætterne ned, naar de ej behøves og det bliver for varmt; men Hætte i een og ingen Hætte i en anden, vilde foraarsage Uleilighed i Tilfælde af Kantring. Hat maae ikke tænkes paa, ikke heller nogen Hue.

Deres Søpelds eller den Overpelds, som de have, naar de ere paa Søen, uden over alle de andre Klæder, ønskede jeg,

at kunde være af andet, end Skind, der altid, naar det bliver vaadt, fører en ubehagelig Lugt med sig, er vanskeligere at faae af og paa, aabner sig i Sømmene og skidner de andre Klæder til. Men i hvad Søpeldsene end blive gjort af, maae de have den yderste Grad af Styrke og være rummelige, paa det de ikke skal revne da, naar de meest behøves, hvilket kunde koste et Menneskes Liv«. — I en fodnote forklarer han:

»Eller med andre Ord, paa det de ikke skal revne, naar Mandens Hoved ligger lodret ned i Søen, og han nu skal bruge alle sine Kræfter for at rejse sig igjen. Al Stratenjunkerie maae her være viist i Landflygtighed, og snevre Klæder, der have berøvet saa mangen en rask Karl Helbreden, maae ikke engang tænkes paa, end sige taales.«

Og Glahn siger videre om kajakpeldsene:

Helpels, halvpelds og kajakvanter benyttet i bygden Nuussuaq, Upernavik kommune 1967-68. Tegninger: Keld Hansen.

»De bør ligesom Grønlændernes, være sorte eller sortagtige, at de ikke skal være for meget kiendelige paa Vandet. Deres Skoe eller Støvle maae være runde og uden Hæle. Det første fordi, at de optage det mindste muelige Rum, og det andet fordi, at de hastig kan komme i Kajakken, uden at nogen Hindring findes, og tillige at ikke Kajakkens Indtømmer skal blive bekadiget, naar de trænge sig ind i den.«

Støvlerne skal i hvert fald til en vis grad ligne grønlandske kamikker. Men Glahn har glemt at nævne kajakvante af afhåret skind. En grønlandsk kajakvante har to tommelfingre, så når håndfladen bliver våd og glat, kan kajakroeren dreje vanten og bruge den side, der ikke er gennemblødt.

§ 31. Kajakroerkorpsets udstyr uden for tjenesten

»Naar de ikke var i Tienesten, var det uden Tvivl mest passende, at de havde lange Benklæder, og kort til Livet slutende Trøjer af mørkeblaae Farve, dog efter grønlandsk Snit og med Hætte.« — Glahn forudser, at der kan rejses indvendinger mod denne form for dragt og skriver derfor i en fodnote:

»Maaskee dette vil synes urimeligt for mange, at deres Klæder, endog, uden for Tienesten skulde have grønlandsk Snit. Men a) burde de dog give det Land, hvorfra de havde deres Tilværelse, denne Ære, og b) var det dog vel mueligt, at de i en Hast og gandske uventendes kunde faae Befaling at fare enten her eller derhen. Skulde da en Mand, som staaer i Kongens Tieneste, altid først løbe hiem for at klæde sig

om? Mon *Tordenskjold* gjorde det, da han, uden Befaling, satte over til Skaane for at skaffe Kong Friderik 4de at viide, hvad man talte der om ham?»

Glahn refererer her sandsynligvis til en historie om Tordenskjold i *Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere* udgivet af Ove Malling i 1777. Denne patriotiske læsebog til brug ved danskundervisningen i latinskolen blev genoptrykt i 1783 og igen i 1794, så Glahn går sikkert med rette ud fra, at læserne ved, hvad han taler om.

»I Tienesten kan Officererne ingen Kaarde have, hvilken de vel kunde føre bag ved sig inde i deres Kajak, men den kunde ikke sees, langt mindre bæres, uden naar de steg ud af den og saa stak den ved Siden. Paa Landjorden maatte de bære den, om de vilde. Men deres sædvanlige Vaaben uden for Tienesten skulde være en Fuglpiil, som de bar i Haanden. Paa Hovedet kunde de bære rund Hat, som de kunde meget spare paa, naar dem blev forbudet at hilse paa anden Maade, end ved at berøre dens Skygge.«

Set på en afstand af 200 år virker Glahns forslag om, at medlemmerne af kajakroerkorpsen skulde gå rundt med et fuglespyd i hånden, når de var i land som en af de mere fantasifulde detaljer. Man skulde mene, at det ville være noget ubekvemt at bære rundt med et langt⁹⁵ fuglespyd, men datidens øvrige militærvaaben var heller ikke ligefrem bekvemme. Til slut opsummerer Glahn, hvad kajakroerkorpsen skal have af udstyr:

»De danske Kaiakroere behøve ikke at have hverken Harpun, Spyd⁹⁶ eller

sligt; thi de skal ikke fange Kobber. Dette er ogsaa forbundet med alt for mange Farligheder. Derimod bør de have et Par Snører af Fiskebeen baade til større og mindre Fiske, og en Fuglepiil. De bør, som jeg ikke nok kan gjen tage, ved alle Leiligheder fiske; thi det giver Øvelse og en god Ret Mad, og Fuglepiilen forskaffer dem Moerskab, giver dem Anseelse og kunde og forverve dem en Fugl.«

§ 32. *Kan man risikere, at andre stjæler ideen?*

»Til allersidst vil jeg endnu anmærke, at ingen Monark er i Stand til at forskaffe sig duelige Kajakere, uden allene vor Konge og indtil saa længe, de have lært denne Kunst af os; thi lad end en eller anden Dansk komme fra Grønland med nogen Øvelse i at ro i Kajak; lad end en fremmed Monark overtale saadan en til at gaa i sin Tieneste; lad denne være Nidding nok til at tage imod dette Tilbud, saa er denne Mester dog ikke andet end en Fusker.

Og lad en fremmed Konge end bruge Vold; lad ham bortslæbe en eller flere Grønlændere fra Landet, så forstaaer dog ingen dem, og saa døe de snart af Hiemve, og det saa meget snarere, som de ere røvede, imod deres Villie, fra deres Slægt, Venner, Bekiendtere og Fædreland.«

Med denne understregning af, at den dansk-norske konge kan være sikker på at være den eneste, der vil kunne disponere over den nyskabelse, som et kajakroerkorps vil være, slutter bogen. Det vil efter Glahns opfattelse være et vigtigt incitament til at få projektet igang.

At han har en stærk tro på sin egen idé, fremgår af, at han forestiller sig, at andre statsoverhoveder vil forsøge at skaffe sig noget tilsvarende, uden at det dog vil lykkes for dem.

Drømmen forblev en drøm

Men Glahns visioner om at oprette et kajakroerkorps blev ikke ført ud i livet hverken i Danmark eller i andre lande. Glahn havde ganske vist fået en »Kriger af Profession«, Kaptajn Abrahamson til at skrive indledningen, og han var meget åben over for idéen, men han var åbenbart en mand, der let lod sig begejstre. Glahn fremlægger selv sin plan på en meget personlig og engageret måde og gør, hvad han kan for at overbevise læserne om, at den kan føres ud i livet. Planen er både detaljeret og gennemtænkt, og han har også søgt at gøre den acceptabel ved at være meget bevidst om økonomien. Han understreger, at der skal uddannes højt kvalificerede medlemmer af korpset, dvs. de skal (næsten) leve op til grønlandsk standard, så de virkelig kan yde en indsats i krigs- såvel som fredstid. Alle involverede skal kunne se deres fordel i at medvirke. Drengene og den præst, som kadetterne skal bo hos i Grønland, skal udvælges med omhu. Alle drengene skal behandles godt under uddannelsen både psykisk og materielt, og det fornøjelige ved at ro i kajak og kaste med fuglespyd fremhæves adskillige gange. Forældrene skal gøres interesserede, fordi uddannelsen vil sikre deres sønners fremtid, og missionens og handelsansatte skal gøres positivt stemt til at tage sig af drengene på bedste måde,

Den svenske polarforsker A. E. Nordenskiöld (1832-1901) er en af de meget få, der har været opmærksom på Glahns forslag om at oprette et kajakroerkorps. I beretningen om sin anden ekspedition til Grønland i 1883 fortæller Nordenskiöld, at skibet »Sofia« ud for Qaqortoq blev modtaget af en mængde kajakmænd, som lavede opvisning for de rejsende. De beretninger, som han hørte i Grønland, overbeviste ham om, at dygtige kajakroere ved kaproning på lange distancer ville kunne udføre bedrifter, der ville være lige så uventede som dem, samer havde præsteret ved en skikonkurrence, som han selv havde stået bag i Sverige i 1884. I en fodnote skriver han, at der tilmeldt er kommet forslag om at indføre kajakken i Europa og henviser til Glahns bog.¹⁰⁷ Selv om Glahn havde set flere muligheder i kajakken end andre før ham, ville det nok alligevel have forbavset ham, hvis han havde kunnet ane, hvor populær kajakken på længere sigt skulle blive til sportsbrug både i Grønland og i Danmark og i andre dele af verden. Træsnit efter fotografi taget af ekspeditionens fotograf, C. J. O. Kjellström (1855-1913), den 17. juni 1883.

fordi de så vil kunne regne med gode stillinger, når de vender tilbage til Danmark.

Man skulle måske tro, at slaget på Reden gjorde forslaget aktuelt, men oprettelsen af et kajakroerkorps var et langtidsprojekt, og ingen kunne på det tidspunkt ane, hvor længe krigen ville vare. Det må også have været meget svært at forholde sig til forslaget. Afstanden til danske forhold har simpelthen været

for stor. Dermed faldt også idéen om, at kajakmænd skulle være med til at bringe posten ud i Danmark.

Slaget på Reden den 2. april 1801 må have berørt den patriotiske Glahn dybt. Men han slap for at opleve, at englænderne i 1807 bombarderede København og bortførte flåden, at staten gik bankerot i 1813, for slet ikke at tale om, at englænderkrigene sluttede med Kielerfreden i 1814, der betød tabet af Norge,

– men dog uden at svenskerne også gjorde krav på de oprindeligt norske statsdele Island, Færøerne og Grønland.

Til slut et lille tankeeksperiment:

Først kan man stille et par kritiske spørgsmål til de forudsætninger, som Glahn gik ud fra, nemlig at man kun kan lære at ro i kajak i Grønland af grønlandere, og at man kun kan blive virkelig god til at ro i kajak, hvis man begynder senest i 12 års alderen. Glahn var i god tro, men han overvurderede vanskelighederne, fordi hans synspunkter var bundet til hans tid. Eftertiden har vist, at ikke så få voksne danskere har lært at ro i kajak i Danmark, selv om det dog er de færreste, der også kan vende rundt i kajak. Glahn frarådede kraftigt at grundlægge et kajakroerkorps ved at uddanne kajakroere i Danmark, men *hvis* han havde udformet en mere overskuelig og overkommelig plan, hvor han havde foreslået, at et par kajakkyndige danskere skulle medbringe nogle kajakker fra Grønland, og at der skulle oprettes en træningslejr for store drenge på en af øerne i Det sydfynske Øhav, ville man så ikke have været mere tilbøjelig til overveje forslaget og måske også til at lave et forsøg? Og kunne det så være endt med, at Glahns grundlæggende idé var blevet ført ud i livet, og at den danske flåde og måske også det danske postvæsen efter inspiration fra Grønland havde fået et kajakroerkorps?

Noter

¹ Feldbæk 1990: 348-352.

² Lyngby 2001: 35 -39.

³ *Rustninger* det at ruste sig til / forberede sig på krig.

⁴ Ingemann 1998: 226.

⁵ Glahn var med til at grundlægge en interesse for Grønland hos Ingemann. Det førte bl.a. til, at Ingemann var den første, der skrev en roman om Grønland *Kunuk og Naja* (1845) (Kleivan 1961).

⁶ Kolonien blev kaldt Amerloq på grønlandsk, før navnet Sisimiut blev almindeligt i begyndelsen af det 20. århundrede (Thuesen 1997: 186). Glahns brug af stednavne er her bibeholdt, dog med moderniseret stavemåde uden for citater.

⁷ I manuskriptet til *Levnedsbog* havde Ingemann efter at have nævnt »den gamle elskværdige Præst i Riserup (Glahn)« oprindeligt skrevet: »som havde været Missionair i Grønland og Professor i grønlandsk Sprog, hvorfor han næsten altid kun kaldtes Professoren« (Ingemann 1998: 163). Glahn synes ikke at have fungeret som professor, men titlen medførte altså en ærbødig respekt fra omgivelserne.

⁸ Ostermann 1945: 132-139.

⁹ Glahn staver fejlagtigt *Cranz* med *t*.

¹⁰ Glahn 1921: 127-38.

¹¹ Glahn 1784: 281-82. Jf. Glahn 1921: 129.

¹² Ostermann i Glahn 1921: VII.

¹³ Friis 1982: 85.

¹⁴ Det var efter denne brand, at kongefamilien erhvervede de to sydligste Amalienborgpalæer.

¹⁵ *Raden* turen.

¹⁶ *Vierring* Viering(?) vielsesring.

¹⁷ Det menes at være ham, som Ingemann omtaler som »en særdeles smuk ung Herre i glimrende Officeer-Uniform«, der kom ridende på besøg i præstegården (Ingemann 1998: 32).

¹⁸ cit. i Faye Jacobsen og Løkke 1986: 113-114.

¹⁹ Oprettet af Hans Egede i København i 1737 med det formål at forberede teologer og Vajsenhusdrenge gennem studier af det grønlandske sprog til at virke som henholdsvis missionærer og kateketer i Grønland (Lauritzen 1984-85).

²⁰ Ostermann i Glahn 1921: VIII. I sin artikel om Glahn i 2. udgave af *Dansk biografisk Leksikon* har Ostermann strøget forbeholdet »skuffet herover lod han sig hverve« (VIII: 151-152, 1936), men da han genbrugte de biografiske oplysninger i *Danske i Grønland i det 18. århundrede*, tog han forbeholdet med igen: »lod han sig vistnok hverve« (1945: 133). I den 3. udgave af *Dansk biografisk Leksikon* (5. bind, 1980: 205) gentages formuleringen fra den tidligere udgave: »skuffet her-

over lod han sig hverve.« Artiklen har signaturen »Finn Gad (H. Ostermann)«. I forbindelse med genudgivelsen af Glahns *Anmærkninger* gentager Lidegaard også uden forbehold: »han lod sig hverve« (1991: 9), men det er som nævnt usikkert, om det virkelig var tilfældet.

²¹ Glahn 1921: X.

²² Damsholt 2000: 99.

²³ Lyngby 2001: 9.

²⁴ Andersen 1991: 15.

²⁵ *Forerindring* forord.

²⁶ Glahns stavemåde og tegnsætning er ikke altid konsekvent. Hertil kommer eventuelle trykfejl. Det er f.eks. påfaldende, at *kajak* som regel staves med *i*, men nogle gange med *j*. *Fordel* staves nogle gange med *ét e* og nogle gange med *to e'er*, *godt* staves sædvanligvis *got*, men stavemåden *godt* forekommer også, *Dannemark* staves en enkelt gang *Danmark* osv.

²⁷ Lidegaard har valgt denne fremgangsmåde ved genudgivelsen af Glahns *Anmærkninger*: »Ved genudgivelsen har jeg prioriteret det lettilgængelige højt og redigeret sproget til nogenlunde mundret nutidsdansk skrevet med moderne retskrivning, men uden at forkorte teksten eller ændre meningen heri« (Lidegaard i Glahn 1991: 7-8). Der er ikke tale om en fuld opdatering af sproget, og der er ikke ændret ved inddelingen i afsnit eller rettere den gennemgående mangel på samme. Ostermann udgav Glahns dagbøger i den sprogdragt, de forelå i, men dog ikke med gotisk trykskrift.

²⁸ Traeger 1992: 128.

²⁹ *Lebning* løn.

³⁰ *Kobbe* sæl.

³¹ Ehrencron-Müller I: 52, 1924.

³² Lyngby 2001: 36-39; 129; 135-136. Det er Abrahamson, der har skrevet den satiriske vise *Min Søn, om du vil i Verden frem, saa buk*, trykt i 1790. Den blev oversat til grønlandsk af en af Glahns efterfølgere som missionær i Holsteinsborg, Knud Kjer (1802-65) og indgik i den første grønlandske sangbog *Illerkorsutit* (1832).

³³ Ingemann 1998: 226-227. Efter de mange år har Ingemann ikke husket ordene helt nøjagtigt. Udgiveren af Ingemanns *Levnetsbog*, Jens Keld, gør opmærksom på, at Abrahamsons ord lød: »Da kiække vi tage til ...« (s. 400).

³⁴ *Arrostat* aérostat, luftballon.

³⁵ Glahn 1771: 235.

³⁶ *Radix* roden.

³⁷ Fabricius 1804: 163-64.

³⁸ Glahn 1771: 236.

³⁹ Skrevet *alligaa* med den nugældende retskrivning, blærespyd. Det danske navn skyldes den lille blære, lavet af spiserøret fra en måge, lom eller skarv, som er fastgjort til skaftet. Glahns samtidige, Otto Fabricius

(1744-1822), missonær i Paamiut (Frederikshåb) 1768-73, har i sine etnografiske arbejder givet en detaljeret beskrivelse af blærespyddet og klapjagten (1962: 50-54 og 106-107). Her findes også oplysninger om fuglespyd, fiskesnører og andet kakakudstyr. Se også Hansen (red.) (1971) (hvor blærespyddet dog ikke omtales, da det stort set var gået af brug, da fangstvejledningerne blev skrevet omkring 1920. Fuglespyddet beskrives heller ikke, men til gengæld berettes der levende om fællesfangst af lomvier med fuglespyd s. 72-74), Scavenius Jensen (1975) og Petersen (1997). Da blærespyddet ligesom fuglespyddet er et kastevåben, er betegnelsen spyd at foretrække fremfor betegnelsen pil, som anvendes i den ældre litteratur.

⁴⁰ Steensby 1912: 147.

⁴¹ *Spygat* åbning i skibssiden til afløb for vand fra dækket.

⁴² *Stykeport* kanonport.

⁴³ *Nugit* nuit / nuffit.

⁴⁴ *u.u.* vel videre.

⁴⁵ *stialeendes* jf. stjæle sig ind på nogen.

⁴⁶ *Kuller om* jf. vælter omkuld.

⁴⁷ Glahn 1771: 234.

⁴⁸ *Etmaal* etmål, i sømandssprog: døgn, regnet fra middag til middag.

⁴⁹ *gemeenligen* i almindelighed.

⁵⁰ *for nemmelig* først og fremmest.

⁵¹ *Bekvemhed* egnethed

⁵² *bedager sig* bliver roligere.

⁵³ *Leddemod* ledemod, lem.

⁵⁴ Ostermann 1945: 178.

⁵⁵ Glahn 1921: 104.

⁵⁶ Gad III: 436, 1976.

⁵⁷ Ostermann 1945: 195.

⁵⁸ *torde* måske vil det ske, at nogle sætter livet til.

⁵⁹ Bregnsbo 1997: 71.

⁶⁰ Høigaard 1997: 28; 35; 12.

⁶¹ Ingemann 1998: 366.

⁶² Ostermann 1945: 354-356.

⁶³ Ostermann 1945: 177-178.

⁶⁴ Gad II: 322, 1969.

⁶⁵ *gik op* slap op.

⁶⁶ *å. fl.* eller flere.

⁶⁷ *Tengmisset* timmissat, flertal af timmiaq, fugl. Otho Fabricius oplyser tilsvarende i sin ordbog: »*tingmirsæt*, a) en Fugleham's-Pelts. ...« (1804: 492).

⁶⁸ *kiøle* her om mandsdragt. Glahn tænker formodentlig ikke bare på, at fløj og rendyrskind er blødt, men også på, at de to materialer har en tendens til at tabe luven / hårene.

⁶⁹ *udredes* forsynes med.

⁷⁰ *beredde* beredte, behandlet så de er klar til brug.

⁷¹ *Skoe* tidligere også om fodtøj der nåede højere op på benet.

⁷² *a. a. fl.* og andre flere.

⁷³ *Opvarter* *ke* det man senere med et grønlandsk låneord kalder for en kiffak.

⁷⁴ *Pilejern* Handelen solgte 40 cm lange, slanke jernspidser. De, der havde én modhage, blev brugt til fuglespyd, og de med to modhager var til blærespyd (Petersen 1997: 99).

⁷⁵ *o.f.T.* o.s.T. (?) og sådanne ting.

⁷⁶ *Førlighed* legemsbygning.

⁷⁷ *forlegne* være i knibe for; mangle.

⁷⁸ *a. sl.* og sligt; og den slags.

⁷⁹ *helst* særligt.

⁸⁰ *Spisetaxt* reglement for bespisning.

⁸¹ *holde til Raade* spare; holde hus med

⁸² Glahn 1921: 45-46; 111-12.

⁸³ *Krækkebær* fjeld-revling, »sortebær«.

⁸⁴ *Blaabær* smalbladet mosebølle.

⁸⁵ Glahn 1921: 4-5.

⁸⁶ *Havbryn* vandspejl.

⁸⁷ Petersen 1997: 34.

⁸⁸ Birket-Smith 1924: 265.

⁸⁹ *gemeenlig* almindeligvis.

⁹⁰ *bunden* (sammensnøret) lukket, dvs. man tager den på ved at trække den over hovedet.

⁹¹ Glahn 1784: 285.

⁹² *halpels* et bredt bælte, der spændes om kajakhullet, og som fangeren holder oppe ved hjælp af remme over skulderen. Halvpelsen bruges sammen med halværmer af samme slags skind, der snøres til om håndledet og midt på overarmen.

⁹³ *skaves* skræbes.

⁹⁴ Glahn 1921: 158.

⁹⁵ Et fuglespyd er 120-150 cm langt (Petersen 1997: 99), men de findes også endnu længere, som et ældre fotografi af to lange fuglespyd på Nationalmuseet viser. Det ene er fra den nu nedlagte bygd Aalatsivik i Kangaatsiaq kommune, det andet fra Nanortalik, og længden på det førstnævnte angives at være 177 cm (Birket-Smith 1924: 354).

⁹⁶ *Spyd* kajaklanse.

⁹⁷ Hans Egede 1971: 13.

⁹⁸ *Pautik* paatik (totalsform), nu paatit.

⁹⁹ *Lit.* litra, bogstav.

¹⁰⁰ *Uksuk* ussuk, remmesæl.

¹⁰¹ Birket-Smith 1924: 355; Petersen 1997: 108.

¹⁰² Fabricius 1962: 53; 78.

¹⁰³ Birket-Smith 1924: 354.

¹⁰⁴ Fabricius 1962: 78.

¹⁰⁵ Kejlbo 1971; 1974.

¹⁰⁶ Nansen 1891: 32-35.

¹⁰⁷ Nordenskiöld 1885: 61-65.

Benyttet litteratur

Andersen, Henning Søby: En lus mellem to negle. Dansk-norsk neutralitetspolitik 1801-1807. Odense Universitetsforlag. 1991.

Anderson, Johann: Nachrichten von Island, Grönland und der Strasze Davis. Hamburg. 1747.

Birket-Smith, Kaj: Ethnography of the Egedesminde District with Aspects of the General Culture of West Greenland. Meddelelser om Grønland vol. 66. 1924.

Bregnsbo, Michael: Samfundsorden og statsmagt set fra prædikestolen. Udviklingen i præsternes syn på samfundsorden og statsmagt i Danmark 1750-1848, belyst ved trykte prædikener. Danish Humanist Texts and Studies vol 15. København: Det kongelige Bibliotek, Museum Tusculanums Forlag. 1997.

Cranz, David: Historie von Grönland enthaltend die Beschreibung des Landes und der Einwohner etc.. I-II. Barby. 1770. (1. udg. 1765).

Damsholt, Tine: Fædrelandskærlighed og borgerdyd. Patriotisk diskurs og militære reformer i Danmark i sidste del af 1700-tallet. København: Københavns Universitet, Museum Tusculanums forlag. 2000.

Dansk Biografisk Leksikon. 2. udgave bind 8. Red.: Povl Engeltoft under Medvirkning af Svend Dahl. København: J.H. Schultz Forlag. 1936. 3. udgave bind 5. Red.: Sv. Cedergreen Bech. København: Gyldendal. 1980.

Den Store Danske Encyklopædi vol. 1-20. København: Gyldendal. 1994-2001.

Egede, Hans: Relation angaaende Den Grønlandske Mission 1738 samt Det Gamle Grønlands Nye Per-lustration 1741. Efterskrift og Kommentarer af Finn Gad. København: Rosenkilde og Bagger. 1971.

Ehrencron-Müller, H.: Forfatterlexikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814. Bind III. København: H. Aschehoug & Co. 1926.

Fabricius, Otho: Den Grønlandske Ordbog, forbedret og forøget. Kjøbenhavn 1804.

-: Otto Fabricius' Ethnographical Works. With an introduction by William Thalbitzer. Edited by Erik Holtved. Meddelelser om Grønland Bd. 140. Nr. 2. 1962.

Faye Jacobsen, Anette og Anne Løkke: Familieliv i Danmark 1600 til 1980'erne. Herning: forlaget systime a/s. 1986.

Feldbæk, Ole: Slaget på Reden. Politikens Danmarkshistorie. 1985. (2. oplag 2001)

-: Den lange fred 1700-1800. Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie Bind 9. Redaktion: Olaf Olsen. København 1990.

- Früs, Lilli: Nydelse og næring. I: Dagligliv i Danmark. 1720-1790. Bedre tider – bedre vilkår. Redaktion: Axel Steensberg. IV: 73-92. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. 1982.
- Gad, Finn: Grønlands Historie. I-III. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. 1967-1976.
- Glahn, Henric Christopher (udgivet anonymt): Forsøg til en Afhandling om Testamenter til Almindelig men i Særdeleshed til Grønlands Nytte. Trykt paa Forfatterens Bekostning. København. 1769.
- : (udgivet anonymt): Anmærkninger over de tre første Bøger af Hr. David Crantzes Historie om Grønland. Kjøbenhavn: Det Kongelige Vajsenhuses Bogtrykkerie. 1771. (Genudgivet af Mads Lidegaard under titlen: Glahns anmærkninger. 1700-tallets grønlandere. Et nærbillede. Det grønlandske Selskabs skrifter XXX. 1991).
- : Forsøg til en Afhandling om Grønlandernes Skikke ved Hvalfiskeriet. Nye Samling af det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter. Bd. I, XI: 273-296. København 1784.
- : Tale paa Andagts- og Bededagen i Anl. af den 26. Febr. dette Aar, da Christiansborg Slot blev lagt i Aske, over Es. 43,1-3. København 1794.
- : Missionær i Grønland Henric Christopher Glahns Dagbøger for Aarene 1763-64, 1766-67 og 1767-68. Udgivet i anledning af 200-aaret for kolonisationens begyndelse som et bidrag til kendskabet til gamle dages Grønland. Ved H. Ostermann. Det grønlandske Selskabs Skrifter IV. 1921.
- Hansen, Keld (red.): Grønlandske fangere fortæller. Nordiske Landes Bogforlag. 1971.
- Hoigaard, Jørgen Eskild: Tapperhed ærer. En Peter Willemoes biografi. København: Borgen. 1997.
- Ingemann, B.S.: Levnetsbog I-II og Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode fra 1811 til 1837. Udgivet efter digterens manuskripter af Jens Keld. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. København: C.A. Reitzel. 1998.
- Kejlbo, Ib Rønne: Hans Egede og Frobisher Stræde. Geografisk Tidsskrift bd. 70: 106-139. 1971.
- : Novo delineatio Grønlandiæ antiqvæ. Et hidtil ukendt Hans Egede kort erhvervet til Det kongelige Biblioteks kortsamling. Fund og forskning i Det kongelige Biblioteks samlinger 21: 47-70. 1974.
- Kleivan, Inge: Digteren B.S. Ingemann og Grønland. Grønland s. 241-269. 1961.
- Lauritzen, Kr.: Det grønlandske seminarium i København 1737-1980. I-II. Den grønlandske Kirkesag. Meddelelser nr. 120: 48-52 og nr. 121: 42-47. 1984-85.
- Malling, Ove: Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere, samlede ved Ove Malling. 1777. Udgivet af Erik Hansen. Det danske Sprog- og Litteraturselskab. København: Gyldendal. 1992.
- Nansen, Fridtjof: Eskimoliv. Med illustrationer af Otto Sinding. Kristiania: H. Aschehoug & Co.s Forlag. 1891.
- Lyngby, Thomas: Den sentimentale patriotisme. Slaget på Reden og H.C. Knudsens patriotiske handlinger. København: Museum Tusculanums Forlag. 2001.
- Nordenskiöld, A.E.: Den andra Dicksonska Expeditionen till Grönland dess inre isöken och dess ostkust utförd år 1883 under befäl af A.E. Nordenskiöld. Stockholm: F. & G. Beijers Förlag. 1885.
- Ostermann, H.: Nordmænd på Grønland I-II. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. 1940.
- : Danske i Grønland i det 18. aarhundrede. Kjøbenhavn: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. 1945.
- Petersen, Carl S. og Vilhelm Andersen: Illustreret Dansk Litteraturhistorie. Bind II. Det attende Aarhundrede ved Vilhelm Andersen. København: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag. 1934.
- Petersen, H.C.: Den store kajakbog. Nuuk: Atuakkiorfik. 1997.
- Scavenius Jensen, P.: Den grønlandske kajak og dens redskaber. København: Nyt Nordisk Forlag. 1975.
- Steensby, H.P.: Etnografiske og antropogeografiske Rejsestudier i Nordgrønland 1909. Meddelelser om Grønland vol. 50. 1912.
- Sturtevant, William C. and David B. Quinn: This New Prey. Eskimos in Europe in 1567, 1576, and 1577. I: Christian F. Feest (ed.): Indians and Europe. An Interdisciplinary Collection of Essays. s. 61-140. Aachen: edition herodot Rader Verlag. 1987.
- Thuesen, Søren T.: »At være i Asummiut er dejligt.« Sismiut-befolkningens brug af Asummiut/Gl. Holsteinsborg – før og nu. Grønland s. 183-197. 1997.
- Traeger, Verena: Poq og Qiperoq – to eskimoportrætter. Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg. Årbog 1992. Bind 51: 117-144. Helsingør. 1992.